वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक १३   अकोला, रविवार ता० २ माहे मार्च सन १८७९ इसवी.   अंक ९

वऱ्हाडसमाचाराची किंमत

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	६
साल अखेर	७
किरकोळ अंकास	०४
डाक हशील.	
वर्षाचे अगाऊ	१०८
,, अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊं इच्छिणार लोकांकडून आगाऊ वर्गणी यावी ह्मणजे पत्र सुरू केले जाईल.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, १० ओळीचे आंत	१
१० ओळीपुढे दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
,, दुसरे खेपेस	०२

नोटिसा

बापुजी वल्लद लक्ष्मण पाटील वस्ती मौजे आलेगाव प्रगणे पातुर तालुके बाळापुर यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुमची आमची कांहीं सरकत वगैरे नसून तुह्मी आह्मास ता. १०।२।७९ रोजीं उर्दू अखबारातून नोटिस दिली त्यास तुमचा आमचा दण्याघेण्याचा अगदीं संबंध नाहीं व तुमचे आह्मी तानकू व गेंदू या फिर्यादी बाबद बिलकूल कांहीं देणें लागत नाहीं हें तुह्मी पक्कें समजावें. कळावें ता० २६ फेब्रुवारी सन १८७९ इ.

(सही) उदेभान वल्लद हरभान पा० वस्ती आलेगाव निशाणी खुद

नोटिस.

रा. रा. मारुती वल्लद रोडी काकड माळी रहाणार वाडेगाव तालुके बाळापुर यास खालीं सही करणार इजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुह्मी मला ता. २९ माहे नवंबर सन १८७७ इसवी रोजीं करारनामा एक रुपयाचे कागदावर लिहून दिला त्यांत मजकूर कीं मी वद चालीनें चालणार नाहीं व नीट वागलें नाहीं अगरची न वागवील तर दरमहा ९ रुपये खर्चाबद्दल देईन त्याप्रमाणें तुह्मी न करतां मला करारनामा लिहून दिल्यावर २ महिनेपर्यंत आपले घरीं ठेविलें आणि पुढें आपण बेजार होऊन मला वागविण्याचें सोडलें त्यासही बारा महिने झाले परंतु आपण आद्याप कबूल केल्याप्रमाणें खर्चास दिलें नाहीं करितां नोटिसीनें असें कळवितें कीं, ही नोटिस पावल्यापासून सहा दिवसांचे आंत आपण येऊन माझे मायबापाला बारा महिन्याचे खर्चाबद्दल दरमहा ९ रुपये प्रमाणें १०० रुपये देऊन पुढेंही खाण्यापिण्याची तजवीज करावी अगर पुढें वागविणें नसल्यास सदर्हू मुदतींत मला धडी फाडून दुसरा नवरा करण्यास परवानगी द्यावी असें न केल्यास तुमचा माजवर कांहीं एक हक्क संबंध न रहातां मी सरकार मार्फत माझे मायबापास लागलेला खर्च व धडी फाडून घेईन. व नोटिसीस लागलेला खर्च तुह्मास द्यावा लागेल, कळावें तारीख २२ फेब्रुवारी सन १८७९ इ०

(सही) सोंगी मर्द मारुती काकड वस्ती कारले ता. बाळापुर निशाणी खुद

नोटिस.

माधवराव रामदयाळ साहू दुकान उकळी तालुके अकोट जिल्हा अकोलें यास श्रीराम शालिग्राम साहू दुकान ताजनापेठ अकोला जयगोपाळ उपरी विशेष. तुह्मी आमचे दुकानीं अकोलें एथें येऊन तुह्मी आह्मास जवारी २१ खंडी दर ४८ रुपयेप्रमाणें कार्तिक शुद्ध १५ चे करारानें खामगाव शिरस्त्याप्रमाणें देण्याची कबूल केली असोन त्या करारास तुह्मी आह्मास जवारी देण्याची असून दिली नाहीं करितां त्या मितीस खामगाव पेठेंत दर खंडीस ५६ रुपयेप्रमाणें भाव होता. यास्तव सदर्हू नोटिसीनें आपणास कळविलें जातें कीं सदर्हू मितीचा भाव खामगाव एथील जास्ती असल्या कारणानीं दर खंडीस ८ रुपयेप्रमाणें एकंदर १७६ रुपये नुकसानी आली त्यापैकीं बनेचंदाचे हवाल्या पैकी ५२। जमा जातां बाकी १२३०१२ आठ दिवसाचे आंत द्यावी.

तेल टिपें २५ मण १०० अकोलें मापाचें तुह्मी आह्मापासून घेण्याचा सवदा केला तें तेल तयार आहे. तुह्मी ८ दिवसांचे आंत मोजून घेऊन रकम द्यावी जर सदर्हू नोटिसीप्रमाणें आपण माल मोजून न घेतला तर बाजारभावाप्रमाणें दाम कापून नुकसानी भरून घेण्यांत येईल जर सदर्हूप्रमाणें न केलें तर नोटिसीचे खर्चासुद्धां तुह्मावर फिर्याद करून घेतले जाईल. कळावें ता. १८ फेब्रुवारी १८७९ इ.

(सही) श्रीराम शालीग्राम साहू दस्तुर खुद

पत्रव्यवहार.

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्यांच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये.

मुक्काम देऊळघाट ता० २१।२।७९
रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांसः—

वि. वि. आपल्या पत्रांत जानेवारी महिन्यांत आमचे येथून कांहीं मजकूर गोहिल्याबद्दल छापला गेला होता. त्याची चौकशी करण्याकरितां मे० तहशिलदार तालुक चिखली यांची स्वारी तारीख २२ रोजीं आली होती, या गोष्टीला दोन माहे. ने सुमार झाले यामुळें रोहिल्यांच्या करणीबद्दल जी वाईट बुद्धी लोकांच्या मनांत उत्पन्न झाली होती ती नष्ट झाली. तहाशिलदार साहेबांनीं कित्येक लोकांनां बोलावून विचारलें कीं “ रोहिल्यांनीं कधी भावानें धान्य वगैरे घेतलें कीं काय ? जमलेल्या लोकांनीं असें सांगितलें की ‘नाहीं.’ च्यार पैसे शेर तांदुळ घेतले (०=) आता तेव्हां तांदुळ २॥ आणे शेर मोठ्या संकटानें मिळत होते, तरी ०॥ आणा कमीच झाला. डाळ तुरीची ०≡ व अडीच आणे अशा भावानें असतां ०–॥। पावणे दोन आणे शेर मथू तेली याच्या दुकानची घेतली. चौकशीच्या वेळीं ज्या लोकांपासून रोहिल्यानीं धान्य घेतलें होतें त्या लोकांनां बोलाविलें असतें तर बरें झालें असतें. नजु शेट, अनवरखा जमादार वगैरे लोक गावांत मोठे खरे तरी यांची याबद्दल माहिती उपयोगी काय? कारण ते रोहिल्या बरोबर कोठें होते? नरसराम शिंपी याच्या मळ्यांत जाव होंतें ते रोहिल्यांनीं खवून तेथें एक झातारा होता त्यास मारून गेले होते. कित्येकांचे गहू खावविल्याबद्दल पाटील पांडे यांचेकडे फिर्याद झाली होती. तेही चौकशीच्या वेळीं पुढें यावयाचें होतें. आमचे लोक विनाकारण भिऊन खऱ्या गोष्टी लपवून ठेवितात व मागाहून पश्चत्ताप पावतात. आमचे दयाळु सरकार लोकांचें नुकसान होऊं नये ह्मणून चौकशी करून बंदोबस्त करणार होतें परंतु लोकांना असें वाटलें कीं, आपण खरें सांगितलें असतां आपणास सरकार दरबारांत विनाकारण हिसके घालावे लागतील तेव्हां कानांवर हात ठेवावे हें बरें असें समजून सदर्हू प्रमाणें तहाशिलदार साहेब यांस सांगितलें. धन्य आमच्या लोकांची! जेनूदीन मास्तरानें एक चकू त्यांपासून विकत घण्या साठीं घेतला त्याची किंमत १। रुपया होती असें यांणीं सांगितलें. पुढें तो चांगला नाहीं असें समजून तो परत देऊं लागला. परंतु ते तो घेईना. तेव्हां मास्तरानें एक त्यास बूक दिलें, दोन आण्याचे पैसे दिले व चाकूही दिला तेव्हां त्यांणीं तें सर्व घेऊन त्यास एक लहान चाकू दिला असें ह्मणतात. अशी स्थिति आहे तेव्हां आपल्या अखबारांत छापलेली खबर खोटी असें कदाचित सरकारास वाटेल तर चांगला बारकाईनें तपास केल्यावर सर्व खरें आहे असें दिसून येईल.

एथें बाजार भरतो. याचा बैठकीचा मक्ता बाळकृष्ण पुंजभट यांणीं घेतला आहे. याची मुदत आणखी एक महिना राहिली. हे भिक्षुक असतां यांस अशीं कचाटें कशास पाहिजे होतीं. ब्राह्मणाचें कर्म श्रद्ध संकल्प सांगावा आमचे गांवचे इतर ब्राह्मण शेतांत जाऊन कुणब्यापासुन खळीं आणुन उपजीविका करितात. त्या प्रमाणें करावयाचे भलतेच. आपणास न तोलेल असें काम कशास करावें?— यांणीं बाजाराचा मक्ता घेतल्या दिवसापासून आज ११ महिने बाजाराच्या दिवशीं बैठकीच्या पैशाबद्दल तंटे हमेशा असतात. मागे यांणीं येका दहीदऱ्या बरकिणीच्या तोंडांत मारली होती त्याबद्दल फिर्याद होऊन यांस दहा पंधरा रुपये दंडही झाला होता. इतकें असतां अजून ह्यांचे डोळे उघडत नाहींत. गेल्याच्या मागच्या सोमवारीं मोठी मारामारी झाली. बैठकीच्या पैशाबद्दल लोकांना फार त्रस्त करितात. बाहेर गावांहून शेर दोन शेर च्यार शेर दाणे कुणब्याच्या बायका बाजारांत घेऊन येतात. त्यांच्या पासून मोठ्या दुकानाप्रमाणें पट्टी न घेणें रास्त आहे. इतकें झालें तरी पुढील सालचें बाजाराचें लिलाव हे घेऊं असें ह्मणतात पण यांस यांच्या कर्तीव रून तें मिळेल किंवा कसें हें सांगवत नाहीं

येथें हिंदुस्थानी इनस्पेकटर यांची स्वारी आली होती. हिं. शाळांची परिक्षा झाली. मुलांच्या शाळेपेक्षा मुलींची शाळा चांगली सुधारली आहे. व शाळेचें काम चांगलें चाललें आहे. या मुलींच्या शाळेनें मेहेरबान डायरेक्टर साहेबांचे परिक्षेतही बहार उडविली. याबद्दल मास्तराची तारीफ केली- पाहिजे. आमच्या येथील मराठी शाळा दोन वर्षांपूर्वी अगदी मोडकळीस आली होती व मोडते कीं काय अशी भीति उत्पन्न झाली होती परंतु रा. रा. गंगाधर रावजी सोहोनी यांनीं ती चांगली सुधारली. यांच्या श्रमाकडे वरिष्ठ अधिकाऱ्यांनीं लक्ष पुरवुन त्यांस बुलढाणे येथें बहडतीची जागा दिली यामुळे आह्मास- आनंद होतो. यांचे जागेवर आलेले मास्तर फार संभावीत आहेत, हुशार आहेत, व त्यांच्या प्रमाणें शाळेचें काम चांगल्या रीतीनें करणारे आहेत.

येथें नामधारी शंकराचार्य आले होते. हे फार विद्वान होते येथें असलेला तट मोडण्याविषयीं यांणीं ब्राह्मणाच्या तीनें च्यार सभा केल्या त्याची हकीकत पुढील पत्रीं देऊ. कळावें हे विनंती.

मुळावें ता. २० | २ | ७९ इ०
रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांसः—

वि. वि. खालीं लिहिलेल्या चार ओळीस जागा मिळावी.

दुष्काळ.

वऱ्हाड प्रांतांतील लोक दक्षिण महाराष्ट्र देश व गुजराथ या प्रांतांतील दुष्काळाच्या भयंकर बातम्या ऐकुन आजपर्यंत मोठे चकित होत असत. परंतु या वर्षी दुर्दैवानें सर्वनियंत्या परमेश्वरानें आह्मा- लोकांवर हा प्रसंग जवळ आणिला आहे ही मोठी दुःखाची गोष्ट आहे, लिहिण्यास दुःख वाटतें कीं या उमरखेड परगण्यांत संभावित मध्यम प्रतीचे लोक पोटास पोटभर अन्न नसल्यामुळें दिवसांतून एक

ऱ्याचच जेवण करून रहातात. बाकी गोरगरीब लोकांविषयीं पाहूं गेल्यास व आपण ऐकिल्यास खचीत आपल्यास फार वाईट वाटेल यांत संशय नाहीं. मुळावें एथें कांहीं कुटुंबाच माणसास दोन दिवस खाण्यास विकूळ अन्न नसल्यामुळें ते व त्यांचीं मुलें बाळें मोठ्या दीनवाणीनें करणा भाकीत बसलीं होतीं व मुलें अन्नाकरितां मोठ्यानें आरडत होती हें पाहून जाणारे येणारे लोकांसही रडुं येतें असे- असी त्यांची स्थीति झाल्यावरून कांहीं लोकांनीं मिळून एक दिवसास पुरेल अशी जवारी त्यांत दिली ती जवारी त्यांच्या घरच्या मनुष्यास दळवेना इतकी तीं अशक्त झालीं होतीं. तरी एक दिवसाचे अन्नानें काय होणार आहे? त्यानीं कोठें मोलमजुरीस जावें तर महागाईमुळें सर्व लोकांनीं आपलीं कामें बंद केलीं व सरकारी लोकोपयोगी कार्ये कोठें चालू असल्याचें ऐकण्यांत येत नाहीं. मग या लोकांनी काय करावें? हल्लीं बाजार भाव आहे तो. तांदूळ ५ शेर जवारी ८, गहू ६, हरभरे ६, तेल ८ रुपये मण तूप १० रुपये मण याप्रमाणेंच बाकीचे भाव आहेत. निजाम सरकारचे प्रांतांतील दुष्काळ पीडित लोक इकडे फार येऊं लागल्यामुळें दिवसेंदिवस अतिशय महर्गता होऊं लागली आहे. आतां या दुष्काळांतून परमेश्वर काय तो पार पाडणार आहे. मनुष्याचा इलाज एथें कांहींच चालत नाहीं.

रब्बीचीं पिकें संपत आलीं आहेत. इकडे दर वर्षीं जसे रब्बिचे पीक होतें त्याचा १० वा हिस्सा सुद्धा ह्या सालीं पिक नाहीं २१३ दिवस असें येऊन ऊष्मा अतिशय होत आहे. गारा पडण्याचा संभव दिसतो. तर आतां हा प्रसंग परभारें निभावो असी देवास प्रार्थना आहे. या जिल्ह्याचे डे. क. माहुराकडेस आहेत. लौकरच पुसदास येतील कळावें.

आपला

एक कनवाळू क्ष.

वऱ्हाडसमाचार

मिति फाल्गुन शुद्ध ९ शके १८००

अकाळीं पर्जन्य.

जगन्नियंत्याची कला काय अघटित आहे! कितीही श्रम करून तिचा अंत लावू ह्मटलें तर कधीं लागत नाहीं. त्याचा काय परंतु त्याचें नेहमीचें जें यंत्र फिरत आहे तें सदोदीत सारखें नाहीं. पहा! पर्जन्यकाळीं पर्जन्य पडावा, उष्णकाळीं सूर्य प्रखर व्हावा, शीतकाळीं शीत पडावें. हे काळाचे वर्षरूपी चरित्राचे भाग होत. तेही जाणण्यास मनुष्य किती असमर्थ आहे. हल्लीं उष्णकाळाची छाया व शीतकाळाचा शेवट असें असून त्यावर पाऊसकाळाची झाक मारावी काय? जिकडे तिकडे कपाशी फुटून शेतें जणू परीटघडी अशी स्वच्छ दिसत आहेत. कांहीं शेतांतील कापुसाचा वेंचा झाला आहे. व कांहींचा राहिला आहे. रब्बीचें पीक आठ चार दिवसांनीं हातीं येण्यास तयार झालेलें दिसत आहे. कांहीं खळ्यावर पडलें आहे. आपले धन्यानें आपणास जागा दिली ह्मणून त्याचे उपकार परिहारार्थ उल्हासानें प्रफुल्लित झाले आहेत. असे जिकडे तिकडे लोक आनंदभरित होत आहेत तोंच वारंवार मेघराजे आकाशांत येऊन भय दाखवितात, इतकेंच नाहीं तर येतों येतों ह्मणून आपली बिजलीरूप तरवारही चमकावित आहेत. ईश्वरा, हे आपले विश्वासु चाकर आटोपात. भलतेच वेळेस त्यांनां आह्मा दीन अनाथास छळूं देऊ नका. एक वेळ ही स्वारी खालीं आली ह्मणजे आह्मास हें वर्ष दुःखांत घालावें लागेल. नुसतें यांचे भयानेंच आमचे जीव आह्माला (धन्याला) थोडें सुख देणार ते ते भितरे असल्या कारणानें आपलें फल देणें हें कर्तव्य सोडून मोहोराचा त्याग करून स्वस्थ बसतील. हवाही सुखावह होत आहे ती दुःसह होईल तर आमची अशी आशा आहे कीं, पर्जन्य साहेब आपले अभ्ररूपी कवच घालून वर वर आह्माला न भिवविता आपले नेमिले वेळीं येण्याची तजवीज करतील व असेंच करण्याबद्दल प्रभु जगन्नियंता त्यास आज्ञा करील तर आह्मावर महत् उपकार होतील.

टाउनहालांतील सभा.

(लिहून आलेला मजकूर)

प्रत्येक दिवस हा प्रत्येक मनुष्याच्या रिति स्थितीवरून व कामधंद्यांवरून व नफा नुकसानावरून सुखकारक किंवा दुःखकारक गणिला जातो. मनुष्यमात्रांस तृप्ती देणारें भोजन होय. व तें प्रत्येक मनुष्य आपले पंचमुखानें सेवन करितो. सर्व मुखांनीं रुचिकारक पदार्थ मिळणें हें पुर्वार्जितावर अवलंबून आहे. उत्तम रुचिकर जिन्नस मुखानें भक्षण करितो. उत्तम देखावा नेत्रानें घेतो. उत्तम व्याख्यान किंवा ईश्वराचे गुण नुवाद कर्णांनीं प्राशन करितो. सुवासिक पदार्थांचा गंध नासिकानें गृहण करितो. उत्तम स्पर्श त्वचेनें भोगितो. वर लिहिलेले सर्व पदार्थ इच्छेनुरूप मनुष्यांस प्राप्त होतीलच होतील. या शंकेवर कोणी राहूं नये. व ज्यांनीं ईश्वराचे खरें अंतःकरण शोधिलें आहे ते कधींही रहाणार नाहींत. असो. या आठवड्यांत ह्मणजे तारीख २४ माहे फेब्रुवारी सन १८७९ इसवी रोजीं सायंकाळीं टौनहालांत कर्ण आणि चक्षु यांस मेजवानीचें निमंत्रण होतें आणि तेथील भोजनाचा थाटे व पदार्थांची रुची वर्णनीय होती. याकरितां ती वर्णन केल्यावाचून रहावत नाहीं. ह्मणून थोडक्यांत ती सांगतों.

वर लिहिलेले दिवशीं सुमार ९ वाजतां आह्मी टौनहालांत गेलों तों तेथें मंडळी जमत चालली होती. टौनहाल हो इमारत केवळ या अकोल्यांतच नव्हे तर सर्व वऱ्हाडांतही हिची बरोबरी करणारी इमारत दुसरी असेल असें वाटत नाहीं. काय तिची मांडणी! काय शोभा! कीं तिचें काम पाहिल्याबरोबर चित्ताला समाधान होतें! नंतर सुमार साडेपांच वाजतां मोठे मोठे अधिकारी येण्यास आरंभ झाला. रा.रा. केशवराव महिपत ए. असिस्टंट कमिशनर, मि० आर्देसर दिनसाजी तहशिलदार, मास्तर, वकील, बहुतेक कचेऱ्यांतील कारकून मंडळी वगैरे जमल्यावर अध्यक्षस्थान स्वीकारण्याबद्दल रा. रा. केशवराव खारकर यांस विनंती झाली. व त्यानीं तें स्वीकारिलें तदनंतर सभेचें काम सुरूं झालें. व कर्णतृषित चातकांत मे० दस्तुर बहिमनजी जामासजी साहेब असिस्टंट कमिशनर यांचे गुणानुवादांचा पर्जन्य पडूं लागला. ते थेंब व ती शोभा एकदम साखी घेता व पितां येणार नाहीं ह्मणून कांहीं जण शोभा अवलोकन सोडून डोळे झाकून अवधानशक्ति कर्णाकडे देऊन पीत बसले होते.

खरेच तो प्रसंग वर्णनीय होता. मदहू पदार्थ वाढणार कोण कोण ह्मणाल तर रा. रा. खंडेराव बळाजी फडके, रा. रा. धोंडो बाळकृष्ण उर्दू अखबाराचे एडिटर, रा. रा. देवराव विनायक वकील इत्यादि मंडळी होती. असें वाढणें चालत असतां काय गंमत सांगू कीं अध्यक्षस्थानापासून लांब बसलेल्या लोकांच्या पुढें एक आडवा पर्वतप्राय व्याख्यानार्थ लोकांचा थवा पडला तरी वाढणारे पघळ हातानीं वाढीत होते ह्मणून सर्व लोकांच तृप्तींत कांहीं कमीपणा झाला नाहीं.

मे. दस्तुर बहिमनजी साहेबासारखे नेटिवापैकीं अधिकारी थोडेच असतील इतकेंच नव्हे तर त्यांचेसारखे सरकार व रयत यांचेमध्यें स्नेहभाव चालविणार विरळाच असतील. असें वर लिहिलेले गुण गाणारे गृहस्थांकडून कळलें, असें नव्हे तर त्यांची कीर्ति वऱ्हाडांत प्रदर्शन झालें त्या सालापासून ऐकतों. मे. भाई सा. हे वऱ्हाडांत येऊन थोडे दिवस झाले असें नाहीं तर दोन तपावर दिवस झाले आहेत तितक्यांत शुक्ल पक्षचे चंद्र प्रमाणें त्यांची कीर्ति सतेज व विस्तृत होत चालली आहे ती इतकी कीं चार हजार कोसांवर विलायतेहून त्यांनां "ब्रिटिश राज्याचे दोस्त" असा किताब आला त्यावरून तिचें अनुमान सहज करतां येईल. यांजकडे न्यायाचें काम असल्यावरून यांचे चातुर्य व पोक्त विचार हीं वऱ्हाडांतील बहुतेक लोक जाणत असतील लोकांशी कोणत्या प्रसंगीं कसें वागावें व सरकारचें काम व हेतु रयतेस न दुखवितां सिद्ध कसे करावे हें भाई सा. पूर्णपणें जाणत आहेत. असी त्यांची सर्व हकीकत ऐकल्यापासून कोणाला आनंद वाटल्यावाचून रहाणार नाहीं? या सभेमध्यें भाई सा. विषयीं जी माहिती ऐकली ती पेक्षाही आणखीं माहिती रुदहू व क्षय ज्याच तोंडून ऐकली आहे. दोन वर्षां पूर्वीं अकोल्यांत फार महागाई झाली होती तेव्हां भाई सा. यानीं पुष्कळ परिश्रम घेऊन २१३ हजार रुपये जमा करून गरिब लोकांस बाजार भावापेक्षां पुष्कळ कमी दरानें धान्य देवबून त्यांचें प्राण संरक्षण केलें. खचीत ही गोष्ट वर्णनीय आहे, हल्लीं गरिबांच्यावर जी आफत गुजरत आहे ती निरसन होण्यास असे धार्मिक परोपकारी गृहस्थांची अवश्यकता विशेष आहे. शिगावास भाई साहेबांनीं १०००० रुपये तळ्याकरितां जमविले व त्या कामीं कुकाजी पाटील यांनी मनापासून साह्य दिल्यास यांनीं रावसाहेब असा किताब देनविण्याची शिफारस केली व ती घडून आणिली. बळापुरात गणपतीचे उत्साहात मुसलमानांचा व हिंदुचा अवश्य तंटा व्हाव याचा असी वहिवाट १०० वर्षे चालत आली होती व कित्येक वेळां खून पडत होते. तो तंटा भाईसाहेबानीं मोठ्या अक्कलहुशारीनें मिटविला. अशा त्यांच्या बहुत गोष्टी आहेत ह्मणून अशी कृत्यें करणाऱ्या सद्गृहस्थास ईश्वर चिरायु करो. व असे गुणग्राही व गरीबाचे कनवळू दिवसें दिवस वृद्धि पावोत असें विनयपूर्वक ईश्वरापाशीं मागणें आहे.

या सभेंत भाषणें झाल्यावर तीन ठराव झाले. एक, मे. दस्तुर भाई सा. यांस मानपत्र देण्याकरितां वरिष्ठ सरकारची परवानगी मागावी. दुसरा, या कामाकरितां एक स्पेशियल कमिटी नेमावी व तिसरा, वऱ्हाडांतील सर्व जिल्ह्यांत सभेनें आपला हेतु प्रसिद्ध करावा, ह्मणजे ज्या ज्या लोकांच्या मनांत हें कृत्य घडावें असें आहे ते या सभेंत सामील होतील.

सभेचें कृत्य फार स्तुत्य आहे व ज्या अर्थीं मोठे मोठे लोकांनीं हें काम हातीं घरलें आहे त्या अर्थीं तें शेवटास जाईल. परंतु वऱ्हाडांत सहा जिल्हे आहेत त्या जिल्ह्यांतील सर्व सुज्ञ लोकांनीं त्यांजकडे मतें न मागतां आपली कृतज्ञता दाखविण्याकरितां एथील सभेचे नांवें पत्रें पाठवावीं हें त्यांस, त्यांचे योग्यतेस, देशास, व हल्लींचे स्थितीस भूषणार्ह होईल यात संशय नाहीं.

क्षीरतरु दुधाचें झाड

एका इंग्रजी पत्रांत क्षीरतरु ह्मणजे दुधाचें झाड याचें चमत्कारिक वर्णन आमच्या वाचण्यांत आलें त्यावरून आह्मांस फार आनंद वाटला, सबब आह्मीं आमच्या वाचकांकरितां त्याचें भाषांतर करतों तें असें, —

आलेक्षांदर हम्बोल्ट ह्मणून जो विख्यात व विद्वान देशपर्यटनकर्ता होऊन गेला त्यानें आपल्या ग्रंथांत या चमत्कारिक वृक्षाचें वर्णन करून ठेविलें आहे. तो ह्मणतो कीं म्या नाना देशांत फिरून बहुत मोठाले चमत्कार पाहिले. पण दुधाच्या झाडावरून जसें मला आश्चर्य वाटलें तसें दुसऱ्या कशावरूनही वाटलें नाहीं. ह्या झाडांतून पुष्कळ दूध निघतें, त्याचा रंग, रुचि, गुण वगैरे गाईच्या उत्तम निऱ्या दुधाच्या सारखेच आहेत. हें झाड दक्षिण अमेरिकेच्या ज्या प्रदेशांत अमेरिकन इंडियन ह्मटलेले रानटी लोक राहतात त्या

प्रदेशामध्ये सांपडतें. हम्बोल्ट साहेब दक्षिण अमेरिकेंत गेला होता तेव्हां तो वेनेजुएला देशांत एका ठिकाणीं उतरला होता. तेथें त्यानें हा चमत्कार पाहिला. त्या ठिकाणाच्या जवळ जे पर्वत आहेत त्यांच्या उतरणीवर राहणारे इंडियन लोक नित्य प्रातःकाळीं उठून आपले दात व दाती पांतुदां कित्येक घागरी बरोबर घेऊन अरण्यांत जेथें तीं झाडें असतात तेथें जातात, आणि त्यांच्या खोडास व फांद्यास सुऱ्या किंवा तीक्ष्ण खिळे यांनीं खोल भोकें पाडतात, व त्यांच्या खालीं घागरी ठेवतात. सुमारें दोन तासांनीं त्या घागरी भरतात. मग तेथें जितकीं मनुष्यें आलेलीं असतात तितकीं हें दुध पोटभर पितात. हें दुध इतकें पौष्टिक असतें कीं, त्याच्या योगानें दास फार पुष्ट होतात. त्या सर्वांचें पिणें झाल्यावर बाकीचें दूध ते घरीं बायका व मुलें त्यांच्या साठीं नेतात, आणि त्या दुधांत ते पीठ व दुसरे खाण्याचे जिन्नस भिजवून त्याच्या भाकरी वगैरे पदार्थ ही करतात. हें झाड सुमारें ३०।३५ हात उंच, ह्मणजे इकडील साधारण वड, पिंपळ, लिंब इत्यादि झाडांच्या इतकें मोठें होतें, आणि त्याला लांब लांब पानें असून तीं परस्परांच्या समोरासमोर नसतात.

हम्बोल्ट साहेबांच्या सांगण्यावरून पुढें कितीएक विद्वान व शोधक गृहस्थांनीं वेनेजुएला देशास जाऊन हें दूध स्वतां खाऊन व पिऊन, आणि चहा काफी व चाकलेट यांत घालून कसें लागतें हें पाहिलें व फार पसंत केलें. परंतु रसायनशास्त्राच्या प्रयोगानें त्याची परीक्षा व पृथक्करण झालें नव्हतें. तें करण्याचा योग अलीकडेस घडून आला. वेनेजएला देशाच्या सरकारानें ह्या दुधच्या कित्येक कुप्या पारीस एथील प्रदर्शनांत पाठविल्या होत्या. त्यां वेळेस माशो बुसिंगल्ट नामें एका विद्वानानें या दुधाचें पृथक्करण करून परीक्षा केली, तेव्हां असें दिसून आलें कीं, या वनस्पतिदुधाचीं घटकतत्वें बहुतकरून गाईच्या दुधाच्या सारखींच आहेत. त्यांत स्निग्धांश आहे इतकेंच नव्हे, तर शर्करांश व दुधाचीं दुसरींही सर्व घटकतत्वें आहेत. परंतु त्यांचें परिमाण गाईच्या दुधांतील तत्वांच्या परिमाणापेक्षां ज्यास्त आहे. दुधच्या मल्ईत जितकें नवनीत असतें तितकें या दुधांत असतें यावरून हें दूध त्या देशांतील इंडियन लोक व त्यांचे दास यांस इतकें मानवतें यांत कांहीं नवल नाहीं. ज्ञा. द.

दुष्काळ— या प्रांतांत उमरखेडाकडे दुष्काळ असल्या विषयीं [illegible]हरच्या पत्रांतून प्रसिद्ध झालें आहे. [illegible] गोष्ट खरी नाहीं, असें इकडील पत्रांत आहे. पुन्हा या आठवड्यांत याच संबंधानें वाशीम जिल्ह्यांतील गुळवें येथून एक पत्र आलें आज आम्ही दुसरीकडे छापलें आहे त्यावरून तसें दिसतें. तरी अगदीं पिकें आलीं नाहींत असें त्या पत्रांत नाहीं. महागाई फार झाल्यामुळें व गोरगरीबांस कामें नसल्यामुळें लोकांचा उपासमारा होत आहे. ही गोष्ट खरी असेल. व आमची इच्छा आहे कीं सरकारानें या गोष्टीकडे जरूर लक्ष्य पुरवून उपाशी मरणाऱ्या लोकांस कामावर लावावें व त्यांचें उदरपोषण होईल असें करावें. मुळीं हा परगणा पिकाऊ कमी, त्यांत पिकें कमी आलीं, जीं आलीं त्यांस उंदिरांनीं उपद्रव दिला. व राहिलेल्यावर बाहेरच्या लोकांची आणखी वाटणी आली यामुळें तेथील लोकांचे हाल होतील यांत संशय नाहीं. रेसिडेंट साहेबांचे रिपोर्टावरून समजतें कीं गुदस्त सालीं वऱ्हाडांत ४१११३ लोक बाहेरून पोट भरण्यास आले. त्यांतून २२२६७ लोक परत गेले व १८८४६ लोक अजून वऱ्हाडांत शिलक आहेत व त्यांपैकीं ११०१३ लोक फक्त वाशीम जिल्ह्यांत आहेत. आतां या आकड्याच्या खरेपणाचा कमिशनर साहेबास संशय आहे तो जमेस धरून कांहीं संख्या कमी केली तरी वाशिमाकडे पोटभरू लोक फार गेले आहेत व मोगलाई तिकडे नजीक असून त्या भागास ती चांगली पिकली नाहीं, ह्मणून लोकांची तारंबळ होऊन ते इकडे आले आहेत. सबब सरकारानें या गोष्टीकडे लक्ष्य पुरवून बंदोबस्त करावा. व जो पुकारा झाला आहे तो खरा खोटा कसा काय आहे याचीही माहिती लोकांपुढें ठेवावी ह्मणजे बरें होईल.

वऱ्हाड.

मे० जोन्स साहेब कमिशनर गिर्दावारीवरून उमरावतीस परत आले.

ले० कर्नल बेल साहेब जुडिशियल कमिशनर एथेंच आहेत.

मे० दस्तुर बहिमनजी सा० सी. आय.ई. यांस सरकारांतून अलीकडे जो महत्तम पदवीचा मान मिळाला, तत्संबंधी आपला संतोष प्रदर्शित करण्याकरितां गेले सोमवारीं एथें टौनहालांत मोठी टौलेंग सभा भरली होती: तींत असें ठरलें कीं भाईसाहेबांनीं वऱ्हाड प्रांतांत आज २६ वर्षे सारखें खपून जीं लोकोपयोगी बहुत कृत्यें केलीं तीं स्मरून त्यांस मानपत्र देण्याची तजवीज करावी. व त्याकरितां सरकारांतून परवानगी आणावी. ए करितां एक स्पेशियल कमिटी मुकरर केली आहे व रा. रा. देवर व विनायक व खंडेराव बळालजी यांस त्या कमिटीचे सेक्रटरी केलें आहे. ती स्पेशियल कमिटीही आज भरणार आहे.

उमरावतीस जुडिशियल सिरस्तेदारीचे जाग्यावर रा. रा. बापूजी रंगनाथ यांचे चिरंजीव रा. रा. गणेश बापूजी यांस नेमिलें.

रा. रा. रामचंद्र आबाजी पन्हाळकर हायस्कुलांतील असिस्टंट मास्तर यांनीं कापसाची सरकी काढण्याचें एक लाकडी नवीन यंत्र सुबक तयार केलें आहे तें चांगलें चालतें. त्याप्रमाणें लोखंडी चाकांचीं कित्येक यंत्रें करून तीं प्रचारांत आणावीं असा त्यांचा इरादा आहे या त्यांच्या उद्योगाबद्दल व कौशल्याबद्दल आह्मी त्यांची तारिफ करितों व त्यांस पुढें या कामांत चांगलें यश येवो असें इच्छितों.

रा. रा. सखाराम दत्तात्रय तहशिलदार यांचे घरीं उर्दईक नातवाचा व्रतबंध आहे तो झाला ह्मणजे ते आपले नवे नेमणुकेचे जागीं जाऊन रुजू होतील.

शाळागृहें बांधण्याच्या विचाराकरितां अकोला जिल्ह्यांतील तहशिलदार, डेपुटी कमिशनर व डिपुटी इन्स्पेक्टर यांचें गुरुवारीं कानफरन्स भरलें होतें.

गेल्या आठवड्यांत लिहिल्याप्रमाणें मि० आर्देसर दिनसाजी तहशिलदार रविवारीं एथें आले. त्यांची प्रकृती चांगली दुरुस्त झाली. हल्लीं असें कळतें कीं त्यांस जळगावास नेमिलें. व तेथील मि० नवाब किशोरखां यांस एथें नेमिलें. आर्देसर सारख्या सद्गृहस्थाचा आमचा वियोग होतो याबद्दल आह्मांस फार वाईट वाटतें. पण इलाज काय?

गेल्या आठवड्यांत लिहिलेल्या फौजदारी मुकद्दम्यांतील आरोपी नारायण गोविंद शेवडे यास मि. स्याबियल सा. पोलिस इन्स्पेक्टर यांनीं सोमवारीं एथें आणिलें. तेव्हां पासून त्याची चौकशी डिपुटी कमिशनर साहेबांपुढें चालली. तो गुन्ह्यास कबूल आहे. विष्णु केशव रहातेकर याचीही जबानी होऊन त्याला कैद केलें होतें तें जामिनावर खुलें केलें. साक्षी पुरावा बाहेर गावांहून येण्यावर मुकद्दमा तकूब आहे.

गेले आठवड्यांत आमच्या या संबंधी लेखांत विष्णु केशव रहातेकर हे मागें पुण्यास आगगाडीच्या टिकिटाचे मुकद्दम्यांत आरोपी होते असें ज्ञानप्रकाशांतील माहितीवरून लिहिलें होतें पण आमचे एका मित्रांनीं हल्लीं आह्मांस कळविलें आहे कीं ती गोष्ट खोटी आहे. त्या मुकद्दम्यांत ते सरकारास खबर देणार होते व त्यासाठीं त्यांस १०० रुपये इनाम मिळाले आहेत. ही गोष्ट खरी असल्यास पहिलो आह्मी माघारी घेतों. व ती तशी छापली याबद्दल दिलगिरी प्रदर्शित करितों.

मे० लेन साहेब पोलिसचे इन्स्पेक्टर जनरल एक दोन महिन्यांत बिलायतेस जाण्याची बातमी आहे व ते या आठवड्यांत एथें आले आहेत.

वर्धा लहरी— नावाचें वर्तमानपत्र वर्धा येथें रा. रा. नारायण वैजनाथ थोरात यांनीं नवीन सुरू केलें आहे. त्याचे २ अंक आह्मास पोंचले. तें सुरळीत चालो असें आह्मी इच्छितों.

काटन फयाकटरीचे मि० फ्लेमिंग साहेब यांस म्युनिसिप्यालिटींत मेंबर नेमण्याविषयीं कमिटीकडून शिफारस झाली आहे.

मेजर बुलक साहेब डिपुटी कमिशनर येथील नेडर स्कूल पहाण्यास गेले होते त्याची सुस्थितिपाहून त्यांनीं २५ रुपये त्या स्कुलाला बक्षिस दिले. हें औदार्य स्तुत्य होय.

कर्नल बुशबी साहेब रजा घेऊन बिलायतेस जाणार अशी बातमी आहे.

रा. रा. विठ्ठल बळवंत उमरावती जिल्ह्याचे पोलिस इन्स्पेक्टर गुरुवारीं एथें आले होते ते शनिवारीं बदनेऱ्यास परत गेले.

एका युरोपियन सालिसिटरास वऱ्हाडांत वकिलीचें काम करण्याविषयीं रेसिडेंट साहेबांची परवानगी मिळाली. उ.

वऱ्हाडांत व्हालंटियर पलटण झाली आहे तिजवर सरदार नेमिले आहेत तेः— रेसिडेंट साहेब आनररी कर्नल, जुडिशियल कमिशनर साहेब मेजर कम्यांडंट, डा० लिटल साहेब व मि० निकोलेटस साहेब लेफटिनंट, डा० रीड साहेब आणि मि० गाडफ्रे साहेब सेकंड लेफटिनेट.

रा० रा० धर्माजीराव दारव्ह्याचे चीफ कानस्टेबल यांच्या हातून कैदी पळून गेल्यामुळें त्यास सस्पेंड केलें आहे ह्मणून समजतें. प्र. सि.

जाहिरखबर.

कमिशनर मुलुख अमानी हैदराबाद यांच्या आफिसाकडील निकामी झालेले खालीं लिहिलेले तंबू उमरावतीस डिपुटी कमिशनर साहेब यांचे कचेरींत तारीख १५ माहे मार्च रोजीं विकावयाचे आहेत.

विक्रीच्या तारखे पूर्वी ८ दिवस सदहू तंबू गिराइकांस पहाण्या करिता उभे करून ठेविले जातील.

१ डबल पोलाचा तंबू

१ शामियाना

कमिशनर आफिस

उमरावती २६ फे० १८७९

W. B. Jones.

कमिशनर

मुलुख अमानी हैदराबाद

वर्तमानसार.

रा. रा. गोपाळराव नरसिंह देशपांडे इंदापुरकर यांची फयामीन कमिशनपुढें साक्ष झाली. तेव्हां त्यांनीं शेतांतील उपद्रवकारक ८ | १० उंदीर आणून दाखविले.

आन० गिब्स साहिबाचे नोकरीचीं वर्षे भरल्यामुळें ते पेनशन घेऊन स्वदेशी जाणार ह्मणून त्यांकारितां स्मारक कृत्य करण्यासाठीं मुंबईस वर्गणी जमत आहे. त्याप्रमाणें सुरतेच्या लोकांनींही १२०० रुपये गिब्स स्कालरशिप करितां जमविले आहेत. हे गृहस्थ हिंदुस्थानांत प्रथम आले ते सुरतेस काम पाहू लागले होते.

सुरतेत दोसानागर वाणी लोकांनीं आपल्यांत ठराव केला आहे कीं मरणाचे संबंधानें जीं जात जेवणें द्यावीं लागतात तीं कोणी देऊं नयेत. कोणी श्रीमान गृहस्थ देऊं इच्छील तर त्यानें एक वर्षांनंतर जेवण द्यावें. तशींच लग्नप्रसंगांत ४ जात जेवणें द्यावीं लागतात त्याबद्दल फक्त एक देत जावें असा ठराव केला आहे हा ठराव फार चांगला आहे. येणेंकरून निरर्थक खर्च वाचेल. तर दुसरे लोकांनीं आपआपले जातींत असे ठराव करावे.

अमदाबादेंत या आठवड्यांत आर्ट कालेज स्थापन होणार आहे, त्यांत लिटलगोच्या परिक्षेपर्यंत अभ्यास शिकाविणार. एक युरोपियन व दोन नेटिव प्रोफेसर त्या कालेजांत ठेवणार आहेत.

केरोसिन तेलाच्या खेपा अमेरिकेहून अलीकडे पुष्कळच येऊं लागल्या आहेत. तीन आठवड्यांपूर्वी २२००० पेट्या आल्या होत्या. दोन आठवड्यापूर्वी ३०००० गेले आठवड्यांत आणखी ४१००० पेट्या नवीन आल्या. लोकांनीं याचा उपयोग फार जपून करावा.

देशी कादण्याविषयींचा मुंबई सरकाचा नवा कायदा होत आहे त्यांत एक कलम असें आहे कीं, देशी कादण्यास हयगय करणारास १००० रुपये दंड व शिवाय कैदेची शिक्षा होईल. आनरबल मुरारजी गोकुळदास यांनीं नुसती दंडाची शिक्षा पुष्कळ झाली, शिवाय कैदेच्या शिक्षेची जरूर नाहीं, विलायतेंतही कैदेची शिक्षा देत नाहींत व या मुलखांत खेडे गावचे लोक अशा कामीं अज्ञान असतात सबब त्यावर इतकी कठोर नजर नसावी असा आक्षेप घेतला होता तथापि आन० गिब्स साहेब ह्मणाले कीं दोन्ही शिक्षा पाहिजे आहेत. व विलायतेसही लवकरच कैदेच्या शिक्षेची सुरुवात होणार आहे!

उपयुक्त चमत्कार संग्रह किंवा

अप्रसिद्ध युक्ती, औषधी, जादुटोना वगैरे

प्रसिद्ध करणार

भाऊ गोविंद सापकर

भाग पहिला व भाग दुसरा

ह्यांत, गैबीएल्म, अप्रसिद्ध व उपयुक्त अशा नाना प्रकारच्या चमत्कारिक युक्ती औषधी, जादुटोना वगैरे याचा संग्रह योजल्यांत ज्ञान होण्यासारखा विवेचन केला आहे.

रंगीत व साधें दारूकाम भाग ३ रा

ह्यांत फुलबाज्या, चिंचुद्या, नळे, चंद्रज्योती, बाण इत्यादि अनेक प्रकारचे साधे व रंगीत दारू काम तयार करण्याविषयीं खुलासेवार माहिती दिली आहे व अल्प आयासानें तयारही करिता येईल.

आतार, रंगारी, माळी वगैरे.

भाग ४ था, ५ वा आणि ६ वा.

ह्या भागांत, प्रथम व दुसऱ्या भागांत सांगितल्या प्रकारची माहिती, व अतार, माळी वगैरे लोकांच्या कसबांची बरीच माहिती आहे.

भाग ७ वा.

ह्यांत गंजिफा, तिफाशी सोंगट्या, बुद्बळें, पत्ते ह्या खेळाची माहिती साधारणपणें बरीच दिली आहे व खेळाचे प्रकारांचीं चित्रेंही पुस्तकारंभीं काढलेलीं आहेत.

भाग ८ वा.

ह्या भागांत कपड्यास नाना तऱ्हेचे रंग करणें, रंगा रंगाची शाई करणें, कित्येक रोगावरील औषधें, अश्वत्रयपरीक्षा करणें वगैरे अनेक उपयुक्त विषयांची परिस्फुटता केली आहे.

भाग ९ वा.

ह्या भागांत गैबीएल्म. अप्रसिद्ध व उपयुक्त अशा नाना प्रकारच्या चमत्कारिक युक्ति, औषधी, अर्क काढण्याच्या कृति वगैरे यांचा संग्रह केला आहे.

प्रत्येक भागास ५ आणे किंमत पडेल.

पुस्तकें ज्ञानचक्षु छपखान्यांत विकत मिळतील. बाहेर गांवचे घेणारास टपाल हांशिलाबद्दल दर भागास एक आणा जास्त पडेल. एकदम ९ भाग घेणारास टपालहशील पडणार नाहीं.

दहावा भाग छापून तयार होत आहे.

भाऊ गोविंद सापकर,
ज्ञानचक्षूचे मालक.

हुन्नर संग्रह भाग १ ला.

किंमत दर प्रतीस ८ आणे,

यांत विद्या, कला कौशल्यें या संबंधी अनेक प्रकारच्या १०० हुन्नराचा समावेश केला आहे. त्यांची एकंदर सात प्रकरणें केलीं आहेत; तीं येणेंप्रमाणे:— १ वैद्यक २ सुगंधी, ३ रंगारी, ४ मिश्रधातु, ५ आगकाड्यांचा कारखाना, ६ छपखान्या संबंधी माहिती, ७ किरकोळ उपयुक्त विषय. टिकिटा पाठविणारांनीं अर्धा आणा दराच्या व दर रुपयास अर्धा आणा बर्ताव्यासह खालीं सही करणाराकडे, अथवा आह्माकडे वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत अकोलें एथें पाठविल्या असतां पुस्तकें तावडतोब रवाना केलीं जातील. बाहेरगांवच्या लोकांस टपालखर्च अर्धा आणा पडेल. नाटपेड पत्र घेतलें जाणार नाहीं.

गोविंद मांगेश कर्णेकर.
नळावर पंचमुखी मारुतीची गल्ली,
घर नंबर १०२ मुंबई.

विज्ञान विलास.

या नावाचें नवीन मासिक पुस्तक मुंबई एथें लवकरच निघणार आहे. त्यांत प्रख्यात पुरुषांचीं चरित्रें, नितिबोधक सुरस गोष्टी. आरोग्यरक्षणसंबंधी उपयुक्त सूचना, ऐतिहासीक कादंबऱ्या, व नाटकें उपयुक्त विषयांवर निबंध, शहरांची वर्णनें, कविता, रूपकें, ऐतिहासिक उपयुक्त माहिती, देशसुधारणा, भाषांतरें इत्यादि विषय येतील.

याचीं अष्टपत्री पृष्ठें १६ असतील. व किंमत वर्षाची अगाऊ १ रुपया व डाकहशील ६ आणे पडेल.

ज्यास पुस्तकें पाहिजे असतील त्यांनीं आह्मांस कळवावें, ह्मणजे आह्मी पुस्तकें त्यांस आणवून देऊं कळावें. तारीख १९ फेब्रुवारी सन १८७९ इसवी.

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक.

रामजोशीकृत कविता.

अथवा

लावण्या भाग दुसरा

ह्या पुस्तकाची प्रथमावृत्ति लवकरच खलास झाल्यामुळें हल्लीं दुसरी आवृत्ति विशेष सुधारून टाइपावर छपविली आहे प्रथमावृत्तीपेक्षां या खेपेस कांहीं उत्कृष्ट नवीन लावण्या घालून टीपा वगैरे दिल्या आहेत. त्यांची किंमत पूर्वीप्रमाणें अगदीं थोडी ह्मणजे आठ आणे ठेविली असून बाहेरगांवीं माल टपालखर्चाबद्दल अर्धा आणा अधिक पडेल, पुस्तकें पुण्यास आमच्याकडे किंवा ज्ञानप्रकाश व शिवाजी छापखान्यांत व मुंबई इंदुप्रकाश छापखान्यांत मिळतील. कळावें तारीख १८ डिसेंबर सन १८७८ इसवी.

शंकर तुकाराम शालिग्राम.

वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांतही हीं पुस्तकें विक्रीकारितां आलीं आहेत.

बापूगोखल्याचें चरित्र.

जुन्या बखरीचे आधारानें हें नवीन उत्तम पुस्तक रा० रा० शंकर तुकाराम शालिग्राम यांनीं पुण्यास तयार केलेलें आमच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत विक्रीस आलें आहे. याची किंमत १ रुपया असून डाकहशील एक आणा आहे अगदी अलीकडील ह्मणजे पेशवाई अखेरच्या या शूर पुरुषाचें नाव सर्वत्र महशूर आहे सबब त्याचें यथार्थ व साद्यंत चरित्र बहुतांस वाचावयास व संग्रही बाळगण्यास उत्साह असेल ह्मणून आह्मी मुद्दाम याच्या प्रति विक्रीस आणविल्या आहेत. सर्वांस कळावें तारीख २३ माहे फेब्रुवारी सन १८७९

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक.

जाहिरखबर.

शिक्षणसार.

या नांवाचा नवीन ग्रंथ (टॅड्‌ड्र साहेबांचा ' स्टुडंट्‌स म्यान्यूअल ,या ग्रंथ.च्या आधारानें तयार केलेला व इंदुप्रकाशांत सुंदर ठशांनीं छापलेला) विक्रीस तयार आहे. प्रत्येकास त्यांत विशेषत: तरुण लोकांस स्वत:च्या सुधारणेस अत्युपयोगी. यांतील विषय:— (१) विद्याभ्यासाचे उद्देश. (२) संवयी. (३) अभ्यास (४) वाचन (५) सत्कालक्षेप (६) व्यायाम- याचीं द्वादशपत्री पृष्ठें सुमारे १६० एकंदर झालीं आहेत. सदरील ग्रंथाबद्दल प्रसिद्ध अशा विद्वानांचा चांगला अभिप्राय मिळाला आहे. पुस्तकें अकोल्यास वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत, मुंबईत इंदुप्रकाशांत व खालीं सही करणाराकडे मिळतील. किंमत १२ आणे टपाल खर्च घेणारांवर नाहीं.

जाहिरात.

वैद्यसुधाकर

हा नवीन ग्रंथ शिळे छापावर छापून विक्रीस तयार झाला आहे यांत वैद्यक संबंधी सर्व अवश्यकतेचे व अनुभवशीर विषय असून सर्व ठिकाणीं मिळण्यासारख्या गवता सुलभ औषधांची योजना झाली आहे यांतील सारांश येणेंप्रमाणें. कोश, नित्य वर्तनक्रम यांत मनुष्यानें प्रात:काळपासून निजेपर्यंत कसें वर्तावें , स्त्रियांचा ऋतुकाल, शुक्र व स्त्रीरज यांचीं लक्षणें. गर्भिणी स्त्रियांचीं व गर्भाची लक्षणें, डोहाळ्यावरून गर्भिणीचे व गर्भाचे नियम, अष्टविधपरीक्षा (नाडी इ०) व सामुद्रिक लक्षण, वैद्यास सूचना औषधी, आणावयास, तयार करण्यास व देण्यास मुहूर्त, रोग्यास स्नान करण्यास मुहूर्त, औषधी आणावयाचा प्रकार, औषधीं युक्त युक्त विचार, औषधादिकांचें मान, औषधीप्रतिनिधी, औषधसेवनकाल, सहा रसांचे गुण , देशकाललक्षण, वायु, पित्त, कफ, यांचा प्रादुर्भाव, औषध घेण्याचा प्रकार, देशमानाचा प्रकार, ओंकारी व ढाळाचा विधी धातुपुष्टिचीं व कामोत्पत्तीचीं औषधें तऱ्हे तऱ्हेचे पाक, चाटणें, चूर्णें, मात्रा, रस, गोळ्या, धातूंचीं भस्में करण्याचा प्रकार, यंत्राच्या आकृति. अनुपान प्रकरण, प्रत्येक, खाण्याचे जिनसांत (" भाजीपाला फळफळावळ इ०] गुणदोष काय आहेत त्यांचे स्पष्टीकरण, सोमल, सर्प, कुत्रें, उंदीर, विंचू, वगैरेंच्या विषावर तर फारच उत्तम योजना झाली आहे. सर्व रोगावर औषधी व पथ्यापथ्य- या एकाच ग्रंथाच्या संग्रहानें अनेक ग्रंथांचें श्रय येणार आहे यांत संशय नाहीं. याची किंमत एक रुपया चार आणे. पोष्टाबद्दल १ आणा अकोलें एथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत पाठविल्यास पुस्तक तावडतोब रवाना केलें जाईल. कळावें तारीख १८ माहे डिसेंबर सन १८७८ इसवी-

रंगनाथ सखाराम लाळे फिकनीकर.

हें पत्र अकोला एथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत खंडेराव बाळाजी फडके यांनीं छापून प्रसिद्ध केलें.

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक १३ अकोला, रविवार ता० १६ माहे मार्च सन १८७९ इसवी. अंक १०

विनंती.

गेल्या रविवारी शिमग्याचे सणामुळें आमचें वर्तमानपत्र छापून निघालें नाहीं. व पूर्वींचे जाहिरातीत तें बंद ठेवण्याचा आमचा इरादा नव्हता म्हणून तशी विनंती करण्यात आली नाहीं पण ऐन वेळेस काम्पोझीटर लोकांनीं रजा मागितली व आम्ही थोडा आजारी असल्यामुळें ती देणें भाग झाली त्यास इलाज नाहीं. यासाठीं आमचे आश्रय दाते माफी करतील असा भरवसा आहे. ता. १६।३।७९

वऱ्हाडसमाचारकर्ते

वऱ्हाडसमाचाराची किंमत

	रु.
वार्षिक आगाऊ	६
व अखेर	७
दरएक अंकास	०।३
डाक हशील.	
वार्षिक आगाऊ	१।८
,, अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊं इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी घेणे म्हणजे पत्र सुरू केलें जाईल.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, १० ओळींचे आंत	१
१० ओळींपुढें दर ओळीस	०।१।६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०।१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०।३
,, दुसरे खेपेस	०।२

बालचंद्र बाबाजी ऊर्फ तात्या जोशी याचा शोध पाहिजे.

२५ रुपये बक्षीस.

आमचा लहानसा भाऊ चि० बालचंद्र बाबाजी ऊर्फ तात्या जोशी हा सातारा जिल्ह्यांतील पाटण तालुक्यांतील मरळी गांव रहाणारा आहे. याचें वय सुमारें ३० वर्षांचें आहे. अजीच वर्षें झालीं हा कांहीं कारणानें घर सोडून निघून गेलेला आहे. परंतु हल्लीं याने परत घरीं येण्याची फार जरूरी आहे. कारण याला दोघे बंधु बालकृष्ण आणि वामन या नांवाचे २५ व १६ वर्षांच्या वयाचे होते ते दोघे वर्षाच्या मागें १० दिवसाचे अंतरानें एकदम मरण पावले व त्यांच्या २० व १४ वर्षांच्या वयाच्या स्त्रिया विधवा झाल्या आहेत. बालचंद्र तात्या याची बायको ही २५ वर्षांची आहे व त्याला एक पुत्र झालेला मरण पावलेला आहे. व याचे ५५।६० वर्षांचे आई बाप शोकसागरांत निमग्न होऊन दुःख भोगीत मार्गें राहिले आहेत. त्यांना आतां चिरंजीव बालचंद्र ऊर्फ तात्या याची भेट होणें एवढेंच काय तें जीव धारण करण्यास साधन उरलेलें आहे. या वृद्ध मातापितरांस तिघेच एवढे पुत्र झाले होते त्यां शिवाय यापैं अपत्य मुलींच झालें नाहीं आणि ते एवढाले मोठे झाल्यावर एकदम आकाश कोसळल्यासारखा हा भयंकर प्रसंग आतांच होण्यावर आला व तिसरा देशांतरास गेला हें ऐकून कोणा पाषाणहृदयी मनुष्यासही द्रव आल्यावांचून रहाणार नाहीं. मग प्रत्यक्ष त्याचा पोटचा गोळा बालचंद्र तात्या यास आल्यावांचून कसा राहील? हो गृहस्थ अतीत ब्राह्मण असल्या बरोबर तो अलेक्ष लेखून पर त येईल असी आमची खात्री आहे. तो मनाचा कोमल असून स्वभावानें गरीब आहे. वऱ्हाडांत ३।४ वर्षें तो होता. छापखान्यांतील टाईप जोडण्याचें काम शिकलेला आहे. नाटकास छापखान्यांत होता. व क्षेत्र काशी एथे जाऊन परत आला होता. ग्वाल्हेरीस असल्याची एकवार वार्ता कळली होती. एकादे नाटकांत असेल असेंही कोणी बोलतात तर जेथें असेल तेथें त्याला या आमच्या घरच्या घडलेल्या दुःखकारक गोष्टींची जे कोणी खबर देतील, उपदेश करतील व रागें भरून घरीं पाठवितील अथवा वऱ्हाडांत अथवा त्यास आम्हाकडे त्याला आण्यास सांगतील अगर आम्हाकडून आम्हांस पत्र लिहितील किंवा ते स्वतः आविषयी आम्हांस माहिती कळवितील तर येणेंकरून आमचा आम्हावर उपकार होईल एवढेंच नव्हे तर त्यांच्या वृद्ध मातापितरांस जीवदान दिलें असें होईल. आम्ही ही जाहिरात वर्तमानपत्रांत छापून शिवाय हिच्या पुष्कळ प्रति काढून मोठमोठ्या ठिकाणी व वेगवेगळ्या नाटककारांकडे व छापखान्याकडे शोध लागेल या आशेनें पाठवीत आहो तर परमेश्वर या आमच्या प्रयत्नास सहाय देवो.

परोपकारी अनोळखी मनुष्यास अथवा रक्षिताचे आशेनें कोणा गरिबास शोध काढण्याकरितां बालचंद्र ऊर्फ तात्या याविषयीं माहिती देतो- त्याचा रंग गोरा आहे अंगानें सडपातळ आहे- तोंडावर थोडे देवीचे वण आहेत व नाक लांबट असोन पुढें थोडें दंड आहे. वय ३० वर्षांचे आहे सर्वांस कळावें- तारीख १० माहे फेब्रुवारी सन १८७९ इसवी.

वेंकटराव बाळाजी फडके
वऱ्हाडसमाचाराचे मालक

जाहिरखबर

पुणेरी रेशमी पागोटीं.

आम्ही अकोल्यास रा. रा. तात्या पुणेकर याचे विद्यमानें पागोटीं पुणेपद्धतीचीं चांगलीं बांधीत असतो. अथवा पागोट्यास रंग आणा व बोल्यास तीन आणे बांधण्याचा दर ठरविला आहे. कोण्या पागोट्यास अर्धा आणा अधिक पडेल. कोणाचे घरचीं किंवा पागोटीं बांधण्याचीं असतील त्यांनी माहिनें घाल बेगळा ठराव करा. पागोटे आल्याच्या दुसरे दिवशीं रोख पैसे घेऊन बांधून देऊं. अकरातकर होणार नाहीं. पागोटीं आमचे विद्यार्थी अगर वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत पाठविल्यास चालतील. सर्वांस कळावें ता. १६।३।७९

मनोहर अमृत महाजन
पुणेकर.

रामजोशीकृत कविता.

अथवा

लावण्या भाग दुसरा

या पुस्तकाची प्रथमावृत्ति लवकरच खपल्यामुळें हल्लीं दुसरी आवृत्ति विशेष सुधारणा होण्यावर छापविली आहे प्रथमावृत्तीपेक्षां या खेपेस कांहीं उत्कृष्ट नवीन लावण्या घालून टीपा वगैरे दिल्या आहेत. याची किंमत पूर्वीप्रमाणें अगदीं थोडी म्हणजे आठ आणे ठेविली असून बाहेर गांवीं माल टपालखर्चाकरितां अर्धा आणा अधिक पडेल. पुस्तकें पुण्यास आमच्याकडे किंवा ज्ञानप्रकाश व शिवाजी छापखान्यांत मिळतील. कळावें तारीख १८ डिसेंबर सन १८७८ इ०

शंकर तुकाराम शाळिग्राम.

वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांतही हीं पुस्तकें विक्रीकरितां आलीं आहेत.

बापूगोखल्याचें चरित्र.

मुंम्बई बखरीचे आधारानें हें नवीन उत्तम पुस्तक रा. रा. शंकर तुकाराम शाळिग्राम यांनीं पुण्यास तयार केलें आमच्या वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत विक्रीस आलें आहे. याची किंमत १ रुपया असून डाकहशील एक आणा आहे अगदीं अलीकडील म्हणजे पेशवाई अखेरच्या या शूर पुरुषाचें नाव सर्वत्र मशहूर आहे. सब व याचें पराक्रम व सावंत चरित्र बहुतांस वाचावयास व संग्रही बाळगण्यास उत्साह असेल म्हणून आम्ही मुद्दाम यांच्या प्रती विक्रीस आणविल्या आहेत. सर्वांस कळावें तारीख २१ माहे फेब्रुवारी सन १८७९.

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक.

हुन्नर संग्रह भाग १ ला.

किंमत दर प्रतीस ८ आणे.

यांत विद्या, कला कौशल्यें यासंबंधी अनेक प्रकारच्या १०० हुन्नरांचा समावेश केला आहे. याची एकंदर सात प्रकरणें केलीं आहेत, तीं येणेंप्रमाणें:— १ वैद्यक २ सुगंधी. ३ रंगारी, ४ मिश्रधातु ५ आगकाड्यांचा कारखाना, ६ छापखान्य संबंधी माहिती, ७ किरकोळ उपयुक्त विषय. टिकिटें पाठविणारांनीं अर्धा आणा दराच्या व दर रुपयास अर्धा आणा अधिक टपालखर्च म्हणून पाठवावें व आमच्याकडे वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत अकोले एथें पाठवाव्या अथवा पुस्तकें तावडतोब रवाना केलीं जातील. बाहेरगांवच्या लोकांस टपालखर्च अर्धा आणा पडेल. नादपेड पत्र घेतलें जाणार नाहीं.

गोविंद मोरोबा कारलेकर.
नळाबाजार पंचमुखी मारुतीची गल्ली,
घर नंबर १०९ मुंबई.

जाहिरखबर.

कमिशनर मुलुख अमानी हैदराबाद यांच्या आफिसाकडील लिलामी झालेले खालीं लिहिलेले तंबू उमरावतीस डिपुटी कमिशनर साहेब यांचे कचेरींत तारीख १५ माहे मार्च रोजीं विकावयाचे आहेत.

विक्रीच्या तारखे पूर्वी ८ दिवस सदरहू तंबू गिऱ्हाइकांस पहाण्या करितां उभे करून ठेविले जातील.

१ डबल पालाचा तंबू
१ शामियाना

कमिशनर आफिस
उमरावती २१ फे० १८७९

W. B. Jones.
कमिशनर
मुलुख अमानी हैदराबाद

विज्ञान विलास.

या नांवाचें नवीन मासिक पुस्तक पुढें एथें लवकरच निघणार आहे. यांत सद्गुणांत पुरुषांचीं चरित्रें, नीतिबोधक सुरस गोष्टी, आरोग्यरक्षणसंबंधीं उपयुक्त सूचना, ऐतिहासिक कादंबऱ्या, व नाटकें उपयुक्त विषयांवर निबंध, सृष्टीचीं वर्णनें कविता, रूपकें, ऐतिहासिक उपयुक्त माहिती, देशसुधारणा, भाषांतरें इत्यादि विषय येतील.

याचीं अष्टपत्री पृष्ठें १६ असतील. व किंमत वर्षाची आगाऊ १ रुपया व डाक हशील १ आणे पडेल.

ज्यास पुस्तकें पाहिजे असतील त्यांनीं आम्हांस कळवावें, म्हणजे आम्ही पुस्तकें त्यांस आणवून देऊं कळावें. तारीख १९ फेब्रुवारी सन १८७९ इसवी.

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक.

वऱ्हाडसमाचार

मिति फाल्गुन वद्य ९ शके १८००

धा

ति उच्चप

बनाऊ कागदाचा मुकदमा.

पुण्याचा नेटिव क्रिश्चन नारायण गोविंद शेवडे याणें रेसिडेंट साहेबांचा आपण सिरस्तेदार आहे। अशी बतावणी करून न्यायाच्या कोर्टाच्या खोट्या ताकिदी सही शिक्याच्या करून निंबोळी गावीं पाठविल्या व आपण स्वतां जाऊन शेतांतील माल वगैरे अन्यायानें एकाचा दुसऱ्यास देवविला. हा मुकदमा बरेच दिवस डिपुटी कमिशनर साहेबापुढें चालला होता. व विष्णु केशव राहतेकर व निंबोळीकर दोघे इसम परशराम वल्लद पुरणाजी व रामा महार हेही त्यांत आरोपी होते. त्याची चौकशी काल शनिवारीं सायंकाळीं पुरी झाली. डिपुटी साहेब मेजर बुलक यानीं हें काम फार उत्तम रीतीनें चालविलें होतें. नित्य कोर्टांत शेकडों लोकांची मुकदमा ऐकण्यास दाटी असे. नारायण यानें एवढें धाडसाचें विलक्षण खोटें काम केलें असतां तो असा गंभीरपणानें वागत असे व असा बालंबाल बोलत असे कीं ऐकणारा सर्व समाज थक्क होऊन जाई. आमच्या वऱ्हाड प्रांतांत अशा प्रकारच्या साहसाचें हें बहुधा पहिलेंच काम असावें असें आह्मांस वाटतें. मे० बुलक साहेबानीं यांत फार परिश्रम करून सत्य शोधून काढिलें याबद्दल त्यांची तारिफ केली पाहिजे. विष्णु केशव राहतेकर यावर कांहीं पुरावा झाला नाहीं ह्मणून मध्यंतरींच त्यास मोकळें केलें होतें व बाकीच्या तीन आरोपीस काल येणें शिक्षा झाल्या त्या:—

नारायण शेवडे यास ७ वर्षें सक्तमजुरी कैद व ५००रु. दंड व तो न दिल्यास एक वर्ष सक्तमजुरी कैद अशी शिक्षा झाली. परशराम व रामा महार यांणीं नारायणाचे गुन्ह्यास सहाय केलें याबद्दल त्यांस एकेक वर्ष सक्तमजुरी कैद व पांच पांचशें रुपये दंड अशी शिक्षा झाली व दंडाचे १५०० रुपयांपैकीं फिर्यादी उदेभान पाटील यास १०००रुपये मिळावे असा ठराव झाला.

या महत्वाच्या मुकद्म्याचा फैसल सादंत लिहावा अशी आमची इच्छा आहे. व त्याप्रमाणें तो पुढील खेपेस लिहू.

विष्णु केशव रहातेकर यांजवर याच मुकद्म्याच्या संबंधानें ठकबाजीचा दुसरा मुकद्मा झाला आहे व त्याची चौकशी मि० डेविस साहेब असिस्टंट कमिशनर यांपुढें होणार आहे. व त्यांस जामीन घेऊन सोडिलें आहे.

गाड्यांच्या धावा.

वऱ्हाडी खाचरें व लहान दमणी गाड्या यांत अलीकडे मोठी हरकत आली होती. ज्या गाड्यांच्या धावेची रुंदी दोन इंचाहून कमी असेल ती गाडी चांगल्या सडकेवरून ह्मणजे सेकंड क्लास रोडवरून जाऊ द्यावयाची नाहीं असा सरकारांतून हुकूम होऊन मनाईचे जाहिरनामे जागोजाग लागले होते. व [illegible] लोकांच्या लहान गाड्या व शेकडों खाचरें सडकेवरून काढून दिली जात होती. व तेणेंकरून व्यापारास मोठा धक्का बसण्याचा प्रसंग आला होता. कारण अशा गाड्या बाळगणारे गरीब लोक त्यांच्या गाड्या टाकाऊ झाल्या तेव्हां ते निरुपाय होऊन धंदा सोडून बसले. पहिल्या गाडीचें सर्पण करून पांच पन्नास रुपयांची दुसरी मोठी गाडी खरेदी घेण्याची ज्यांनां ऐपत होती त्यांनीं कांहीं नवीन गाड्या केल्या. पण कर्जबाम मिळण्याची पत नाहीं व केवळ पुंजी नाहीं असे गरीब गाडीवाल्यांचा उपासमारा होऊ लागला, हें पाहून अलीशान रेसिडेंट साहेबांनीं त्यांची दाद घेतली असें ऐकतो व याबद्दल संतोषपूर्वक रेसिडेंट साहेबांची तारिफ करितों. त्यांनीं नवीन असा हुकुम दिल्याचें ऐकण्यांत आलें आहे कीं दोन इंचाहून कमी धावेच्या गाड्यास जी अगदी मनाई झाली आहे ती रहित करून साधारण दीड इंचापर्यंत धावेच्या गाड्या सडकांवरून जाऊ देत जाव्या. ही गोष्ट फार चांगली झाली व याजबद्दल बहुत गरीब लोक रेसिडेंट साहेबांस दुवा देतील. आतां असें झालें असेल तर पहिले जाहिरनामे रस्त्यावरून आहेत ते रद्द करून नवीन ठरावाची माहिती लोकांस लवकर कळविण्याची अधिकाऱ्यानीं तजवीज करावी असी आह्मी त्यांस शिफारस करतों.

स्मालकाज कोर्ट.

वऱ्हाडांत स्माल काज कोर्टें आहेत तीं कमी करून मुनसफ कोर्टें करावीं असा बाबद आह्मी किसेक वेळां लिहिलें होतें व सरकारचेही मनांत तो विचार घोळत आहे असें दिसतें. थोड्या दिवसांमागें जुडिशियल कमिशनर साहेबांनीं मि० डनलप साहेब असिस्टंट कमिशनर व आपले डि० क्लार्क रा.रा. वासुदेव सदाशिव पिसोळकर यांस नागपुराकडील कोर्टांची स्थिति पहाण्याकरितां पाठविलें होतें. व त्यांनीं त्याविषयींची माहिती घेऊन रिपोर्ट केला आहे असें समजतें. आमचे ऐकण्यांत आलें आहे कीं, नागपुरचे स्माल काज कोर्टांत वर्षास सुमार ८००० दाव्याचे निकाल होतात. व इकडे पुरते दोन हजाराचेही होत नाहींत. खामगाव स्मालकाज कोर्टांत तर सारे सातशें दावे एका वर्षांत झाले असें ऐकतों. इतकें असुन खर्चाचेही मानानें नागपुर व वऱ्हाड यांत फार फरक आहे. ह्मणजे नागपुराकडे खर्च थोडा पुरतो आणि वऱ्हाडांत स्माल काज कोर्टास खर्च फार लागतो. अशी गोष्ट असेल तर इकडे स्माल काज कोर्टें ठेवून उपयोग काय? खर्चानें तीं सोयवार नाहींत व त्यांतून कामेंही फार चालत नाहींत. याजकरितां सरकारानें या गोष्टीविषयीं आणखी विचार करावा व दुसरी कांहीं व्यवस्था करावी, याचें आह्मास अगत्य वाटतें. मुनसफ कोर्टाला स्माल काज कोर्टा इतका खर्च येणार नाहीं व त्यांतून काम सररास चालेल तर तींच ठेवणें अवश्य आहे. जुडिशियल कमिशनर साहेबांनीं मुंबई इलाख्यांतूनही या कामाविषयीं माहिती आणविली आहे असें एकतों ते व्हां या गोष्टीचा आतां लवकरच निकाल होईल असें आह्मास वाटतें.

विद्येचा व्यासंग.

या सृष्टिरचनेंत जी जी ईश्वराचे कुशलतेची व कारागिरीची बारकाई पहावी तों तों मनुष्य चौऱ्यायशीच्या फेऱ्यांत पडतो व थिजतो. पुढें त्याजला कांहीं सुचेनासें होतें. व जीं कांहीं असंभावनीय कृत्यें आहेत असे मनुष्यांचे विचारास आलें आहे तीं कृत्ये ईश्वराचे हातून गेलीं नाहींत असें वाटतें. गुण, धर्म, घटकावयव हे सारखे ह्मणजे एका प्रमाणांत जेथे असतात तेथें सारखें ह्मणतात. थोडा विचार केल्यावर या जगांत एकासारखे एक पदार्थ बारीक दृष्टीनें तालू ह्मटल्यास कधीं सापडणार नाहींत आणि याविषयीं महान महान अनुभाविक. शोधक, विद्वान वगैरे परोपकारी गृहस्थानीं सिद्धांत करुन ठेविले आहेत त अंशतःही खोटे नसून खऱ्यानें पूर्ण भरलेले आहेत. आतां यावरून असें वाटतें कीं जितक्या मूर्ती बोतल्या आहेत तितक्या प्रकृतीही वेगळ्या असल्या पाहिजेत. यावरून एकासारखा एक नाहींच मग दुसऱ्याचे कृत्याची बरोबरी करूं ह्मटल्यास कशी होईल; विषय संबंधानें पाहिल्यास थोडा सारखेपणा येईल. परंतु त्याला सारखाच कांहीं ह्मणता येणार नाहीं. पूर्वीं महान महान कृत्यें होऊन गेलें तशी कृत्यें आतां नाहींत किंवा कशी होणार नाहींत असा या लिहिण्यानें अर्थ निष्पन्न होतो असेंच केवळ नसेन त्यापेक्षांही अधिक व पूर्वीं कधीं झाले नाहींत असेही होऊं शकतील यांत कांहीं संदेह नाहीं.

सुमारें २०० वर्षांपूर्वीं शिवाजी हा एक पुरुष मोठा पराक्रमी झाला व सर्व हिंदुस्थानचें राज्य करूं लागला, इतकेंच नव्हे तर त्यानें आपलें कीर्तिरूप अत्तरानें सर्व क्षितितळ भणकारून सोडलें होतें. पुढें तसेच पेशवे कुळांतही पहिले बाजीराव व त्यांचे चिरंजीव बाळाजीराव हे मोठे पराक्रमी पुरुष निघाले. हल्लींही पृथ्वीवर योद्धे, न्यायी परोपकारी, व देशहितचिंतक लोक कित्येक असतील कीं त्यांची कल्पना करणें हें दुर्घट कर्म होऊन राहिलें आहे. अस्तु. जमीनीतील बीज अंकूररूपानें वर आल्यावाचून रहात नाहीं.

आतां वर लिहिल्यावरून इतकेंच आह्माला सिद्ध करावयाचें आहे कीं मनुष्यानें धीर कधी सोडूनये. समुद्रांत सोडावी. वारा नाहीं ह्मणून निजून राहूं नये. एकादिन एकादे वेळेस इच्छित दिशेकडून वारा लागेल व आपण योजले ठिकाणीं जाण्यास सुलभ पडेल. हल्लीं विद्या कला वगैरे सिकविणें हें मोठ्या आगत्याचें काम आहे असें विद्वान लोक समजून त्याचा प्रसार व्हावा ह्मणून परिश्रम करितात व त्यांस बरेच यशही येत चाललें होतें व येत आहे पण अलीकडे लोकांचे मनांत विपरीत भाव उपजला तेणें करून दिवसें दिवस लोकांचे उत्साहाचा अंकूर कोमेजलासा दिसतो. तो हा कीं विद्या कशाला शिकाव? कला शिकून काय पोट भरावयाचें आहे? पुष्कळ विद्या शिकले ते अन्न अन्न करीत या देशांतून त्या देशांत भटक्या मारित फिरत आहेत. तेव्हां आह्मीही तसेच भटक्या मारणार असें मनांत येऊन स्वतां सारखी मुलाचेही शिकण्याची हेळसांड करितात. पण त्यांणीं हें खूप समजावें कीं एकाच शेतांत एकाच वेळेस एकाच ऋतूंत एकाच यजमानानें एकाचप्रकारचें धान्य पेरलें असोन त्यापासून अंकूर उत्पन्न होतात ते एकमेकासी नेहेमी भिन्न असतात, इतकेंच नव्हे पण पलाठी जवारी पहा, एक हातभर तर दुसरी च्यार हात. एकांत धान्य पसाभर.व एकांत अर्धा पसाही पुरा नाहीं. असें होण्याचें कारण काय? असें का व्हावें? जात मात्र बदलत नाहीं, तसा मनुष्याचा दुसऱ्या जातीचा प्राणी होणार नाहीं पण गुण धर्मांत फरक पडेल, हा जमीनीतील पोषक पदार्थाचा गुण. तेव्हां पोषक जर सर्व सारखा झाला तर परिणामही सारखा होईल.

ह्या सर्व गोष्टीवरून मुलाचे आई बाप किंवा पोषण कर्ते यांणीं आपलें मुलाला पोषक पदार्थ जे विद्या कला वगैरे गुण ते शिकविण्यास कधीं मागें सरूं नये असें आह्मास वाटतें.

प्राणी हे फळासारखे आहेत.

(लिहून आलेला मजकूर ता० १६ फेब्रुवारीचे अंकावरून पुढें चालू.)

प्राणी हे सर्व फळासारखे आहेत. जसें फळ उत्पन्न होण्याचे पूर्वीं ते कोठें रहातें कशा प्रकारें रहातें वगैरेची कल्पना करतां येत नाहीं त्याप्रमाणे प्राण्याची कल्पना करतां येत नाहीं- परंतु जेथून फळाची कल्पना करतां येते तेथूनच आपण दोघांचीही कल्पना करण्याचा प्रयत्न करूं.

फळामध्यें आंबा हें फळ उदाहरणार्थ एथें घेतो. आम्रवृक्षाला हें फळ येतें हे सर्वांस माहीत आहे. हें ज्याला आपण मोहर ह्मणतो (आंब्याचीं फुलें] यांत उत्पन्न होतें. प्रथम हें फार सूक्ष्म असतें नंतर कांहीं प्रमाणांत याला आकार येतो. याचा आकार सर्व अवयवांत सारखे प्रमाणानीं कमी असतो. परंतु अंतर रुची आहे ती त्या आंब्याचे मोठेपणावर ह्मणजे उत्पन्न झाल्या दिवसापासुन निरनिराळी होते यांतील बारिक भेद जरी कोणाला माहित होत नाहीं तरी लहानपणी तो तुरट मध्यमपणी आंबट आणि शेवटीं गोड असा होतो. आतां तो लौकर मधुर व्हावा असे लोकांस वाटत असतें व त्या करितां ते प्रयत्न करितात. अढी लावणें व त्यास पिकविणें हा त्यांतील मुख्य होय. अढी (जवणी] लावून आंबा पिकवितात पण तो आपले अंतर कवच्यानें मजबूत होईल तेव्हां. अगोदर जर त्याला पिकाविण्याचा यत्न केला तर तो सफल होईल काय? याचा विचार वाचकावर संपवितों.

तसेंच मनुष्य हें एक ईश्वराचे बगीच्यांतील फळ आहे त्याचें अंतर दृढ झाल्याशिवाय विद्यारूपी अढींत घातलें तर तें पक्क दशेस यावें तसेंच येईल काय? व

त्यांत जी मधुरता यावी ती येईल काय ? कधीं येणार नाहीं. जोंपर्यंत मुलांची बुद्धि दृढ झाली नाहीं तोंपर्यंत त्यांनां चिंता असूं नये. कारण चिंता ही मोठी शरीराचा नाश करणारी आहे. चिंता ही मोठ्या अग्निप्रमाणें आहे ती कोमल अंतःकरणास दग्ध करील इतकेंच नाहीं तर शरीराचा ही भाग शोषून प्राणांतिक अवस्था करील यांत संशय नाहीं. आतां इतक्या स्पष्टीकरून आमचें ह्मणणं विद्या मुलास शिकवूं नये किंवा विद्या ही मुळींच नसावी असें मुळींच नसून उलटें आह्मास असें वाटतें कीं विद्या ही जर मनुष्याला नाहीं तर जन्मास आला काय? आणि गेला काय? शेणांत किडे होतात किती, आणि जातात किती ? याप्रमाणें आहे; पण हें खचीत आहे कीं विद्या शिकाविण्यास जर आपण लवकर आरंभ केला आणि ती शिकण्याचा बोजा त्यांचे शक्तीबाहेर त्यांचे अंतःकरणावर पडला तर तो अंतःकरणानें व शरीरानें अधू होईल यांत संशय नाहीं. आणि विद्यापासून पुढें त्याचा जसा उपयोग व्हावा तसा होणार नाहीं.

असो आणखी काय तुह्माला सांगूं! तुह्मीं या प्रमाणें दिल्याप्रमाणें लोकांस प्रिय झाले आहात. मग तुह्मास लोक रामराम करणार नाहींत तर काय करितील! अहो घरीं येऊन नमस्कार घालतील. "राजा बोले दळ हाले" ही ह्मण तुह्माला माहित नाहीं काय?

पहिला ह्मणतो. अहो हें सर्व खरें पण एवढ्यानें ओरडूं नका कोणी ऐकेल. बोभाट करील तुह्मी आह्मी एक खरें परंतु कामें तर भिन्न आहेत ना? जर बोलायाचें तर फार लहान आवाजानें बोला.

असें दोघे बोलले तेथपर्यंत मी ऐकत होतो पुढें ते बरेच वेळ बोलत बसले पण ऐकूं आलें नाहीं व मीही कंटाळलों आणि परत येणार तो स्मृतीनें असे जाणलें कीं, मध्यें झालें हें काय? पुढें दोघे जे बसले होते ते होतेच आणि मधला भास हें स्वप्न आहे. मग ईश्वरस्मरण करून पुन्हा निद्रिस्त झालें.

वऱ्हाड.

जुडिशियल कमिशनर साहेबांची स्वारी एथेंच आहे. गेले आठवड्यांत मलकापुरास सेशनाकरितां गेली होती.

राव बहादुर नारायण भाई विद्याखात्याचे डायरेक्टर यांची स्वारी प्रांतांत फिरावयास गेली होती ती आठवे तारखेस शनिवारीं परत आली. आतां मुक्काम एथेंच राहील.

वऱ्हाडांतून बऱ्हाणपुरास जाण्याकरितां जळगांवाहून एक व खांडव्यास जाण्याकरितां इलिचपुराहून एक असे दोन पहिले प्रतीच्या सडकांचे रस्ते लवकरच होणार आहेत असें समजतें.

नागपुरचे क्लर्क आफ कोर्ट रा. रा. विठ्ठल रामचंद्र लिमये हे मुक्तेच एक्स्ट्रा असिस्टंट कमिशनर होऊन बैतुलास गेले होते. व थोडेच दिवसांत त्यांची बदली हुशंगाबादेस होऊन दुसरे दिवशीं वर्ध्यास झाली. तिकडे जाण्या करितां काल रोजीं ते निघून गेले. विठ्ठलराव मित्र मंडळीस भेटण्या करितां एक दिवस एथें उतरले होते. हे हुशार असून यांची वागणूक फार साधी आहे.

रा. रा. शिवराम जयराम एथील डिपुटी कमिशनर आफिसांतील ५० रुपयांचे कारकून गेल्या गुरुवारीं दम्याचे आजारानें मरण पावले. हे फार जुने नोकर असून हुशार व सर्व कामाचे माहितगार होते. यांची जागा भरण्याचे कामीं यांच्या चिरंजिवाची कांहीं सोय डिपुटी कमिशनर साहेब करतील असें आह्मी इच्छितों.

डायरेक्टर आफिसांतील सेकंड क्लार्कची ८० रुपयांची जागा रा. रा. गणेश अनंत वैद्य कारंजा एथील मास्तर सांप्रत्यास रजेवर आहेत त्यांस दिली. हे गृहस्थ पूर्वी क्युरेटर आफिसांत होते. हुशार आहेत.

रा. रा. केशव लक्ष्मण जोरवेकर वणीचे ७५ रुपयांचे स्कूल मास्तर यांच्या मनोवृत्तींत कांहीं फरक झाला आहे. ते ईश्वरचिंतनाकडे विशेष काल घालवितात व त्यांचे शिकविण्याकडे विशेष चित्त लागत नाहीं व हेड मास्तरचें जोखमीचें काम करण्याचा त्यांस कंटाळा आला आहे ही स्थिति पाहून व त्यांची पूर्वीची उत्तम कामगिरी व हुशारी मनांत आणून त्यांनां परतवाड्यास ६० रुपयांवर असिस्टंट मास्तर नेमण्याची डायरेक्टर साहेबांनीं तजवीज केली. व त्याप्रमाणें नेमणूक केली. तरी केशवराव यांस असें वाटतें कीं, आपल्याच्यानें हें नोकरीचें ओझें आतां उचलवणार नाहीं. ह्मणून ते राजीनामा देणार. आह्मांस वाईट वाटतें कीं केशवरावासारखे हुशार गृहस्थ व्यवहार संबंधांतून असे वेगळे होत आहेत. पण आत्मोन्नतीसाठीं त्यांनां जें योग्य वाटतें तें ते करीत आहेत ह्मणून तशा त्यांच्या सत्कृत्याबद्दल आमच्यानें त्यांनां बिलकूल नाव ठेववत नाहीं. त्यांचे मनोप्सित हेतु कृपाळू परमेश्वर पूर्ण करो.

परतवाड्याचे ६० रुपयाचे असिस्टंट मास्तर रा. रा. गंगाधर सिताराम शास्त्री यांस वणीस ७५ रुपयावर हेड मास्तर नेमिलें. यांची मूळची जागा ७५ रुपयांची असून तेथील स्कूल लहान स्केलाचें केल्यावरून यांस बरेच दिवस ६० रुपयांवर रहावें लागलें होतें. पण आतां डायरेक्टर साहेबांनीं त्यांचे नुकसान मनांत आणून त्यांस पुन्हा ७५ रुपयाची जागा दिली हें पाहून आह्मांस संतोष होतो.

रा. रा. विश्वनाथ नारायण दांडेकर यांस उमरावतीच्या स्माल काज कोर्टाचे कायमचे क्लार्क आफ कोर्ट नेमिलें व ती जागा ७५ रुपयाची होती ती १०० ची केली असें समजतें.

या आठवड्यांत उन्हाळा बराच जाणवूं लागला आहे. दोन प्रहरीं पुष्कळ उष्मा होतो. व रात्रीं वाऱ्यावर बसावें अशी इच्छा होते.

जळगांवचे तहशिलदार मि० नवाब किशोरखान हे एथें आपले कामावर रुजू झाले. रा. रा. सखाराम दत्तात्रय हे आज बाळापुरास जाणार आहेत.

एथें टाऊनहालापुढें मे. दस्तुर बहिमनजी साहेब सी. आय. ई. यांनीं हजार बाराशे रुपये खर्चून सुंदर कारंजें तयार करविलें. त्याजमधून पाणी उडविण्याचा समारंभ तिसरे तारखेस सकाळीं बहिमनजी साहेबांनीं मोठे थाटाचा केला होता. एथील बहुतेक सर्व युरोपियन गृहस्थ व स्त्रिया समारंभास आल्या होत्या. त्या प्रसंगीं रा० रा० बाबुराव देशमुख जैसांगकर त्यांनीं या कारंजास ७०० रुपये बक्षीस दिले त्यांच्या परोपकाराचें वर्णन झालें. व बहिमनजी साहेबांनीं आपले खर्चानें देशमुख यांस एक दुपट्टा बक्षीस दिला व कारंजाची सुरवात कर्नल बेल साहेब यांच्या कन्येच्या हातून करविली.

नागपुरचे चीफ कमिशनर मि. मारिस साहेब सहा महिन्याचे रजेवर विलायतेस जाणार व त्यांचे जागेवर मि. ग्रांट साहेब यांची नेमणूक होणार,

मे. दस्तुर बहिमनजी साहेब सी. आय ई. १५ दिवसांचे रजेवर पुण्यास गेले आहेत ते बुधवारीं परत येतील. त्यांचे घरचा लग्न समारंभ फार मोठ्या थाटाचा झाला असें तिकडील वर्तमानपत्रांत लिहून आलें आहे.

मि. काटग्रेव साहेब पोलिस सुपरइंटेंडेंट यांस एक महिन्याची हक्काची रजा मिळाली.

मि० नसरवानजी पेस्तनजी कामा एथील बारिस्टर यांनीं एक अपील मुकद्दमा एथें नुकताच चालविला त्यांतील गोष्ट वाचकांस कळविणें अगत्याचें आहे असें आह्मास वाटतें.

हैदराबादचे रहाणारे नवाब मुरादखां आपिलेंट वादी व इलिचपुरचे रहाणारे नबाब तालिमचंद रिस्पांडेंट प्रतिवादी यांचे दरम्यानचे अपिलाची चौकशी तिसरे तारखेस जुडिशियल कमिशनर साहेबांपुढें चालली होती. मूळदावा इलिचपुरचे डिपुटी कमिशनर क्या० मेकंजी साहेब यांपुढें चालून ठराव झाला होता कीं, ४५ हजार रुपयांचे जहागिरीवर वादीचा कांहीं हक्क नाहीं. वादीनें या मुकद्दम्यांत एक बक्षिसपत्र दाखल केलें वतें होऊं नये अशी प्रतिवादीची तक्रार होती- कारण बक्षिसपत्र साधे कागदावर असून रजिस्टर झालेलें नाहीं. कनिष्ट कोर्टानें ठरविलें कीं- रजिस्ट्रेशन आक्टाचे कलम २५ प्रमाणें हें बक्षिसपत्र ब्रिटिश इंडियांत आलें आहे तेव्हां ४ महिन्यांचे आंत रजिस्टर करण्याचें वादीचें काम होतें. तसें त्यानें केलें नाहीं. दुसरी वादीची तक्रार होती कीं महमदी कायद्याप्रमाणें मिळों कबजा आहे पण ती ही गोष्ट कनिष्ट कोर्टानें मनास आणिली नाही व वादीविरुद्ध फैसल दिला. पुढें जुडिशियल कमिशनर आफिसांत वादीनें मि० नसरवानजी बारिस्टर यांच्या हातून अपिलाचें काम चालविलें त्यांत त्यांनीं तक्रार काढिली कीं वऱ्हाड हे ब्रिटिश इंडिया नाहीं याजकरितां बक्षीस पत्रास राजिष्टराची वस्टांपाची जरूरी नाहीं सबब अवलकोर्टानें तें पुराव्यास घेणें अवश्य होतें. व दुसरी तक्रार अशी केली कीं कबजा वादीचा आहे तर महमदी कायद्याप्रमाणें ते मालक आहे. त्यास ईतर दस्तऐवजाची जरूर नाहीं. या दोन्ही तक्रारी जुडिशियेक. साहेबास मान्य होऊन त्यांनीं सदहू मुकदमा अवलकोर्टाकडे परत चौकशीस पाठविला.

अलिकडच्या बनाऊ कागदाचे प्रसिद्ध मुकद्दम्यांतही रा. रा. विष्णु केशव रहातेकर यांचे तर्फे मि० नसरवानजी बारिस्टर हेच काम चालवित.होते. व तें त्यांनीं मोठे दक्षतेनें चालविलें व रहातेकर यांस आरोपांतून दोषमुक्त केले- इत्यादि गोष्टी वरून बारिस्टर यांचे कामाची शैली चांगली आहे असें लोक ह्मणूं लागले आहेत.

वर्तमानसार.

विलायतेहून येणाऱ्या कांहीं प्रकारच्या कापडावरील जकात माफ झाली. सरकार जमेंत त्यामुळें २० लक्ष रुपये नुकसान येणार.

काबुलचा अमीर शेरअली मरण पावला.

ब्रह्म देशच्या राजानें राजघराण्यांतील माणसें मारण्याचा मोठा सपाटा लाविला आहे. ३२ माणसें ठार मारलीं. इंग्लिश सरकारानें तीन पलटणी तिकडे पाठविल्या.

लार्ड लिटन साहेब व्हाईसराय लाहोरास जाण्या करितां १३ वे तारखेस कलकत्याहून निघाले. एक महिना तिकडे राहून पुढें सिमल्यास जातील.

इंग्लंड व हिंदुस्थान यांच्या संपत्तीची तुलना.

हिंदुस्थान देशाची पूर्वीची संपत्ती अपूर्व व परलोकांचीं मनें आकर्षण करण्यासारखी असेल, परंतु सांप्रतची त्याची स्थिति अतिशय दारिद्र्याची व दुःखाची आहे असा सर्वांस एथें अनुभव आहे. असे असतां सरकारी कामगार व इतर लोक हा देश अद्यापि सुखी व श्रीमान असून उत्तरोत्तर अधिकाधिक भरभराटीस येत आहे असें ह्मणतात. लोकांची वास्तविक स्थिति व दुर्दशा काय आहे याचा कोणीं विचार न करतां पाहिलें तें ह्मणेल तर त्यास इलाज नाहीं. परंतु वास्तविक पाहिलें तर हिंदुस्थान दारिद्र्याच्या अगदीं निकृष्टावस्थेस पोंचत चाललें आहे व त्याप्रमाणेंच आमच्या राज्यकर्त्यांचा देश श्रीमंतीच्या अति उच्चपदास चढला आहे आणि उत्तरो

सार याच. उत्कर्षच होत आहे. पार्लमेंटचे सभासद मि० हाइंडमन यांनीं आमच्या देशाची खरी स्थिति जगापुढें आणिली आहे व आमचा बंधुवर्ग नेहमी आपलें कर्तव्य बजावीत आहे. आमचे बंधु अमृत बझार पत्रिका कर्ते यांनीं तर अलीकडे विशेष श्रम करून हिंदुस्थानांतील व विलायतेंतील इनकमटॅक्स ह्मणजे प्राप्तीवरील कराविषयींचे हिशेब पाहून इंग्लंड व हिंदुस्थान यांची तुलना केली आहे. ब्रिटिश लक्ष्मीच्या वेळेस हजारावरील उत्पन्नदारांपासून कर घेतला असतां एका वर्षांत इंग्लंडमध्यें सोळा कोटिं रुपये उत्पन्न झालें आणि हिंदुस्थानांत दोनशें रुपयांपर्यंत जरी घेतला तरी सन १८६० पासून सन १८७१ पर्यंत १२ वर्षांत एकंदर साडे तेरा कोटि रुपये उत्पन्न झालें. तसेंच दुसरें उदाहरण यांनीं असें दिलें आहे कीं त्यावेळेस इंग्लंडांत व हिंदुस्थानांत एक हजार रुपयांवर कर घेण्याचा सारखेपणा होता त्यावेळेस असें दृष्टीस पडलें कीं हिंदुस्थानांत एक हजारावर उत्पन्न असणारे असे सारे १,८०,००० लोक होते आणि इंग्लंडांत ४,२१,३०६ लोक होते. यावरून दोनही देशांच्या लोकसंख्येच्या मानाप्रमाणें पाहिलें तर हिंदुस्थानांत प्रत्येक हजार मनुष्यांत व विलायतेंत प्रत्येक सत्तर मनुष्यांत एक हजारावर उत्पन्नदार होता असें झालें. तेव्हां वार्षिक उत्पन्नाच्या प्रमाणानें इंग्लंड हिंदुस्थानापेक्षां चौदापट श्रीमान आहे असें होतें. इंग्लंडमध्यें कितीएक खासगी सुखवस्तु गृहस्थांस वर्षाचें चाळीस लक्षांचें उत्पन्न आहे. असे उत्पन्नदार या देशांत मुळींच नाहींत.

ही तुलना विशेष ढळढळीत दिसावी व तीत लोकसंख्येचा सारखेपणा असावा ह्मणून आमच्या बंधूंनीं वायव्य प्रांताची लोकसंख्या सरासरी विलायतेच्या बरोबरीची आहे असें पाहून त्याची तुलना केली आहे. विलायतेंत ५०००० पासून ४० लक्षापर्यंतचे उत्पन्नदार ८०४८ गृहस्थ असून वायव्य प्रांतांत फक्त ११ आहेत. तसेंच १०००० पासून ५०००० पर्यंतचे विलायतेंत ४७२८८ गृहस्थ आहेत व वायव्य प्रांतांत २६ युरोपियन सरकारी कामगार खेरीजकरून २०७ आहेत. याच्या खालीं अणखी गेलों असतां ३०००पासून १०००० रुपयेपर्यंतचे उत्पन्नदार विलायतेंत १७३०३६ आहेत आणि वायव्य प्रांतांत बरोबर ९ हजार देखील नाहींत आतां १०००पासून ३०००पर्यंत वायव्य प्रांतांत सरासरी ७००० लोक आहेत आणि विलायतेंत २९६६८८ आहेत असें ते पत्रकर्ते ह्मणतात. विलायतेंत एक हजारांपेक्षां कमी उत्पन्नाच्या लोकांवर कर बसविलेला नाहीं यांत ५००पासून १००० पर्यंत उत्पन्नाचे २८ लक्ष ८० हजार लोक आहेत. तिकडे २५ हजार आहेत. पांचशें ये उत्पन्नाचे विलायतेंत चाळीस लक्ष आहेत. आतां सर्व हिंदुस्थानांत २शें पासून ५ शें पर्यंतचे उत्पन्न असणारे अ- पांच लक्ष लोक आहेत आणि इंग्लंडांत २०० रुपये उत्पन्नाचे लोक किती आहेत हें कळावयास मार्ग नाहीं; परंतु २७० रुपयांचे एक कोटि लोक आहेत असें समजतें. यदाचित हिंदुस्थानासारखा १०० रुपयांचे उत्पन्नदारापासून कर घेण्याचा प्रसंग आला असता तर या वर्गांत मुळींच कोणी आले नसते दोन शें रुपयांचीच हयगय केली असती तर विलायतेंत या करापासून कोणीच सुटलें नसतें.

आतां या सर्व हकीकतीवरून इंग्लंड हिंदुस्थानापेक्षां अनंत पट श्रीमान आहे व त्या सारखी संपत्ति दुसऱ्या कोणत्याही देशांत पृथ्वीवर असलेसें दिसत नाहीं. इंग्लंड हें सांप्रत काळचें इंद्रभुवन आहे असें ह्मणण्यास चिंता नाहीं. त्यांतून ही सर्व संपत्ति नवीन अनेक प्रकारच्या उत्पन्नांनीं वाढत चालली आहे. ती स्थीर व मर्यादित होऊन कमी होण्याचे पंथास अद्यापि लागलेली नाहीं. तेव्हां अशा श्रीमान देशानें गरीब अन्नासाठीं पटापट मरूं लागलेल्या हिंदुस्थानवासी लोकांवर अधिकाधिक अफगाणिस्थानच्या लढाई सारखे व्यर्थ खर्च लादणें व प्रजेस कराच्या ओझ्याखालीं दडपून टाकणें शोभत नाहीं. हाइंडमन साहेबांच्या लेखाकडे लक्ष पुरवून प्रजेचें संरक्षण व पालन यथायोग्य रीतीनें व्हावें एतदर्थ खर्चांचे प्रकार कमी करून करांचा भार प्रजेच्यानें सोसवेल अशा बेतानें व्हावा ह्मणून येर व श्रीमान व उदार इंग्लिश राष्ट्र उद्योग करील तर हिंदुस्थानावर व यांतील लोकांवर अपरिमित उपकार होऊन त्यांनीं आपलें कर्तव्य उत्तम रीतीनें बजावलें असें होईल.

ने. श्री.

नोटिसा

शंकर रघुनाथ परोट व बाळकृष्ण लक्ष्मण टापन रहाणार नेर परसोपताचे तालुका दारव्हा जिल्हा वणी यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं मौजे रंणकपुर प्रगणे नेर ता० व जिल्हे मजकूर हा गांव हजारा ३० साचा आमचे कडे असून त्यांत माझा हिस्सा १० आण्याचा असून तो मी तुह्मा उभयतांस तारीख १२ जानेवारी १८७८ इ. रोजीं दारव्हे मुक्कामीं नगदी ४०० रुपये घेण्याच्या करारावर दस्तैवजांत दाखल असलेले शर्तीवर फरोक्त केला व तुह्मी हे रुपये नेरास आणण्याकरितां आला व तसें न करितां परभारां निघून गेला असें मला नेर मुक्कामीं येतां समजलें. सदहू फरोक्तबद्दल दस्तैवज तिऱ्हाइती तुह्मीच ठेविला आहे. तरी सदहू ४०० रुपये आठ दिवसांचे आंत मजला तुह्मी अदा करावे व दस्तैवज ताब्यांत घ्यावा व रीतीप्रमाणें आह्मी तुह्मास तो रजिष्टर करून देऊं. नाहींपेक्षां आमचे होणारे नुकसानीबद्दल नोटिशीच्या खर्चासह येथ कोर्टांत फिर्याद केली जाईल कळावें. तारीख २६ माहे फेब्रुवारी सन १८७९ इसवी.

(सही) बाळकृष्ण सखाराम देशपांडे
प्रगणे नेर परसोपंत

नोटिस.

गोपाळ बाबनाजी आशिकर वस्ती अकोला यास नारायण दत्तात्रय कुळकर्णी वस्ती मौजे आलेगांव तालुके मजकूर सुमार सन १२८८ फसली तुह्मास या नोटिसीनें समजूत देण्यांत येते कीं पूर्वीं आह्मी तुह्मास बक्षीसपत्र करून दिलें होतें त्याचें कारण असें कीं मला कोणी वारस किंवा बिरादर नाहीं आणि माझी वृद्धावस्था आहे यास कोणी समाचार घेण्यास नाहीं व ही स्थिति कांहीं परिणामीं नीट होणार नाहीं या कारणाकरितां तुह्मी आपला मुलगा मला दत्तक द्यावा व माझा सर्वोपरी परिणाम करून माझी मिळकत खावी ह्मणून ठरल्यावरून तुह्मास बक्षीसपत्र करून दिलें तर तुह्मी या दोन्ही शर्तीं पैकीं एकही शर्त पुरी केली नाहीं याजकरितां हल्लीं रा. रा. नारायण पांडुरंग काळे रहाणार अकोलें याचा मुलगा नामे दत्तात्रय यास दत्तक घ्यावा व सदरी इसमानीं माझा परिणाम करावा व सर्व मिळकतीचा वारसा त्या दत्तक मुलानें घ्यावा असें ठरलें आहे ह्मणून तुह्मास नोटिस देण्यांत येते कीं पूर्वींच्या २ शर्तींस तुह्मी अनुसरून राहिले नाहीं ह्मणून बक्षीसपत्र रद्द समजावें आणि २ शर्तीं शिवाय तिसरें कारण तुह्मास बक्षीसपत्र देण्याविषयीं असेल तर पुराव्यासुद्धां आज तारखेपासून आठ दिवसांचे आंत न्याय कोर्टांत दावा करावा जर तुह्मी मुदतींत दावा न कराल तर पुढें बक्षीसपत्र खरें न समजून तक्रार ऐकली जाणार नाहीं व तुमचा आमचा कांहींच संबंध पोंचले पासून नाहीं. कळावें १ मार्च सन १८७९ इ.

(सही) नारायण दत्तात्रय कुळकर्णी
दस्तुर खुद

नोटिस.

रा. रा. व्यंकटराव बल्लद बाबाजी देशमुख मौजे कुटासे तालुके अकोट यास बस्तीराम चिमणराम साहू दुकान मौजे मजकूर तालुके मजकूर याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुह्मी आपले येथें जबारी ६। खंडी अमानत मिती भाद्रपद शुध्द १५ संवत १९२८ सालीं ठेविली ती जबारी आह्मी आजपावेतों तुह्मास मागत असतां तुह्मी देऊं देऊं ह्मणतां परंतु देत नाहीं याजकरितां ही नोटिस दिली आहे. तर ही पावल्यापासून ४ दिवसांचे आंत सदहू जबारी करून द्यावी. न दिल्यास तुह्मावर दिवाणी कोर्टांत फिर्याद करून दर खंडीस रुपये ३२ प्रमाणें भाव भरून घेतला जाईल. व या नोटिशीचा खर्च फिर्यादीचा खर्च तुह्मास द्यावा लागेल. कळावें. तारीख ९ माहे मार्च सन १८७९ इसवी.

[सही] बस्तीराम चिमणीराम
दस्तुर खुद.

उपयुक्त चमत्कार संग्रह किंवा

अप्रसिद्ध युक्ती, औषधी, व फुटकळ वगैरे

प्रसिद्ध करणार

भाऊ गोविंद सापकर

भाग पहिला व भाग दुसरा यांत, गेबीएल्म, अप्रसिद्ध व उपयुक्त अशा नाना प्रकारच्या चमत्कारिक युक्ती औषधें, जादुटोना वगैरे यांचा संग्रह थोडक्यांत ज्ञान होण्या सारखा विवेचन केला आहे.

रंगीत व साधें दारूकाम भाग ३ रा

यांत फुलबाज्या, चिचुंद्र्या, नळे, चंद्र मोती, बाण इत्यादि अनेक प्रकारचें साधें व रंगित दारू काम तयार करण्याविषयी सुगमरीतीनें माहिती दिली आहे व अल्प अभ्यासानें तयारही करितां येईल.

आतार, रंगारी, माळी वगैरे.

भाग ४ था, ५ वा आणि ६ वा.

या भागांत, प्रथम व दुसऱ्या भागांत सांगितल्या प्रकारची माहिती, व आतार, माळी वगैरे लोकांच्या कसबांची वरील माहिती आहे.

भाग ७ वा.

यांत गंजिफा; तिकाडी सोंगट्या, दुबळें, पत्ते या खेळांची माहिती साधारणपणें बरीच दिली आहे व खेळाचे प्रकारांचीं चित्रेंही पुस्तकारंभी काढलेलीं आहेत.

भाग ८ वा.

या भागांत कपड्यास नाना तऱ्हेचे रंग करणें, रंगारंगाची शाई करणें, कित्येक रोगांवरील औषधें, अश्वपरीक्षा करणें वगैरे अनेक उपयुक्त विषयांची परिस्फुटता केली आहे.

भाग ९ वा.

या भागांत गेबीएल्म, अप्रसिद्ध व उपयुक्त अशा नाना प्रकारच्या चमत्कारिक युक्ति, औषधी, अर्क काढण्याच्या कृति वगैरे यांचा संग्रह केला आहे.

प्रत्येक भागास ५ आणे किंमत पडेल.

पुस्तकें ज्ञानचक्षु छापखान्यांत विकत मिळतील. बाहेर गांवचे घेणारास टपाल हांशिलाबद्दल दर भागास एक आणा ज्यास्त पडेल. एकदम ९ भाग घेणारास टपाल हांशील पडणार नाहीं.

दहावा भाग छापून तयार होत आहे.

भाऊ गोविंद सापकर,
ज्ञानचक्षूचे मालक.

हें पत्र अकोला एथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत संभेराव बाबाजी यांनीं छापून प्रसिद्ध केलें.

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक १३ अकोला. रविवार ता० २३ माहे मार्च सन १८७९ इसवी.

वऱ्हाडसमाचाराची किंमत

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	५
साल अखेर	७
किरकोळ अंकास	८१
डाक हशील.	
वर्षाचे अगाऊ	१८८
,, अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊं इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी यावी ह्मणजे पत्र सुरू केलें जाईल.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, १० ओळीचे आंत	१
१० ओळीपुढें दर ओळीस	८१८६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	८१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	८४
,, दुसरे खेपेस	८२

पुणें स्त्रीवक्तृत्वोत्तेजक मंडळीचा पहिला निबंध समारंभ.

येते मे महिन्याचे ता० १२ पासून सदरील मंडळीचा निबंध समारंभ सुरू होणार आहे. या प्रसंगीं विषय नेमिले आहेत ते येणें प्रमाणे:—

विषय १.

आपण युरोप, अमेरिका वगैरे सुधारलेले देशांतील एक स्त्री असून जमलेल्या बाया हिंदुस्थानांतील आहेत, व त्या पुढें त्यांनां पुरुषांबरोबरीनें स्त्रियांस शिक्षण मिळाल्यानें कोणकोणते फायदे होतात, हें आपण कळवीत आहोत' अशी कल्पना करून लिहून आणलेला निबंध वाचावा.

विषय २

आपण सर्व हिंदु स्त्रिया मार्फत मुकयार नेमिलें असून जमलेली पुरुष मंडळी मणोंकाय हिंदु धर्म स्थापकांची सभा भरली आहे, व त्या पुढें त्यांनां, हिंदुधर्मा पासून हिंदु स्त्रियांचे कसकसें नुकसान होत आहे ह आपण कळवीत आहोत, अशी कल्पना करून लिहून आणलेला निबंध वाचावा

बक्षिसें

दोन्ही विषयांतील पहिल्या नंबरच्या बायांस पंचवीस पंचवीस रुपयांचीं बक्षिसें मिळतील, त्याच प्रमाणे द या नंबरांस पंधरा पंधरा आणि तिसऱ्यास पांच पांच रुपये, असीं दोन्हीं विषयांतील तीन तीन बक्षिसें गुणानुक्रमाने मिळतील.

खालीं लिहिलेले नियमाप्रमाणे ज्या कोणास निबंध तयार करून आणून समारंभांत वाचण्याची इच्छा असेल त्याणीं आपलीं नावें, हुद्दे आणि रहाण्याचीं ठिकाणें, 'पुणें दीनबंधु वर्तमानपत्राचे छापिसांत ता. २ मे मजकूरचे आंत लिहून कळवावींत.

समारंभ ती व्यवस्था सभ्य युरोपियन व नेटिव यांचे मदतीनें उत्तम प्रकारची ठेविली जाणार आहे ह्मणून समारंभास श्रीमान व कुलीन घराण्यांतील बायांनीं येण्याविषयीं शंका घेऊं नये.

नियम.

१ स्त्रियांचीं वयें बारा वर्षांपेक्षां कमी नसावींत.

२ निबंध वाचण्याकरितां वेळ देणें तो परीक्षकांचे मताप्रमाणें दिला जाईल.

३ निबंधांत कोणत्याही व्यक्तीस प्रत्यक्ष अगर परोक्ष रीतीनें अनुलक्षून लिहूं नये.

४ निबंध चांगल्या जाड कागदावर शुध्द व स्वच्छ बाळबोध लिपींत लिहून आणून स्वतः वाचावा. परंतु ज्या स्त्रिया शाळेंत न शिकतां घरींच शिक्षक ठेवून शिकल्या आहेत व त्या श्रीमान आणि राजघराण्यांतील असून त्यांनां निबंध लिहून आपले उद्गार प्रसिद्ध करणें आहे त्यांणीं आपले मार्फत निबंध वाचण्याची कोणाकडूनही तजवीज करावी; तसें होत नसल्यास आमचेकडेस निबंध पाठविले असतां त्या स्वतः हजर असल्याप्रमाणें समारंभांत शाळेंतील मुलीकडून अगर जमलेल्या नेटिव अथवा युरोपियन लेडीकडून वाचण्याची तजवीज करूं.

५ निबंध ग्रेटप्रायमर टायपावर छापून प्रसिद्ध करूं लागल्यास त्याचीं डेमी कागदाचीं अष्टपत्री साचाचीं निदान २५ तरी पृष्ठें झालीं पाहिजेत. कमी चालणार नाहींत. ज्यास्त असल्यास हरकत नाहीं.

६ या समारंभास नेवटे ह्मणून निबंध येतील त्या सर्व निबंधांवर (बक्षिस मिळो अगर न मिळो) सर्व प्रकारची मालकी आमची आहे.

निबंध लिहिणारणी बाया कोणत्याही धर्मांतील असल्या तरी चालतील.

८ निबंधाचे एका पृष्ठावर आपलें पूर्ण नाव घालून ता. महिना शकाहि घालावा.

परीक्षेचें काम बहुत करून सभ्य व सुशिक्षित बायाकडेस सोपविणार आहोत कळावें ता. २ मार्च सन १८७९ इ.

दाजी सखाराम चव्हान डाक्टर
रामचंद्र पांडुरंग भालेकर,
दीनबंधु कर्ते.

शिक्षक लोकास विंनति. शालोपयोगा पुस्तकें.

खालीं लिहिलेलीं पुस्तकें विक्रीकारितां तयार आहेत.

(१) प्रश्नसमुदायपृथक्करण, विमा, कमिशन, ठेव आणि क्षेत्रफळ घनफळ या पुस्तकाची किंमत ८६, टपाल खर्च एक पुस्तकास ६ पै. व ३ पुस्त० १ आणा.

(२) हिशेबाचें पुस्तक भाग पहिला आणि दुसरा यांसहित नवी आवृत्ति या पुस्तकाची किंमत ८२८३, ट. ख. चार पुस्तकास ६ पै.

(३) उपयुक्त अंकलिपि. गणिताच्या मूल तत्वांसहित ३ भाग दुसरी आवृत्ती, किंमत ८१८३ ट. ख, पांच पुस्तकास ६ पै

(४) शुद्धलेखन नवीन रचनेचें पुस्तक. शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्या उपयोगाकारितां चार इयत्तेंपावेतों उपयोगी पडणारें. पहिला भाग याची किंमत ८२८६ ट. ख. तीन पुस्तकें ६ पैंत पाठविता येतील.

(५) उपयुक्त अंकगणित. नवीन रचना चार इयत्तेंपावेतों उपयोगी पडणारें याची किंमत ८५ ट. ख. एक पुस्तकास ६ पै आणि चार पुस्तकांस १ आणा.

हीं सर्व पुस्तकें खालील पत्यावर अथवा वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत किंवा तालुका मास्तर यांजकडे शोध केल्यास मिळतील.

रोख किंमत देऊन पुस्तकें मागणारांस शेकडा १० रुपये कमिशन अथवा १० पुस्तकांस १ प्रत दिली जाईल परंतु टपालखर्च पुस्तकें मागणारांवर आहे. तालुका मास्तरांकडून हें कमिशन मिळणार नाहीं आह्मी देऊं

खात्रीलायक सही असून विक्रीकरितां मागणारांस शेकडा ५ रुपये कमिशन मिळेल. टपालखर्च पुस्तकें मागणारावर पडणार नाहीं.

पत्रव्यवहाराबद्दल पैसा आमच्या हिशेबांत वजा पडेल.

पुस्तकाची किंमत विश्वासु मनुष्याबरोबर किंवा टपालांतून पाठवावी. नोट रजिस्टर केल्याशिवाय पाठवूं नये. तिकिटें पाठविणें झाल्यास मोठ्याही किंमतीचीं असल्यास हरकत नाहीं. जसें— च्यार आणे, आठ आणे.

वऱ्हाडांतील बहुतेक तालुकामास्तरांकडे आमचीं पुस्तकें विक्रीस आहेत त्यांनीं येत्या एप्रिलच्या २० तारखेच्या आंत शिल्लक असलेला सर्व पैसा आमचेकडे कृपा करून जरूर पाठवावा. आणि पुस्तकें किती शिल्लक आहेत हें कळवावें.

पुढें आगष्ट, नोवेंबर, फेब्रुवारी आणि एप्रिल यांच्या अखेरीस पैसा आणि हिशेब पाठवावा अशी आमची इच्छा आहे, ती त्यांनीं पूर्ण करावी.

पत्रें पोष्टपेड असावीं. नाटपेड असूं नयेत.

हिशेब रत्नमाला किंवा कुट्टक गणित.

हें नवीन पुस्तक तयार होऊन हल्लीं छापत आहे. येत्या मे महिन्याच्या अखेरीस सर्व वर्गणीदारांस वाटलें जाईल.

वऱ्हाडांतील बहुतेक मास्तर लोकांनीं या कामीं आश्रयाचें उत्तेजन दिल्यामुळें हें पुस्तक तयार झालें यास्तव आश्रय देणारांचे आभार आहेत. (दोनशांहून अधिक पुस्तकांचा आश्रय मिळाला.)

ज्या ज्या लोकांनीं अगाऊ आश्रय देण्याचें कबूल केलें आहे त्यांनीं तारीख १० एप्रिल सन १८७९ चे आंत दर पुस्तकास ८८ प्रमाणें सर्व पैसा आमचे कडे पाठविल्यास त्यांनां मात्र ८ आण्यास दिलें जाईल. ज्यांचा पैसा सदहू मुदतीच्या आंत दाखल होणार नाहीं त्यांचा हक्क रहाणार नाहीं; त्यांस पुढें १० आणे देणें पडतील.

टपाल खर्चाकरितां प्रत्येक पुस्तकास ८१ आण्याप्रमाणें आकार पाठवावा. व पैसा पाठविणारांनीं आपला पत्ता सुवाच्य लिहून व्यवस्थित पाठवावा ह्मणजे पुस्तकें त्या ठिकाणीं रवाना होतील.

नवीन पुस्तकाकरितां आश्रय.

अंकमनोरमा या नावाचें गणिताचें उपयुक्त आणि मनोरंजक पुस्तक तयार करून वऱ्हाड पुस्तक कमिटीकडे दिलें होतें त्याची तपासणी होऊन मे० रोसिडेंड साहेब बहादूर मुलुक अमानी हैदराबाद यांच्या हुकुमावरून ७५ रुपये बक्षिस आणि पुस्तक छापल्यावर त्याच्या १०० प्रति घेण्याचें ठरलें आहे. यास्तव आणखी १५० प्रतींचा आश्रय मिळाल्यास हें पुस्तक छापलें जाईल. ह्मणून आश्रयदात्यांनीं कृपा करून या विषयीं फार लौकर कळवावें हें पुस्तक कुट्टकगणिता येवढेंच होईल.

तारीख २० मार्च सन १८७९
इसवी मुक्काम अकोलें.

नारो रघुनाथ मोहोळकर. मास्तर
ट्रेनिंग कालेज, मराठी भाग
अकोलें प्रांत वऱ्हाड.

पत्रव्यवहार.

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्यांच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये

दुष्काळांत मेलेले लोक उंदीर झाले?

रा. रा वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस:—

वि. वि. लोकांत ही एक असंभवनीय समजूत पडून गेली आहे कीं, मनुष्याला नानाप्रकारच्या योनी प्राप्त होतात व त्या होणें त्याच्या त्याच्या कर्मावर आहे असेंही ह्मणतात. थोडे दिवसांपूर्वी फामिन कमिशन भरलें होतें त्या समोर कोणीं कोणीं शेतांत उंदरानीं फार खराबा केला ह्मणून दाखविण्याकरितां कांहीं उंदीर धरून दाखविण्यास आणिले होते. सदहू उंदीर होण्याचें कारण कमिशन यानें विचारल्यावरून असें सांगितलें कीं जीं दुष्काळांत मनुष्यें अन्न अन्न करून गत झालीं तीं उंदीररूपानें प्रकट झालीं आहेत व तीं शेतांतील धान्य खाऊन नाश करून टाकित आहेत ही गोष्ट थोडी हसू येण्यासारखी आहे.

पैसा पैसा पैसा करून कोणी मेल्यास तो कुबेर होणार काय? असें असतें तर सर्व च पैसा पैसा असें ह्मणत जीव देत व मग पृथ्वीवर कुबेराचें राज्य होतें. पण असें नाहीं. [illegible] कशावरून ह्मणाल तर आपण फार [illegible] करी शकतों सबब पृथ्वी चीनी [illegible] [illegible] प्रांतिली आहे पण एका प्रकारचें [illegible] आपापासून आम्ही [illegible] उत्पन्न झाले आहे काय? व कधीं [illegible] काय [illegible] नाहीं. [illegible] [illegible] नाहीं [illegible] सदैव इंदौर कधीं न [illegible] असें वाटतें. पण [illegible] कारण आपणांस सुचलें तें [illegible].

[illegible] उदार [illegible] होऊन [illegible] नासाडी झाली आहे, तो [illegible] दुष्काळानें पीडित झाला [illegible] लोक हो मनुष्यें [illegible] कांहीं [illegible] घरें सोडून दुसरीकडे गेलीं व त्यांची घरें ओस प डलीं. [illegible] अधिक [illegible] [illegible] उत्पन्न न होतां [illegible] आहेत [illegible] नाहीं. [illegible] कदाचित वाटलें तर इतका उपद्रव झाला [illegible] असें वाटणार नाहीं. आतां हल्लीं [illegible] शेतें पडीत व कोणी [illegible] दिसेनासें झालें. [illegible] इंग्रजी [illegible] [illegible] आपली [illegible] समजून [illegible] केली, [illegible] [illegible].

उदीम कां झाला? ठीक कां आलें? पुरेसें होतें कां वाढवलीं? व पर्जन्य कां पड ला? वगैरे कारणें विचार करणारांनीं पि [illegible] नयेत व सांगणारांनीं सांगूं नयेत. ही [illegible] आहे. याचा सु क्ष्म विच्यार करणार [illegible] वाटतें कीं मुके असतात ह्मणून ईश्वराची सूक्ष्म कला उ दयास येत नाहीं. आतां पृथ्वीवर वार दु ष्काळ [illegible] नये असें वाटतें तर [illegible] पाहिजे. [illegible] [illegible] करणें ह्मणजे [illegible] [illegible] असें लोक [illegible] आहेत. उत्तम शेती, मध्यम व्यापार, क निष्ठ चाकरी ही ह्मण [illegible] हल्लीं अशी ह्मण होऊं पहातें कीं, उत्तम चाकरी, म- ध्यम व्यापार व कनिष्ठ शेती. तर सर्वांनीं शेतीस [illegible] करावें. दोन वर्षें पुरेलें धान्य संग्रहास ठेवावें आणि आणि यापुढ र राहिलें तर [illegible] व्यापार धंदा वगैरे क- रावा. महिन्याची बेगमी केली पुढचें पुढें असें ह्मणून स्वस्थ राहू नये. घरांत सकळ धान्य असतें आणि दुष्काळ कधींच नाहीं ह्मटलें तरी चालेल.

आतां वर लिहिलेले इंदौर [illegible] तर झाले असतील तर थोडा उपाय आहे. [illegible] सरकारानें व [illegible] लोकांनीं अन्न पोटभर देऊन पूर्वस्वरूपी [illegible] [illegible] त्यांची कीर्ति इह पर- [illegible] होईल असें [illegible] वाटतें. [illegible] तारीख १४ माहे मार्च सन १८७९ [illegible].

वऱ्हाडसमाचार

मिति [illegible] शके १८०१

ब्रह्मदेशांतील कृत्यें

या पृथ्वीत कधींच करवत नाहीं अशा अशा विलक्षण गोष्टी कधीं कधीं प्रत्यक्ष घडून येतात हें पाहून मोठा विस्मय वाट तो, व सर्वकाळ देशांत गडबड रहाणी असा याचा सुमार दिसतो. रशिया व तु- र्कस्थान यांची लढाई झाल्यास फार काळ लोटला नाहीं. तो काबुलाकडे लढाई उ- त्पन्न झाली. ती संपली नाहीं तों आफ्रिका खंडाच्या किनाऱ्यावर झुलु लोकांचा दंगा सुरू झाला. यांचे अजून पारिपत्य झालें नाहीं तों ब्रह्म देशांतील राजानें कित्येक अनन्वित कृत्यें केलीं ह्मणून सरकारास ति कडे लक्ष्य देणें जरूर झालें आहे. व त्या करितां हिंदुस्थानांतून सैन्य पाठविण्याची- ही योजना झाली आहे.

ब्रह्म देशांत हल्लीं थिबा [illegible] राजा राज्य करीत आहे. याला गादीवर बसून थोडेच महिने झाले. तरी [illegible] रीतीनें राज्य करील असें आरंभीं वाटलें होतें प- ण हल्लीं याचा दुष्टपणा कळण्यासारख्या गोष्टी ऐकण्यांत येत आहेत हे पाहून फार वाईट वाटलें. या राजानें कित्येक मोठमोठाले पुरुष ह्मणजे राजपुत्र, राण्या, यांचीं लहान लहान मुलें असे सुमार ३९ प्राणी क्रूर रीतीनें हाल करून ठार मारविले. आयांच्या देखत यांच्या लेक रांचा वध केला. पुरुषांच्या देखत त्यांच्या स्त्रियांचे शिरच्छेद केले. व मागाहून पुरु- षांसही त्यांच्या पंथास लाविलें. अहाहा! कवढें हें अघोर कर्म! व हें सर्व होत अ सतां तो क्रूर मनानें व आनंदानें नाचें वै ठकांत गर्क असून पहात होता. तेव्हां या राजपुरुषाचें ह्रदय कोणत्या प्रकारचें आ- हे हें सहज दिसून येतें!

इंग्लिश सरकारचे रेसिडेंट तेथें आहे त त्यांस या गोष्टीची वार्ता कळतांच त्यां नीं राजास निरोप पाठविला व असलें दु ष्कर्म मना करावें असा उपदेश केला प ण त्या पापवृत्तिनें तो ऐकिला ना- हीं. व रेसिडेंट साहेबास जबाब पाठविला कीं, आह्मी स्वतंत्र राजे आहों. आमचे कृ त्यांत [illegible] घालण्यास तुह्मांस अधिकार नाहीं. रेसिडेंट साहेबांनीं ही गोष्ट विलायते स कळवून फौजा पाठविण्याचें वगैरे त- जवीज केली आहे. तेव्हां आतां या राजा ची काय अवस्था होईल हें उघड दिसत आहे. नशीब निच्याची! "देव देते व कर्म नेतें." ही ह्मण खरी आहे. आतां पु ढें काय होते पहावें!

[illegible] देशाचा एक राजपुत्र हिंदुस्थान सरकारचे आश्रयास येऊन कलकत्त्यास रा हिला. तो देव काढून राज्यपद मिळवील असें चिन्ह दिसत आहे.

प्रदर्शनांत हिंदुस्थानची कीर्ति.

हिंदुस्थान देशाच्या कारागिरीचें दिवस दिवस पुढें पाऊल आहे व प्रदर्शनांतून वगैरे हिंदुस्थानचें नाव गाजत आहे हें पा हून आह्मांस फार संतोष वाटतो. फ्रान्स देशाची राजधानी पारिस शहर तेथें नुक तेंच प्रदर्शन झालें. त्याजमध्यें हिंदुस्था- नांतील पदार्थ मांडण्याचें काम आपले यु वराज प्रिन्स आफ वेल्स यांनीं येथें केल्या होत्या पतकरलें होतें. व ते स्वतां तेथें गे ले होते व या कामीं त्यांनीं फार श्रम घे तले. त्यांची स्वारी हिंदुस्थानांत आली होती तेव्हां उत्तमोत्तम कारागिरीचे पदा र्थ राजे रजवाड्यांकडून त्यांस नजर मिळा ले होते-ते या कामांत त्यांस हौस उत्पन्न करण्यास मोठें कारणीभूत झाले. शिवाय त्यांनीं हिंदुस्थान सरकारास हुकूम पाठवून सर्व प्रकारच्या वस्तु प्रदर्शनासाठीं येथून नेल्या होत्या. त्यांची परीक्षा होऊन बक्ष- सें मिळालीं. त्यांत हिंदुस्थानास दोन सन- दा, नऊ सुवर्ण पदकें, पंधरा रौप्य पद- कें, वीस दुसरीं पदकें आणि नऊ सर्टि फिकिटें अशीं एकंदर ४६ बक्षिसें मिळालीं.

मागच्या पृथ्वीतील व्यापारी वहातील प्र दर्शन तेथें युरोप खंडांत झालें व त्यां त आपल्या हिंदुस्थानास एवढा मोठा मा न मिळाला ही गोष्ट सामान्य भूषणाची नव्हे. हिंदुस्थानांतील चहा व रेशिम या ची फार वाहवा झाली. आजपर्यंत साऱ्या पृथ्वींत या जिनसांविषयीं चीन देशाची कीर्ति होती तिला आपले देशानें मागें हटविलें ही गोष्ट लक्ष्यांत ठेवण्यासारखी आहे. लार्ड लिटन साहेब व्हाइसराय यां स दोन वस्तूबद्दल सनदा मिळाल्या. तसे च काश्मीरचे महाराजास एक पदार्थावि षयीं सुवर्ण पदक मिळालें. व त्याच पद रचा एका गृहस्थास एक मिळालें. बाकी हिंदुस्थान सरकारास व त्यांच्या युरोपिय न आफिसरास पदकें मिळालीं आहेत. व्हाइसराय साहेब, मद्रास आणि मुंबई इ- लाख्याचे गवरनर व पंजाबचे लेफ्टिनेंट गवरनर यांनीं उत्तम सहाय दिलें याबद्द- ल युवराज प्रिन्स आफ वेल्स यांनीं त्यांचे आभार मानिले आहेत व ते त्यांस कळवि ण्याविषयीं स्टेट सेक्रेटरी यांस शिफारस केली आहे.

हिंदुस्थानच्या पदार्थांस हे उत्तेजन फार चांगलें आलें, व येणेकरून चहा आ णि रेशिम चांगलें करण्याचा व त्यांची स मृद्धि करण्याचा धंदा हिंदुस्थानांत उत्तरो त्तर अधिक वाढेल असें दिसतें व तेणेक रून आह्मांस संतोष होतो.

फौजदारी मुकद्दमा नंबर १५.

बिजलास डिपुटी कमिशनर साहेब बे- हद्दूर जिल्हा अकोलें.

[illegible]

सरकार [illegible] [illegible] [illegible].

कैदी

नारायण गोविंद पुणेकर व परशाराम बल्लद पूर्णा [illegible] व रामा बल्लद गो- विंदा रहाणार [illegible].

अपराध ई. पि. को. क. ४६६।१०९

जुडिशियल कोर्टाच्या खोट्या नोटिसा करण्याचा व त्यास मदत देण्याचा या मुक द्दम्यांत आरोपींवर चार्ज आहे.

निंबोळीचा राहणार उदेभान याची कांहीं शेतें होतीं त्यासंबंधानें एकस्टा असिस्टंट कमिशनर कोर्ट आडगाव यांचे कोर्टांत कांहीं वर्षांपूर्वीं आरोपी नंबर २चा परशाराम याजवर हुकुमनामा मिळविला.

सन १८७८ सालीं पुन्हा नवहूं शे ताचा वर्ग आपल्या नावानें करून घेण्या- करितां त्याणें परशाराम यावर फिर्याद के ली व हुकुमनामा मिळविला.

परशाराम यानें अपील केलें व तें मे० जुडिशियल कमिशनर साहेब यांनीं नामंजू र केलें.

त्यानंतर परशाराम व आरोपी नंबर ३ चा रामा, ज्याचें या जमिनींत परशाराम याजपासून ती विकत घेतल्याचा संबंध होता. यांस विष्णुपंत या नावाचा बेवरशा ईच्या चालीचा तरुण ब्राह्मण जो एथील वकीलाची कारकुनी करित होता व त्यानें वरील आरोप्यांस अपील जु० कमिशनर साहेब यांजकडे देण्याचें लिहिलेलें होतें. त्यानें (आह्मी असें समजतों कीं त्यांची सावेलेस तसी समजूत होती) हैदराबाद स अपील करण्याच्या इराद्यानें पुण्यास नेलें.

पुण्यास त्यास आरोपी नंबर १ चा ना रायणराव याच्या घरीं नेलें. हा नारायणरा व वाळा अजीन तेथील सबार्डिनेट जड्ज्या च्या कोर्टांत कारकून आहे. याची व वि- ष्णुपंताची ओळख होती, या मनुष्यानें परशाराम व रामा यांस एका घरीं नेऊन तेथील बारिस्टराचा सल्ला घेण्याचें ढोंग दाखविलें परंतु तें मिशनचें घर होतें. या नं तर अपील लिहून घेण्याच्या निमित्त करून त्यांनीं या मनुष्यास एका कचेरींत नेलें व सांगितलें कीं अपील दाखल झालें. उघड पणें रामा व परशाराम याची अशी समज होती कीं आह्मी हैदराबादेस आहोंत.

यानंतर ते परत घरीं आले. सदहू हकीकत सेप्टेंबर महिन्यांत घडली, व ते त्याच्या निकालाची वाट पहात होते. परं तु नोटिसही आली नाहीं. व विष्णु पंता नें त्यांची खात्री केली नाहीं असें त्यास वाटल्यावर ते स्वतांच पुण्यास जाऊन नारायणरावास भेटले व परत आले.

नारायणराव ह्मणतो कीं (सी) नि- शाणीचें पत्र निंबोळीच्या पाटलाचें नावचें मी त्यास दिलें. त्याचें ह्मणणें असें आहे कीं, हें पत्र परशारामाकडे विष्णु पंताकडू न एक इसम घेऊन आला. तथापि तें पत्र निंबोळीच्या पाटलास रामानें दिलें. त्यांत पाटलास असा हुकूम होता कीं, ता रीख २७ डिसेंबर रोजीं संबंध असणाऱ्या इसमांस एकत्र करून ठेवावें. त्यावर मोठा र असोन स्वतां नारायणरावाची सही हो ती व असें आपल्या [illegible] [illegible] हैदराबाद असें [illegible] होतें.

आनंतर थोड्या दिवसांनीं आपल्या बरोबर एक लाल पट्ट्याचा शिपाई घेऊन नारायणराव निंबोळीस आला. त्यानें सर्व संबंध असणाऱ्या लोकांस गोळा केलें व मी हैदराबादचा कारकून आहें असें जाहीर करून होते मेजर्की व ती परशराम व रामा यांच्या ताब्यांत दिल्ही व सदर्हू शेताच्या मालकास अशी भीति घातली कीं, तुम्ही या शेतांत जाल तर तुम्हास दंड होईल. (अ) निशाणीचा पंचनामा ही तेथें तयार केला. व आनंतर रामा या ला पुण्याकडे घेऊन गेला.

आनंतर कांहीं दिवसांनीं [इ] निशाणीची मनाईची नोटिस घेऊन रामा परत आला तीवर दामोदर विश्वनाथ यांची सही अथवा मोहोरही होती. ही नोटिस पाटील पांड्याचे नांवें होती, तिजवरून त्या लोकांनीं या जमीनीची किरत वारी केली होती त्यांस दुसरा हुकूम होईपर्यंत आंत जाण्याची मनाई होती.

यानंतर कांहीं दिवसांनीं रेसिडेंट साहेबांकडून उदेभानचे नावानें १२०० रुपयांच्या दाव्याचा समन्स रेसिडेंट साहेबांचे कोर्टांत देण्याचें समन्स आलें. उदेभान यानें सदर्हू प्रमाणें अंमल केला असता तर पुढें काय झालें असतें हें सांगणे अशक्य आहे. परंतु बहुत करून कोणत्याही रीतीनें त्यास अकोल्यास किंवा पुण्यास लुबाडून घेतलें असतें.

सुदैवानें तो आमच्याकडे आला. व चौकशी सुरू होऊन त्याचा परिणाम हल्लीचा मुकदमा झाला. ज्या गोष्टींची साक्षीदी झाली आहे, त्यांत कांहीं संशय राहिला नाहीं. (सी) निशाणीचा कागद नारायणरावाच्या हातचा लिहिलेला असून तोही तो कबूल करतो. (इ) निशाणीचा कागद त्यानें लिहिला यांत आम्हास संशय वाटत नाहीं. तो कबूल करितो कीं मी रामास वाटेंत लिहिला व ज्या अर्थी त्यावर मराठीनिट जडलाच्या शिक्याची मोहोर आहे. (जेथें तो कारकून होता) या अर्थी त्यानें तो लिहून घेतला यांत कांहींच कारणभूत संशय नाहीं.

[ई] निशाणीच्या कागदाबद्दल साक्षीदार नंबर ९।११ आहेत व ते असें शाबीद करितात कीं नारायणरावाच्या सांगण्यावरून त्यांनी लावेटिं व नोटिसीचे कांहीं भाग लिहिले. तो ही गोष्ट नाकारीत आहे. परंतु ज्या अर्थी त्या प्रकारचे नमुने त्याच्या घरांत सांपडले. (मि. स्पाविपल यांची जबानी पहा.) व ज्या अर्थी शिक्याचा आकार एकंदरीनें फार स्पष्ट. नी सबार्डिनेट जडलाच्या शिक्याप्रमाणेंच आहे. या अर्थी सदर्हू आरोपीस मरतमा ठरविण्यांत हयगय करावी असें आम्हास वाटत नाहीं.

नारायणरावाशिवाय दुसऱ्यांस सदर्हू मुकदम्यांत अवगत किंवा त्यांत कांहीं संबंध असण्यास रल कोणताही मनुष्य नव्हता.

नारायणरावाविषयीं आम्हीं असें ठरवितों व पुराव्यावरून हें स्पष्ट शाबीद होत आहे कीं सी डी व ई निशाणीच्या लेखांचा तो कर्ता होतो.

रामा व परशराम याबद्दल आम्हीं या गोष्टीस फार बारकाईपूर्वक विचार केला आहे व परिणामीं आमचें असें मत झालें आहे कीं हे खोटे दस्तऐवज करण्यांत त्यांचाही हात होता.

आमचें असें सबळ मत आहे कीं ते पुण्याहून परत येईपर्यंत नारायणराव व विष्णुपंत यांनीं त्यांस फसविलें होतें.

परंतु ते दुसऱ्यानें तेथें गेल्यावर सदर्हू शहर पुणें आहे व नारायणराव हा हैदराबादचा कारकून नाहीं हें त्यांस समजलेंच असेल. तथापि त्यांनीं त्यास हैदराबादच्या कारकूनाचा संशय घेण्याकरितां निरोळेंगा येऊं दिलें. त्यानें जें पीक त्यांस दिलें होतें त्याचा उपभोग घेण्याकरितां त्यांच्या खोट्या बेवधारीपणाचा स्वत: नफा करून घेतला. व रामा हा (इ) निशाणीची मनाईची नोटिस परत घेऊन आला याच्या बेइमानीच्या वर्तणुकीवरून [त्यांची बेइमानी वी समजूत (सी) निशाणीचा कागद आल्यापूर्वीं झाली कीं काय? याबद्दल खात्री खाली नाहीं. परंतु तसें असण्याबद्दल फार संभव आहे) आमचें शेवटचें मत असें होत आहे कीं डी ई व कदाचित सी निशाणीचे खोटे हुकूम मिळविण्याच्या खटपटींत त्यांचाही संबंध होता.

त्यांचा गुन्हा नारायणरावच्या गुन्ह्या प्रमाणें मोठा नाहीं. कारण जरी त्यांतील नफ्याचा हिस्सा त्यांस मिळाला तरी त्यांनीं या नारायणरावानें उपस्थित केलेल्या खटपटींत आपणास पडूं दिलें असें आम्ही समजतों.

विष्णुपंताबद्दल पुरावा आहे तेथपर्यंत त्यापासून जी गोष्ट निघत आहे असें आम्हांस दिसतें ती खालीं लिहिल्याप्रमाणें.

पहिल्यानें खरोखरी त्यानें परशराम व रामा यांस फसविलें. परंतु त्यापेक्षां अधिक कांहीं करण्याचा त्याचा इरादा होता किंवा त्यानें अधिक कांहीं केलें याबद्दल आम्हांस संशय आहे.

परशराम असें ह्मणतो कीं, (सी) निशाणीचा कागद ज्या मनुष्यानें तो विष्णुपंतापासून आणिला होता त्यापासून मला मिळाला.

परंतु याबद्दल आम्हास संशय येत आहे कीं, विष्णुपंताला बचाव करण्यास नारायणरावास कांहीं कारण नाहीं. व पहिल्यापासून तो ह्मणत आहे कीं, ते कागद रामा व परशराम यांस मी दिले. ज्या कागद आणणाराचा दाखला परशराम देत आहे तो कागद आणणारा आम्ही शोधून काढूं शकलों नाहीं.

(डी) निशाणीचा कागद विष्णुपंताचे हातचा आहे असें आम्ही समजत नाहीं. व तो फार खात्रीलायक रीतीनेंही आमच्या पुढें आला नाहीं. ह्मणून आम्ही विष्णुपंत यास या ज्याज्यांतून डिस्चार्ज करून सावर ठकबाजीचा मुकदमा होण्याविषयीं आम्ही हुकूम देतों. सदर्हू ठकबाजीच्या गुन्ह्याचा तो दोषी आहे यांत आम्हास कांहींच संशय दिसत नाहीं.

आम्ही आरोपी नंबर १—२।३ यांस दोषी ठरवितो व शिक्षा देण्याचा हुकूम सुनावितो.

(सही)   मे. बुलक
जिल्हा माजिस्ट्रेट

वऱ्हाड.

मेजर बुलक साहेब डिपुटी कमिशनर लवकरच रजेवर जाणार. पहिले तारखेपासून जाण्याच्या तयारीची रजा त्यांस मिळाली आहे. तीपूर्वीच मेजर लाटण साहेब उमरावतीहून त्यांचें काम पहाण्यास येणार व जुडी आलिर मि० डडकरटन साहेब परत येईपावेतो लाटण साहेब एथें रहाणार असें समजतें. मेजर बुलक सा. जातात याजबद्दल आम्हास फार वाईट वाटतें. ते आपलें काम फार दक्षतेनें व अति मेहेनतीनें करीत असतात व रयतेची दाद आकडे फार त्वरित लागते व सर्व कामाच्या त्यांस आवड आहे. याशिवाय लोकहिताची, विद्यावृद्धीची, शहर सुधारणेची इत्यादि कामें करण्यास त्यांस मनापासून हौस आहे ह्मणून असले अधिकाऱ्यांचा वियोग खेदास्पद होय पण ते स्वसुखार्थ रजा घेऊन स्वदेशीं जात आहेत ह्मणून त्यांच्या सुखांत आम्ही आपणास सुख मानून घेतों.

आम्हांस लिहिण्यास संतोष वाटतो कीं रा. रा. कृष्णाजी अनंत मराठे ३० रुपयांचे डिपुटी कमिशनर आफिसांतील कारकून आज कित्येक महिने बरतर्फ होऊन बसले होते त्यांच्या प्रकरणाचा अधिकाऱ्यांनीं पुन्हा चांगला विचार केला- व त्यांची २१ वर्षांची नोकरी झाली आहे असे पाहून त्यांस पेनशनासाठीं डाक्टरचें सरटिफिकिट मिळविण्यास हुकूम दिला. त्याप्रमाणें डाक्टरकडून त्यांस सरटिफिकिटही काल मिळालें असें समजतें. आतां यांस निमें पेनशन मिळेल.

रा. रा. श्रीराम भिकाजी लटार इजुकेशनल इन्स्पेक्टर प्रांतांतील शाळा पाहून गेल्या आठवड्यांत एथें आले. व त्यांचें साल मजकूरचे फिरणे पुरें झालें, त्यांचे घरीं चिरंजिवाचा व सापत्न बंधूचा असे दोन व्रतबंध पंचमीस ह्मणजे येत्या शुक्रवारीं होणार आहेत. त्यासाठीं त्यांचे बंधू रा.रा. दामोदर भिकाजी सातारच्या हायस्कुलांतील हेडमास्तर हे काल एथें आले. व या आठवड्यांत आणखी बरीच मंडळी या समारंभास येणार आहे. रा. रा. कृष्णाजी हरी कोल्हटकर क्लार्क आफ धि कोर्ट यांचे एथेंही चिरंजिवाचा व्रतबंध दशमीस होणार आहे.

मि. एन आर मोटाभाई या गावाचे एक पारशी गृहस्थ मुंबईहून एथें वकिली करण्याकरितां आले आहेत असें समजतें.

मि० दादुर जीहमनजी साहेब ए. आ. प. ई. १५ दिवसांचे रजेवर पुण्यास गेले होते ते बुधवारीं परत येऊन आपले कामावर हजर झाले. मि० एदलजी साहेब यांचे चिरंजीव यांस ६० दिवसांची रजा मिळाली आहे तेव्हां ते पुढील महिन्याचे १३ वे तारखेस आपले कामावर येऊन रुजू होतील.

गेल्या आठवड्यांत येथे... [illegible]

ल्या मुकदम्यांत शिक्षा झालेल्या आम्हीं लिहिल्या आहेत. त्यांत क्रिश्चन नारायण गोविंद पुणेकर यास सात वर्षांच्या शिक्षेंत तीन महिने एकांतकैदेची शिक्षाही त्यास दिली आहे हें लिहावयाचें चुकून राहिलें होतें. आमचे जी सदर्हू मुकदम्यांतील मेजर बुलक साहेबांचा सर्व ठराव आम्ही दुसरीकडे लिहिला आहे तो पाहावा. शिवाय उदेभान यास दंडांतील १००० रुपये देवविले याप्रमाणें दंडाची आणखी रकमेतून कापून आहे तोही डिपुटी साहेबांनीं उदेभान यास दिला असें समजतें.

के० सिवराम जयराम यांची आता डिपुटी कमिशनर साहेबांनीं बदलीच्या हुकूमाप्रमाणें व कामाच्या सोईप्रमाणें भरती असें समजतें. रा. रा. बाळन गणेश यास ४० चे ५० केले व त्यांची जागा ३५ रु० चें मि. शेख कासम यांस दिली व त्यांचे जागेवर ३० रु. चे रा. रा. नारायण सखाराम जयवंत यांस नेमिलें. व रिकार्ड कीपर रा. रा. गणेश गोपाळ यांस २५ चे ३० केले.

रेसिडेंट साहेबांनी मंजूर केलेले ४२ कलमांचा जाहीरनामा तारीख १५ वे तारखेच्या रेसि. आ. गर्द्धेत प्रसिद्ध झाला आहे.

कर्नल आलिकझांडर सुप्रिंटेंडिंग इंजिनियर यांस ३ महिन्यांची हक्काची रजा मिळाली.

मि० टी रंगराव रेसिडेंट साहेबांचे असिस्टंट यांस १० वे तारखेपासून दोन महिन्यांची बिन पगारी रजा मिळाली.

कर्नल मेजीस साहेब डिपुटी कमिशनर रजेवरून परत आल्यानें पुढें लिहिल्याप्रमाणें बदल्या झाल्या:—मेजर लाटन सा. आफि. थर्ड क्लास डिपुटी कमिशनर चे फर्स्ट क्लास असिस्टंट कमिशनर झाले मि० इलियट साहेब आफिशिअल फर्स्ट क्लास असि. कमिशनरचे सेकंड क्लास झाले. व मि० टेंपिल साहेब आफि. सेकंड क्लासचे थर्ड क्लास झाले.

रा. रा. पुरुषोत्तम राव नारायण बुलढाण्याचे एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यास या जिल्ह्यांत रेजिस्ट्रार नेमिलें.

मि० कनरफील सा. फर्स्ट क्लास पोलिस सुपिंटेंडेंट रजेवरून परत आल्यानें बदल्या झाल्या त्या:—

क्या. गनवाप सा. आफि. फर्स्ट क्लासचे सेकंड क्लास झाले. मि० क्रिश्चन साहेब आफिशि० सेकंड क्लासचे थर्ड क्लास झाले व मि० हाबसन साहेब आफि० थर्ड क्लास सु० चे असिस्टंट सुपिंटेंडेंट झाले.

मि. सादतमीरखान चिखलीचे तहशिलदार यांस सेकंड क्लास माजिस्ट्रेटचे अधिकार मिळाले.

वर्तमानसार.

राणी साहेबांचे चिरंजीव एच. आर. एच. ड्यूक आफ कनाट यांचा प्रिन्सेस लुईस आफ प्रुशिआ यांच्याशी विवाह झाला. विवाहसमारंभ मोठ्या थाटानें झाला. असें समजतें.

रा. ब. नाना मोरोजी मुंबईचे थर्ड पोलिस माजिस्ट्रेट यांच्या नोकरीची मुदत या महिन्याच्या २७ वे तारखेस पुरी होते.

ब्रिटिश इंडियन असोसियशन सभेस व्हाइसराय यांणीं दिलेला खलिता जबाब वाचून मुंबई ग्याझेटकारास पत्रांत अत्यानंद झाला आहे व तीं माना डोलवित आहेत.

हिंदुस्थान सरकारच्या ग्याझेटमध्यें या देशांतील एकंदर वर्तमानपत्रांची यादी छापिली आहे तींत तपशील आहे तो येणेंप्रमाणें:— बंगाल इलाख्यांत ७४ इंग्रजी, ८९ देश भाषांत आणि १७ इंग्रजी व देशभाषांत; मद्रासमध्यें ४७ इंग्रजी ३४ देशभाषांत व ३४ दोनही भाषांत; मुंबई इलाख्यांत ४० इंग्रजी, ९९ देशभाषांत व २२ दोनही भाषांत; वायव्यप्रांत २२ इंग्रजी, ६० देशभाषांत व ६ दोनही भाषांत; पंजाब १४ इंग्रजी ९१ देशभाषांत व १ दोनही भाषांत; ब्रिटिशबर्मा १९ इंग्रजी व ६ देशभाषांत; मध्यप्रांतांत ३ इंग्रजी व ९ देशभाषांत; व १ दोनही भाषांत; सिंध ८ इंग्रजी, चूक देशभाषांत व २ दोनही भाषांत; अयोध्या ९ इंग्रजी, २४ देशभाषांत व २ दोनही भाषांत. रजपुताना २ देशभाषांत व १ दोनही भाषांत; आणि आसाम मध्यें १ इंग्रजी व ९ देशभाषांत—याप्रमाणें वर्तमानपत्रें आहेत. या खेरीजही कांहीं रेजिस्टर न केल्यामुळें राहिलीं असतील.

हिंदुस्थानांत वर्तमानपत्रांची वगैरे देखरेख व भाषांतर करण्याबद्दल वगैरे एकंदर एक लक्ष रुपये खर्च येतो.

मद्यपानानिमित्त विलायतेंतील तीन कोटि तीन लक्ष प्रजेस १४२ कोटि रुपयांची दारू वर्षास लागते आणि अमेरिकेंत साडेचार कोटि लोकांस ९३ कोटि रुपयांची लागते.

इंग्लंडच्या सरकारास १८७८ अखेर एकंदर ७,७७,७८.१९.९९० रुपये कर्ज होते.

हिंदुस्थानांतील राजे रजवाड्यांची एकंदर फौज ३१३.००० आहे आणि इंग्रज सरकारची फौज युरोपियन लोक ५९,९६८ व या देशांतील १,१३,१३७ मिळून एकंदर १,७३,१०५ लोक व ९१ तोफा आहेत.

अहमदाबादेस कालेज स्थापून नेस्ट साहेब यांस प्रिन्सिपाल, रा. सा. आबाजी विष्णु काथवटे बी. ए. व खा. सा. जमशेटजी आर्देसर दलाल एल. एल. बी. यांस प्रोफेसर नेमिले.

सु. प.

सन १८७९।८० इसवी सालाचा जमाखर्चाचा अंदाज.

हिंदुस्थान सरकारचा सन १८७९।८० सालचा जमाखर्चाचा खर्डा ता. १३ मिनहू रोजीं कलकत्ता एथें प्रसिद्ध झाला. ह्या खर्ड्यावरून असें कळतें कीं, सन १८७७।७८ इसवी सालांत वसूल रुपये ५८९१९३०१० झाले व साधारण खर्च रुपये ६२५१२३८८० झाला. उत्पन्नापेक्षां खर्चाची रकम ३५४३ ८७० रुपयानीं अधिक आहे, व ही गोष्ट दुष्काळामुळें घडून आली. पब्लिकवर्क्स खात्यांतील उत्पन्न होणाऱ्या कामाकडे खर्च रुपये ४७९१०५२० झाले सन १८७८–७९ सालचे जमाखर्चाचे अंदाजांत उत्पन्नाची रकम रुपये ६४६८००००० असून साधारण खर्चाची रकम ६३३८००००० रुपये आहे व खर्च वजा जातां जी शिलकेची रकम रुपये १३०००००० रहा. तात त्यांपैकीं चालू सालांतील लढाईचा खर्च कमी केला असतां निव्वळ शिलक रुपये ६७००००० रहातात. १८७९।८० सालाबद्दलच्या जमाखर्चाच्या अंदाजांत उत्पन्नाची रकम रुपये ६४५६३०००० असून साधारण खर्चाची रकम रुपये ६५९५७०००० घातली आहे. ह्या खर्चाचे रकमेंत लढाईच्या संबंधानें रुपये २००००००० ची रक्कम असून एकंदरीनें १३९५०००० रुपयांची तूट येते असें दाखविलें आहे. ह्या जमाखर्चाचे खर्ड्यांत विशेष महत्वाची गोष्ट ह्मणजे विलायती कापडापैकीं नंबर ३० सब त्याचे खालचे नंबराचे कापडावरील जकात माफ करण्यांत आली आहे. स्पेशल कमिशन व मुंबई कलकत्ता आणि मांचेस्टर एथील चेंबर्स आफ कामर्स यांचे अभिप्रायास अनुसरून हा ठराव करण्यांत आला आहे व या ठरावानें सालीना २० लक्ष रुपयानीं उत्पन्नाचा तोटा होणार आहे. येत्या सालांत मात्र फक्त दीड लक्ष तोटा होईल असा अंदाज आहे. सरकारानें ह्या बाबदींत जो ठराव केला आहे त्यांत असें लिहिलें आहे कीं सांप्रतच्या व्यवस्थेंत कांहीं कपड्यावर जकात नाहीं व केवळ नावानें मात्र निराळ्या, परंतु जातीनें एकच अशा दुसऱ्या कपड्यावर जकात आहे ह्मणून ही व्यवस्था कायम ठेवणें अथवा यथान्याय आहे असे ह्मणणे अवश्य होय हल्लीं ज्या जकातीपासून हिंदस्थानांतील व्यापाराचे अयोग्य रीतीनें संरक्षण होत आहे ती जकात ह्या नवीन व्यवस्थेनें पूर्ण रीतीनें माफ करण्यांत आली आहे. इंग्लंडांत तयार झालेले कपड्यापैकीं चांगल्या प्रकारच्या कपड्याचा खप ह्या देशांत वाढला असून भरड कपड्याचा खप कमी होत आहे ह्या गोष्टीवरून वर लिहिलेली सुधारणा ताबडतोब अमलांत आणणें जरूर आहे असें दिसतें. हिंदुस्थानांतील गिरण्यांतून भरड कपडे अधिक तयार होत असून ते परदेशांतही अधिकाधिक जात आहेत. सुतावरील जकातींत नवीन फेरफार करण्यांत आला नाहीं. सरकारचे ठरावांत आणखी असे लिहिलें आहे कीं हुंडीचा भाव फार उतरला असल्यामुळें जमाखर्चाची स्थिति फार अनिश्चित व वाईट झाली आहे हें खरें, परंतु एवढ्याच कारणामुळें विलायती कापडावरील जकात माफ करणे लांबणीवर टाकावें हें योग्य दिसत नाहीं कारण ह्या जकातीपासून कपडे तयार करणारास व ते विकत घेणारास पीडा होत असून हिंदुस्थानचे खऱ्या हितास बाध होतो आहे व या कारणास्तव ही जकात ताबडतोब माफ करणें अवश्य आहे. इंग्लिश व हिंदु लोकांमध्यें ह्या संबंधानें जो वाद चालू आहे तो बंद करण्याचा मार्ग फक्त वर लिहिल्याप्रमाणें असल्यामुळें राजकीय संबंधानेंही ही जकात माफ करणें जरूर आहे. बाकीच्या ज्या जकातीपासून हिंदुस्थानांतील व्यापारास अयोग्य प्रकारचे संरक्षण मिळत असेल त्याही जकाती ताबडतोब माफ करणें जरूर आहे. कारण ह्याच गोष्टीनें हिंदुस्थानचें हित होणार आहे. चालू सालचे जमाखर्चाचे खर्ड्यांत एखादा नवीन कर बसविण्यांत आला नाहीं ही मोठी आनंदाची गोष्ट आहे. ह्या जमाखर्चाचे खर्ड्याच्या संबंधानें विशेष प्रकारची माहिती देणें जरूर आहे, परंतु हा खर्डा छापून अद्याप प्रसिद्ध झाला नाहीं.

ज्ञा. प्र.

सर्क्युलर नंबर ७ सन १८७९

लेफटिनेंट कर्नल जे. जी बेल साहेब जुडिशियल कमिशनर मुलुख अमानी हैदराबाद यांकडून—

मुलुक अमानी हैदराबाद एथील सर्व दिवाणी कोर्टांस.

मुक्काम अकोलें तारीख १२ मार्च १८७९ इ.

ह्या प्रांतांत त्याप्रमाणेंच गैरसमजुत असण्याचा संभव असल्यावरून मध्यप्रांताचे जुडिशियल कमिशनर यांचे खालीं लिहिलेलें सर्क्युलर अलिशान रेसिडेंट साहेब बहादुर यांचे हुकुमावरून मुलुक अमानी हैदराबाद एथील सर्व कोर्टांचे माहितीसाठीं व वहिवाटीसाठीं प्रसिध्द केलें आहे.

(Signed) J .G. BELL
Jndicial Commissioner
Hyderabad Assigned Districts.

सन १८७७ इसवीचें सर्क्युलर नंबर १३ वरून दिवाणी कैद्यांचे वर्ग कोणत्या रीतीनें करावे याजबद्दल कांहीं गैर समजूत असल्याचें दिसून येतें, आणि आफिशिएटिंग जुडिशियल कमिशनर साहेब यांस असें कळविण्यांत आलें आहे कीं जर हुकुमनाम्याचा रिणको गरीबी दाखवील अगर लहान रकमेचें कर्ज फेडण्यास तो असमर्थ असेल तर इतक्याच कारणावरून पोटगी भत्त्याचे बाबदींत तो कनिष्ठ वर्गांतील आहे असें मानिलें पाहिजे व असें कित्येक कोर्टें मानीत असतात.

२ या कारणास्तव सर्व दिवाणी कोर्टांच्या वहिवाटीकरितां खालीं लिहिल्या प्रमाणें हुकूम देण्यांत येत आहेत.

३ जुडिशियल कमिशनर साहेबांचे सर्क्युलर नंबर १३ सन १८७७ इसवीचे सोबत सर्व कोर्टांकरितां जाहिरात नंबर ३४७१ ता० ७ माहे सप्तंबरसन १८७७ इसवीची प्रसिद्ध केली होती तिजमध्यें जे पोटगी भत्याचे दर सांगितले आहेत ते ह्या प्रांतांतील अनेक प्रतीचे लोकांची उपजीविका करण्याची साधारण रीत कशी आहे ही गोष्ट लक्ष्यांत आणून सदर्हू प्रतीच्या लोकांस वास्तवीक काय द्यावें लागेल याचा अजमास करून ठरविले आहेत. सबब कैद्यांचा वर्ग करण्याचा पाया त्यांस तुरुंगांत पाठविण्यापूर्वीं जी त्यांची स्थिति असेल तिजवरून समजला पाहिजे. आणि ही गोष्ट त्यांची जात व धंदे काय आहेत या नियमावर अवलंबून राहील. ही गोष्ट लक्षांत ठेविली पाहिजे कीं कोणा मनुष्यास कर्ज झालें तरी आपली उपजीविका करण्याची जी अदत त्यास जडली असते ती तो सोडीत नाहीं. त्याणें गरीबी दाखविली; अगर पैक्याची लहान रकम देण्यास तो असमर्थ असला तरी तितक्याच गोष्टीमुळें त्यास पोटगीभत्याचे कनिष्ट प्रतींत घालण्यास योग्य कारण आहे असें होत नाहीं. जे लोक खरोखर कनिष्ट प्रतीचे आहेत त्यांसच हा नियम लागू करण्याचा हेतु आहे; परंतु त्या शिवाय एकादे दिवाणी कैदीस दररोज दोन आणे पोटगी भत्ता ठरविल्यानें त्यानें तुरुंगांत असतां हलके प्रतीचे अन्नावर अगर ज्या प्रकारचें अन्न खाण्याची त्यास सवय नाहीं तसे अन्नावर रहाण्याचें त्यास भाग पाडणें असें परिणामीं होणार आहे. तथापि कोर्टांनीं दिवाणी कैदीस तुरुंगांत पाठविण्यांत त्याचे कैदेचे शिक्षेस आणखी अधिक शिक्षा जोडावी असा मुळींच इरादा नव्हता, आणि या पुढें कैद्यांचा वर्ग करण्याबद्दल फार खबरदारी ठेवण्यासाठीं ह्या प्रकरणाकडे लक्ष पुरवावें ह्मणजे बस आहे असें जुडिशियल कमिशनर साहेबांस वाटतें.

४ पोटगीभत्याचे दर कांहींअशीं कम जास्त करितां येतात हेंही कळविणें योग्य आहे. सदर्हू जाहिरातीचे शब्दरचनेवरून कोर्टाकडे मोठी मुखत्यारी ठेविली आहे. त्या जाहिरातींत असा ठराव केला आहे कीं, मांदगीच्या अगर "इतरविशेष कारणांवरून" ठरविलेले दर वाढवावे. सर्व प्रांताकरितां ठरविलेले साधारण दर फिरविणें जरी अशक्य नाहीं, तरी गैरसोयीचे होईल, तथापि सदर्हू शेवटच्या वाक्यावरून हल्लींच्या दुष्काळाच्या दिवसांत प्रत्येक बाबदींत, अधिक मोठे दर देवविण्याची परवानगी आहे; यांस्तव दिवाणी कोर्टांस जो विशेष अधिकार दिला आहे तो योग्य रीतीनें कोर्टें चालवितील अशी आफिशियेटिंग जुडिशियल कमिशनरास आशा आहे.

टीप—सन १८७७चा आक्ट १० दिवाणी काम चालविण्याचे रीतीविषयीं कायदा ह्यांतील कलम ३३८ अन्वयें रेसिडेन्सी आर्डरमध्यें जाहिरात नंबर ८९ची प्रसिद्ध झाली आहे तींत मुलुख अमानी हैदराबाद एथील हुकुमनाम्याच्या रिणकोचे वर्ग व त्यांस देण्याचे पोटगीभत्याचे दर आढळून येतील.

(True Transla
BHASKAR SAKHARAM,
Clerk of Court.

हें पत्र अकोला एथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत खंडेराव बाळाजी फडके यांनीं छापून प्रसिद्ध केलें.

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक १३ अकोला. रविवार ता० ३० माहे मार्च सन १८७९ इसवी. अंक १२

वऱ्हाडसमाचाराची किंमत

	रु.
वर्षाचे आगाऊ	६
साल अखेर	७
किरकोळ अंकास	०४
डाक हशील.	
वर्षाचे आगाऊ	१०८
,, अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊ इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी यावी ह्मणजे पत्र सुरू केले जाईल.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, १० ओळीचे आंत	१
१० ओळीपुढे दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
,, दुसरे खेपेस	०२

जाहिरखबर.

ब्रिटिश इंडियातील चांदीचे नाण्यास कातरोचे पाडण्याची किंवा छिन्न करण्याची किंवा इतररितानेत्या नाण्या निरूपकरण्याची वहिवाट पडली आहे याजकरिता से नाणें कोणी कोणास देण्यास आणिलें असतां कोणी घेऊं नये आणि तारीख १ जुलई सन १८७९ रोजी व त्या नंतर असे प्रकारचें नाणें वऱ्हाडांत सरकारी देण्यांत कोणी आणिलें असतां तें घेऊं नये असा सरकारचा इरादा आहे आणखीही असें कळविण्यांत येत आहे कीं, असे बिरूप झालेले नाणें ज्याचें वजन योग्य रीतीने वापरल्याशिवाय कमी झाले आहे तसे नाणें वर लिहिलेले तारखेस व त्या पुढें सरकारी खजिन्यांत आणिलें असतां त्याचे मोडून तुकडे केले जातील व सदर्हू तारखेपासून या बाबदींत जो कायदा आहे तो सरकार अमलांत आणतील. कळावें तारीख २४ माहे मार्च सन १८७९ इ.

W. B. Jones.
कमिशनर

नोटिसा

खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते ऐसीजे. ... कंपनी शेगाव कोंडवाडांत गुरें ७ पैकीं गायी ३ कालवडी २ व बैल १ असें एकंदर आहेत त्यास ज्यांचीं गुरें असतील त्यांनीं आठ दिवसांचे आंत आमचा झालेला खर्च खावण्याबद्दल भरून देऊन गुरें घेऊन जावें. नाहीं पेक्षा त्यांचा लिलावकरून आमची नुकसान व खर्च भरून घेतला जाईल. व त्यांत तीन वासरेंही आहेत. कळावें तारीख १४ माहे मार्च सन १८७९ इ.

सही इस्रजी
माफासिल कंपनीचे एजंट,

नोटिस.

लक्ष्मण वल्लद महादु आमले वस्ती पातुर शेखनाबू यास रखमाई मर्द महादु आमले रहाणार वस्ती मजकूर इजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुह्मी ता. १६ माहे फेब्रुवारीचे वऱ्हाडसमाचार वर्तमानपत्रांतून मला नोटिस दिली तिचा जबाब खालीं लिहिल्याप्रमाणें:—

माझे नवऱ्याचा व्यापार धंदा होता व आह्मास मूल नाहीं ह्मणून तुला आह्मी दत्तक घेतलें. तुला शहाणे करावयाचें इतक्यांत तीन महिने झाले माझा नवरा मरण पावला. त्याचे मागें तूं मला सुख द्यावयाचें तर तूं आपले पहिले घरचे बापाचे नादानें व गू लागून बदचालीस आला आहेस. अशानें तुझे चांगलें निघणार नाहीं, तूं अल्पवयी अज्ञान असून मी घरची मालक असतां मला उलटून गोष्टी लागून माझी कशावर मालकी नाहीं ह्मणून वगैरे नोटिसांनीं जाहीर करीत आहेस. तें सर्व बातल आहे. तुला समजू लागून तूं वयांत येईपर्यंत मी मालकीण सर्व गोष्टीची आहे. माझे जिनगानींत तुझे अधले घरचे बापाचा हात नको आहे. माझे धोरणानें तूं राहिल्यास तुला कांहीं कमी नाहीं. तसें तूं न करशील तर तुझें ऐकण्याचें आह्मास कारण नाहीं. नवऱ्याचे जिनगीचे आह्मी मालक आहों. आमचें घर आह्मास मोकळें आहे. आह्मी घरांत रहात असतां त्याला कुलूप लावण्यास तुला अधिकार नाहीं व जर करितां लावशील तर फौजदारी निष्पन्न होऊन तुझी घाण निघेल. माझे नवऱ्याचीं कर्जे लोकांनीं मला देऊं नयेत असें तूं त्यास जाहीर केलें आहेस पण तसें करण्यास तुला अधिकार नाहीं. मी मालकीण आहे. व त्यांनीं रकमा आणून दिल्यास मी पावत्या देऊन त्या घेण्यास मुखत्यार आहे. व त्यावर तुझी तकरार चालणार नाहीं. तूं असे फंद आतांपासूनच करू लागशील तर तुला कांहीं फायदा होणार नाहीं. एकविचारानें वागल्यास दोघांस हें चांगलें. माझे नवऱ्यानें दिलेलें स्त्रीधन माझें आहे. ते मी त्याची मालकीण आहे. कळावें. ता. २४ मार्च १८७९ इ०

(सही) रखमाई मर्द महादु आमले
इचे हातची निशाणी.

नोटिस.

महादु वल्लद झिंगराजी कुंभार जामीन नवसाई मर्द उकर्डाभाई वस्ती पातुर तालुके बाळापुर यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तारीख २ माहे आगष्ट सन १८७८ इसवी रोजीं रुपये ५० सवाईसुद्धाचा दस्तैवज लिहून देऊन रुपये देण्याचा करार मिती कार्तिक शुद्ध १ रोजीं केला असून ते रुपये अद्यापपर्यंत दिले नाहीं आतां या नोटिसीनें असें कळविण्यांत येते कीं ऐन मुद्दल रुपये ५० व व्याज ८ एकुण ५८ रुपये ही नोटिस पावल्यापासून ८ दिवसांनीं अदाई करून द्यावी आणि पुर्जा घेऊन जावें वन,दिल्या सउभयताचा फिर्याद करून नोटिसीचा खर्चसुद्धां भरून घेतला जाईल. कळावें तारीख २४ माहे मार्च सन १८७९ इ०

(सही) रामभट बिन सखाराम
रहाणार पातुर दस्तुर खुद्द

नोटिस.

रा. रा. सदोबा झिंगराजी रहाणार अडगाव खुर्द तालुके अकोट यांस खालीं सही करणार जनीबाई मर्द लखु जहागिरदार रहाणार मजकूर यांचे तर्फे रामराव वल्लद भिवाजी मुखत्यार रहाणार मजकूर मी या नोटिशीनें असें कळवितों कीं, पूर्वी तुह्मी यजमान जनीबाई इजकडून मुखत्यारपत्र घेऊन तुह्मी काम चालवीत होतां आतां तुमच्यानें काम होत नाहीं सबब तुमचेकडून मुखत्यारपत्र काढून आह्मास दिलें आहे. सर त्यांचे हुकुमानें तुह्मास नोटिस देतों कीं तुमचेकडे हिशोबाच्या वह्या व मुखत्यारपत्र आहे तें आमचे हवालीं करावें व हिशोब समजून द्यावा. ही नोटिस जनीबाईनेच खुद्द दिली आहे असें समजून वर लिहिल्याप्रमाणें एक महिन्याचें आंत हिशोब वगैरे सर्व हवाली करून आमची पावती घ्यावी. तुमचा पगार दोन महिने झाले बंद आहे. कळावे तारीख २५ माहे मार्च सन १८७९ इसवी.

(सही) नन्हीबाई अवजे लखु
जहागिरदार मौजे आडगाव
खुर्द दस्तुर रामराव
वल्लद भिवाजी
कुलमुखत्यार.

नोटिस.

महादु वल्लद गिरमाजी सुतार रहाणार मौजे अळसणं तालुके खामगाव यास भागाई मर्द महादू सुतार रहाणार मौजे शेरी तालुके अकोट इजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, तूं माझा लग्नाचा नवरा असून तुजबरोबर मी बरेच दिवस संसारही केला. परंतु अलीकडे सुमार ४ वर्षांत तूं माझ्याशीं चांगले रीतीने वर्तत नसून मला नांदवीत नाहीं. ह्मणून शेरी एथें बहिणीचे शेजारीं मला येऊन रहाणें भाग पडलें. अलीकडे तूं दुसरी बायको केली तथापि मला नांदवीत असल्यास मी अजूनही तुजबरोबर संसार करण्यास सिद्ध आहे. व मागे दोन तीन वेळां मी आपलेकडून तुझे घरींही आलें परंतु तूं मला हात धरून बाहेर काढून परत बिदा केलें. व गेले आठवड्यांतही मजकारितां कांहीं पंचांनीं तुला समज दिल्याचें ऐकतों पण तुझे मनांत येत नाहीं. तर ही नोटिस पावल्यापासून १५ दिवसांचे आंत मला एथें अन्नवस्त्राबद्दल दरसाल ५० रुपये प्रमाणें च्यार वर्षांचे २०० रुपये कर्ज झाले आहे तें आणून द्यावें व मला घेऊन जावें अगर नांदाविणें नसल्यास फारकती देऊन मजला मोकळें करावें. दिलेल्या मुदतींत या दोहोंतून एकही तू न केल्यास रुपये व फारकती मिळविण्या करितां कायदेशीर रितीनें तजवीज करून दुसरा गंधर्वाचा घरठाव करीन कळावे. तारीख २५ माहे मार्च सन १८७९

(सही) भागाई मर्द महादू सुतार
इचे हातची निशाणी हस्ते
भगवान वल्लद हरी सुतार
रहाणार शेरी.

नोटिस.

लंगडा वल्लद कृष्णाजी जात न्हावी रहाणार मौजे कानसनी तालुके व जिल्हे अकोले यास भिवरा मर्द लंगडा जात न्हावी हल्ली मुकाम बोरगाव प्रगणे कुरनखेड तालुके व जिल्हे अकोले इजकडून नोटिस देण्यांत येतेकीं, तूं माझा लग्नाचा नवरा असून तुझ्यानें माझा संसार होतनाहीं कारण तुझे अंगीं पुरुषत्व मुळींच नाहीं. आज सुमार पाच वर्षें झालीं मी आपले बापाचे घरीं आहे. तूं मला घरीं नेत नाहीस इतकेच नाही तर माझा बाप मला घेऊन तुझे घरीं आला असतां तूं बाहेरगांवीं निघून जातोस. पश्चात खर्च मिळवित नाहीस ह्मणून मी ही मुद्दाम नोटिस दिली आहे तर ही नोटिस पावल्यापासून १५ दिवसांचे आंत मला फारकती देऊन माझा निकाल करावा. व गेले पांच वर्षांत मला एथें अन्नवस्त्राबद्दल दरसाल ५० रुपये प्रमाणें खर्च होऊन २५० अडीचशें रुपये कर्ज झाले आहे ते रुपये आणून द्यावें. असें न केल्यास मुदत संपतांच तुजवर रुपयांची फिर्याद करून फारकत मिळाविण्याची कायदेशीर रीती नें तजवीज करीन व तेणेंकरून कोर्टखर्चही तुजवर पडेल या नोटिशीचा खर्च तुला द्यावा लागेल. कळावें तारीख २५ माहे मार्च सन १८७९ इसवी.

(सही) भिवरा मर्द लंगडा न्हावी इचे हातची निशाणी हस्ते
श्रवण वल्लद नारायण
माळी याचे हातची
निशाणी खुद्द

नोटिस.

इंद्राबाई मर्द मुर्लीधर जहागीरदार. व हिवाटदार यादवराव जहागिर अडगाव खुर्द यास खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, सुमार १२ महिन्या पूर्वी तुमचे आमचे रकमेंक देण्याघेण्याबद्दलच्या निकाला करितां आमच्या जवळून एक निराळ्या प्रकारचा दस्तऐवज तुह्मी थाप देऊन कपटानें करून घेतला व केलेल्या करारा प्रमाणे देण्याघेण्याची सफाई केली नाहीं. ह्मणून तो कपटानें खोटा दस्तऐवज तुह्मी जहागिरीचा ६

वध घालून करून घेतला तो रद्द आहे. कळावें तारीख २९ माहे मार्च सन १८७९ इसवी.

(सही) गदाधर श्रीधर महागीरदार मुखत्यार रामनारायण दस्तुर खुद.

नोटिस.

खुबचंद वल्लद दामोदरदास गुजराथी सोनार वस्ती अकोले यास लक्ष्मण गोविंद दुकान अकोले यामकडून नोटिस देण्यात येते कीं तुह्मी आमचे दुकानीं नोकर असून मध्यंतरीं करारा प्रमाणें कार्य पुरीं न करितां तुह्मी नोकरी सोडून घरीं बसला व आज पावेतों आमचा आडमटा तयार करून दिला नाहीं त्या योगें आमचें नुकसानी होत आहे आणि तुह्मास मांदगी असल्याचे कारणानीं दुकानावर येऊन हिशेब समजून देण्याची शक्ति नाहीं ह्मणोन तुह्मी समक्ष एक दोन वेळा सांगितलें परंतु स्वतःचें दुकानाचे तगादे वगैरे करीत असून गावांसही फिरता असें असून तुह्मीं बुद्ध्या ह्मणून बुजून आमची नुकसानी व्हावी व हिशेबाचा थांग लागू नये अशा करितां तुह्मी कानाडोळा करितां यास्तव हल्लीं तुह्मास या नोटिशीनें कळविण्यांत येतें कीं तारीख ८ माहे एप्रिल सन १८७९ चे आंत आमचा आडमटा उतरून न दिल्यास दुसरे दिवशीं ह्मणजे तारीख ९ माहे एप्रिल सन १८७९ रोजीं एकदम नोटिशीचे खर्चासुद्धां दावा केला जाईल. व फिर्याद झाल्यावर खर्च माफ केला न जातां व खानगी रीतीनें हिशेब न घेतां कोर्टा मार्फत घेतला जाईल. कळावें तारीख २९ माहे मार्च सन १८७९ इ.

(सही) लक्ष्मण गोविंद वस्ती अकोलें.

नोटिस.

रामकृष्ण सितारास कुळकर्णी रहाणार शिरळे प्रगणे पातुर तालुके बाळापुर यांस लक्ष्मण भगवंत कुळकर्णी रहाणार पातुर शेखबाबू यामकडून नोटिस देण्यात येते कीं तुह्मी ता. २३ फ. चे वऱ्हाडसमाचारांत आह्मांस नोटिस दिली तिचा जबाब येणें प्रमाणें:—

पातुरास जो वाडा आहे त्यांत चाळीस पन्नास वर्षें आमची अविछिन्न वहिवाट आहे. तुमचा त्यांत कांहीं संबंध नाहीं तुह्मी शिरळ्यास रहातां. व विनाकारण नोटिस दिली आहे. कळावें ता० २९ मार्च सन १८७९ इ०

(सही) लक्ष्मण भगवंत कुळकर्णी दस्तुर खुद

विलायती कापडावरील जकात माफ.

अलीकडे कित्येक वर्षें हिंदुस्थानांत विलायतचें कापड येऊं लागलें आहे व तें इकडील देशी कापडापेक्षां सुबक, तलम, आणि स्वस्त ह्मणून लोक तेंच पुष्कळसें वापरूं लागले. त्यामुळें देशी कारागिरीला उतरती कळा लागून ती रसातळास जाण्याच्या बेतास आली. पुढें इकडील व्यापारी लोकांनीं प्रयत्न करून विलायती कापडाच्या गिरण्या स्वदेशीं आणिल्या तेणेंकरून व्यापाराची चुळबुळ आमचे देशांत परीच सुरू झाली. व स्वदेशांत विलायतप्रमाणें कापड तयार होऊं लागलें व देशाचा उदय होण्याचा सुमार आला. पण इतक्यांत एक नवीन खूट निघाला. तो असा कीं; हिंदुस्थानांत कापडाच्या गिरण्या झाल्या पुष्कळ कापड इकडेच तयार होऊन खपूं लागलें ही गोष्ट विलायतेंतील कापडाच्या व्यापाऱ्यांस जरा नुकसानीस कारण झाली व तेणेंकरून त्यांनीं ओरड मांडली व सरकारास असें मागणें मागितलें कीं आमच्या कापडावर हिंदुस्थानांत जी जकात देणें पडते ती माफ व्हावी. ह्मणजे तितका त्यांच्या कापडावर खर्च कमी आकारला ह्मणजे तें हिंदुस्थानच्या भावानें किंवा त्याहून कमी भावानें विकतां येईल. सरकारानें बरेच दिवस या गोष्टीचा विचार करून शेवटास ठराव केला कीं, विलायतेहून येणाऱ्या अमुक प्रकारच्या कापडावर जकात घेऊं नये. येणेंकरून आतां आमच्या गिरण्यांच्या व्यापाऱ्यांनीं कंबर खचेल. आधींच दिवाळखोर व लुटारू पुरुष यांच्यांत निघून गिरण्यांचें काम मंदावलें आहे त्यांतून त्यांस आणखी असे प्रकारची हरकत आल्यावर त्यांची काय अवस्था होईल हें सांगावयास नको.

अशी विलायतेपुरती जकात माफ करून सरकारानें तिकडील लोकांस खुश केलें. यांत मोठीशी वाईट गोष्ट आहे असें आह्मांस वाटत नाहीं. विलायतच्या व्यापाऱ्यांना जकात माफीचा फायदा दिला हें चांगलें आहे. व विलायतचें कापड येणेंकरून थोडें स्वस्त होईल हें चांगलें आहे. व सरकारानें आणखीही अशा प्रकारच्या इतर जकाती लवकरच माफ करूं असें वचन दिलें आहे. तेव्हां त्याप्रमाणें तें करील. सरकारानें स्वदेशीय लोकांस मदत केली ह्मणून आपण न उमेद होण्याचें कारण नाहीं. आपणासही तें तशी मदत करील. तें आपलें मायबाप आहे व आपण त्याचीं लेकरें आहोत. उदासीन वृत्तानें कोणतेंही काम होत नाहीं. व बहुत अडचणी आल्या शिवाय रस्ता चांगला निघत नाहीं. तर अडचणी यावा व त्या वारंवार दूर करण्यास आणि दृढनिश्चयी होण्यास कारण झाव्या ही मुख्य गोष्ट आहे. तो लक्ष्यांत ठेवावी. विसरूं नये.

शाळाखातें.

रा. ब. नारायण भाई डायरेक्टर यांनीं शाळाखात्याच्या सुधारणेकडे विशेष लक्ष्य पुरविलें आहे. लोअर क्लास स्कुलांची स्थिति अधिक चांगली व्हावी ह्मणून त्यांनीं कांहीं सूचना करून मंजुरातीस पाठविल्या आहेत असें ऐकतों. व त्या फार चांगल्या असून या एकंदर फेरफारांत मागच्या ग्रेडशनप्रमाणें कोणाचें कांहीं नुकसान होत नाहीं असेंही समजण्यांत आलें आहे. ज्या गावीं जितकीं मुलें असतात व तेथें जितक्या यत्ता शिकविल्या जातात तेथें मास्तर लोकांचा पुरेसा स्टाफ आहे किंवा नाहीं या गोष्टीकडे त्यांनीं प्रस्तुत विशेष लक्ष्य दिलें आहे. मुलांच्या संख्येच्या मानानें १२।१९।२ ।२९।३० व ३९ ह पर्यंतच्या हेडमास्तरांच्या जागा करणार. ३० रुपयांचे कित्येक हायस्कूल असिस्टंट देणार. व साधारण २१ मुलांस एक मास्तर शिकवील अशा बेतानें सर्वत्र असिस्टंट मास्तर देणार आहेत. ही योजना फार चांगली आहे. व ही लवकर अमलांत यावी असें आह्मी इच्छितों.

मे महिन्याच्या वार्षिक सुटीचे कामीं ही राव बहादुर यांनीं कांहीं बदल करण्याचा विचार योजिला आहे. कित्येक मास्तर लोकांचे बोभाट असत कीं मे महिन्याची सुटी आह्मांस नको आहे. तेणेंकरून आमच्या शाळा बिघडतात व एकंदर अभ्यासांत त्यामुळें कमीपणा येतो. तसेंच मे महिन्याची एक जनरल सुटी असल्यामुळें मध्यंतरीं कोणा मास्तरास विशेष जरूरीचे हे कारणाकरितां हक्काची रजा पाहिजे असेल तर ती मिळत नसे; व पगाराचें नुकसान करून त्यास जावें लागे. सबब या सालीं अशी व्यवस्था केली आहे कीं ज्या मास्तरास आपले शाळेस मे महिन्याची सुटी नको आहे असें वाटेल त्यानें ती देऊं नये. व ज्यांना या सुटीमुळें आपली शाळा बिघडणार नाहीं असें वाटत असेल त्यांनीं मे महिन्याची सुटी द्यावी असे हाय स्कुलाशिवाय सर्व मास्तर लोकांत हुकूम गेले आहेत व आतां मे महिना जवळ आला आहे तेव्हां या गोष्टीचा कसा काय अंमल होतो पहावें. योजना चांगली आहे यांत संशय नाहीं.

मलकापुरचे शाळेवरील हेडमास्तराचा पगार १०० रुपये आहे तो पुन्हा १२५ करावा असा विचार चालू आहे त्याचप्रमाणें उमरावतीचे मिडल क्लास स्कूल ७५ रुपयांचें आहे तें १०० चें करावें असेंही घाटत आहे. त्याप्रमाणें अवश्य व्हावें. व हल्लीचे येथील हेडमास्तरांनाच बढती मिळावी. ते हुशार आहेत व बढतीस लायक आहेत यांत संशय नाहीं.

आमचीं कामें शेजाऱ्याकडून यथासांग होतील ?

हा प्रश्न मनांत येण्याला कारण "गृहवैद्य" या नवीन होणारे पुस्तकाचे पहिले भागांतील कांहीं पृष्ठें नुकतींच छापलेलीं पहाण्यांत आलीं हें झालें. यांत आरंभी "गरोदर स्त्रियांस उपयुक्त सूचना" हें सदर दृष्टीस पडतांच त्या खालीं १६ पृष्ठें दिलेली चिकित्सा मोठ्या आस्थेनें वाचूं लागलों तों थोडक्यांतच मनाची उत्सुकता कमी होऊन नाउमेद होऊं लागली. आतां कोणत्याही ग्रंथाचें संपूर्ण अवलोकन केल्या वाचून त्याला बरें वाईट ह्मणणें नेटेचें नाहीं तथापि ज्या अर्थी हा पहिला भाग चाचणी दाखल छापला आहे त्या अर्थी याहून विशेष यांत कांहीं येण्याचा संभव कमी आहे. व साधारण रीतीनें पहातां हंडाभर भात शिजला न शिजला हें एक शीत दाबून पाहिल्यानेंच कळतें ह्मणून विलायती द्रव्यांनीं भरलेलें "गृहवैद्य" आपले हिंदुस्थानवासी जनांस व मुख्यत्वें करून स्त्रियांस दुःखनिवारणार्थ कसें उपयोगी पडेल हें सांगवत नाहीं.

आधींच हिंदुस्थानांतील स्त्रियांना लेखन वाचनादि विद्या शिकविण्याची रूढी नाहीं. व जरी अलीकडे इंग्लिश लोकांचे सहवासानें तसा प्रघात सुरू झाला आहे तरी सर्व हिंदुस्थानांत शोधून पहातां शेकडा एकाहून अधिक स्त्री लिहिणारी वाचणारी मिळणार नाहीं. तेव्हां गृहवैद्य वाचून त्याप्रमाणें चिकित्सा करणारी स्त्री लक्षांतही एक निघण्यास पंचाईत पडे. हें गृहवैद्य नावाचें पुस्तक बालबोध लिपींत व महाराष्ट्र भाषेंत छापलें आहे त्यावरून तें महाराष्ट्र लोकांकरितां आहे हें उघड होतें मग यांत ग्रंथकर्त्यानें औषधें इंग्लंडांतलीं कां सांगितलीं असतील? कोणी ह्मणेल विलायतेंत जास्त औषधांचा साठा आहे तसा हिंदुस्थानांत नाहीं ह्मणून, हें ह्मणणें हिंदुस्थानांतील वनस्पतींकडे लक्ष्य दिलें असतां निराधार ठरेल; तथापि तें कांहीं असो मात्र ज्या कांहीं वस्तु व नवीनपणाची तिजपासून त्याला अज्ञानामुळें तरी उपयोग झाला पाहिजे यास अनुसरून पहातां या गृहवैद्यांतील "बाय कार्बोनेट आफ सोडा आसिड टार्टरिक, बाय कार्बोनेट आफ सोडा, बाय कार्बोनेट आफ पोटॅश, टारट्रेटड आफ सोडा, कार्बोनेट आफ म्याग्नेशिया, पेपरमिंट, टिंचर आफ क्याटेक्यु, जिंजर, ओपियम, डैल्युटेड सल्फ्युरिक आसिड, कंपौंड टिंचर आफ कार्डामम, क्रिओट सोट, लार्ड, कोनायम ज्यु, एल्डर फ्लावर वाटर, डैल्युटड हायड्रोसियानिक आसिड, ग्लिसरीन, आरोम्याटिक स्पिरिट आफ आमोनिया, कंपौंड स्पिरिट आफ लव्हेंडर, स्वीट स्पिरिट नायटर, टिंचर आफ हेनबेन, कंपौंड टिंचर आफ जनशियन, टिंचर आफ एरगोट आफ रायी, टिंचर आफ सिंकोना, सिरप आफ आरेंज, टिंचर आफ नक्स व्होमिका, टिंचर आफ कालंबा इत्यादि शब्दांचे अर्थ समजून त्यास तीं द्रव्यें प्राप्त होतील काय? नाहीं. हें स्त्रियांस तर काय पण साधारण इंग्लिश विद्येचा अभ्यास करणारे पुरुषांस देखील तीं समजून प्राप्त करून घेण्यास प्रयास पडतील.

मग हे नावाचें महाराष्ट्र भाषेंतील 'गृहवैद्य' हिंदु लोकांस काय उपयोगी पड-

वऱ्हाडसमाचार

णार ह्मणून या वेळा आमचे इकडील बालवैद्य, त्र्यंबकी; वैद्यामृत, वैद्यसंग्रह व शार्ङ्गधर इत्यादि ग्रंथ बरेच उपयोगी पडतात कारण त्यांत सांगितलेली औषधें लागलीच परभांत, मात्रअवेरी व निदान वाण्याचे दुकानीं मिळतात व तेणेंकरून होणारे रोग चें निरसनही होतें सारांश हे वर लिहिलेले ग्रंथ अशा आपले उपयोगाकरितां तयार केलेले आहेत ह्मणून ते स्वल्प आयासानें आमचे त्वरीत कामी पडतात व हे नवीन होणारे "गृहवैद्य" होनारी आज्ञास तयार करून देतात मग त्यापासून आह्मांस किती उपयोग घडेल हें पाहिले पाहिजे.

ईश्वराविषयीं.

(लिहून आलेला मजकूर.)

हे सर्व सत्ताधारी परमेश्वरा, तूं केवढा, वा, आणि सशक्त भावशील याची कल्पना तुझ्यावांचून इतरांस असेल असे मुळींच संभवत नाहीं. तुझ्यापासून एका मनुष्य जातीच्या प्राण्याला मात्र कार्यकारणादि प्रकार घडतो असें नसून त्रिविधी केपासून ब्रह्म, विष्णु महेशादि जो थोर अग्रगण्य सकल देवतांचे देव यांना आणि सकळ भूतजात या सकलांचा कार्यकरणादि प्रकार तुजवांचून होत नाहीं. हें असो पण वयूचें जे परमाणू आहेत त्यांचे घटकावयव हेही तुझे इच्छेवांचून हालणार नाहींत. हर हर! अशा शक्तीच्या परमेश्वरा, तुला कोणी चकारे न पुण ये? अरे तुझे उपकार, तुझा क्रोध, तुझी योग्यता आणि तुझी दयता कोणाचेच कारे अंतःकरणात साक्ष दत नाहीं? कोणी ऐशआरामांत, कोणी खवाली खुशालींत, कोणी अत्यन्त श्रध्येतेत, कोणी परनिंदेत कोणी नाच रंगांत, कोणी पापाचांत, कोणी साधु वाचनांत, कोणी योग धारणेंत, कोणी व्यभिचारांत निमग्न राहून तुझे एक क्षणही करे आठवण होऊ नये? मला वाटतें तूंच तुला अजाण व्हावें व आत्मसैख्यास अंतरावें ह्मणून आपले व आत्मा प्राणी यातमध्ये मायाचक्र उभेकरून आत स्वस्थ आमचा तमाशा पहाता आहेस. असेचना? नको!! नको! अज्ञान सहस्त्रवधि जन्म, आह्मीच काय पण ब्रह्मादि जे श्रेष्ट आहेत त्यांनींही घेऊन तुला पहाण्याची इच्छा धरली तर ती निष्फळ होईल. अर्ता तूं नाहींस असें स्थळ नाहींच नाहीं पण अवकाशाची जी पोकळी तींत तू समावला आहेस. असे असून तूं इतका सहज कसा? कीं तुला जाणलें व पहिजे, तुझें कृपा संपादली पाहिजे वगैरे कोणाला कधीं वाटत नाहीं. वयू हा सर्वभर आहे पण ध्यानी येत नाहीं. तसा तूंही सर्वांत आहेस ह्मणून सहज झाला आहेस. अपूर्व वाटत नाहींस. पण परमेश्वरा खरें सांग. तूं थोर ना? मग हृदयांत कसा शिरलास? थोडक्या अवकाश पोकळींत कसा रहातोस, आह्मी लहान तारांत रहातो किंवा हळ हृदयाची संगती करितो. सर्वांत मिळतो, किंवा मिपणा वेगळा होता त्यास मोठेपणाचे खंडून दिलें आहे. आणि अभिमानानें रात्रंदिवस खेद, लक्षुब ईर्ष्या गळ्यातील ताईत, आपले शिवाय इतरास धिक्कारितो, हिंसाही ज्याची सहज झाली आहे त्यास मोठे ह्मणविण्याचे मनावर घेतलें आहे. ह्मणूनच मम प्राणविसाव्या जगदोद्धारा प्रभो, तु असें कर ह्मणजे तुला ओळखावे असें वाटेल. तें असें मोठपणा शीक, वर लिहिलेले गुण आपल्यांत वागीव, ह्मणजे तुझा धाक वागवूं. तुला मोठे समजूं, नाहीं तर नाहीं. का असेच ना? असो विनोद पुरे. परमेश्वरा, तूं विश्वाचा निर्माण कर्ता तुझा धाक अत्यवास अवश्य असला पाहिजे. तूं जनक व आह्मी लेकरें हा तुझा गोतवळा मग आह्मांत प्रीति असूं नये काय? असावी. याजकरितां तुला विनयपूर्वक प्रार्थना करितो कीं प्राणिमात्रांत प्रीति वाढव, माया उडय, वैर उडव, काळ बदव, ओळख पुरव, मग मोठेपणा मिरव. मी विनोद केला याचा राग न मानावा. कारण विनोद करण्यास निर्भय असें ठिकाण तूं आहेस. पहा स्त्री जवळ विनोद केला तर बाईलबुध्य ह्मणतील लोकांजवळ केला तर लवाड ह्मणतील ह्मणून सर्व सुख दुःख, देणें घेणें, बोलणें चालणें, गाऱ्हाणें प्रशंसा, हसणें बोलणें, खेळणें चालणें, वगैरे यच्चयावत जें करणें तें तुज वांचून कोणाजवळ करणेंच नाहीं ह्मणून क्षमा कर हे विज्ञापना.

वऱ्हाड.

या आठवड्यांत उन्हाळ्याचें मान एकदम भडकलें. मागच्या आठवड्यातील थंडीच्या प्रमाणावरून वाटत होतें कीं, आजची उन्हाळ्याची स्थिति होण्यास आणखी दोन आठवडे तरी पाहिजेत. पण एकदम बदल झाला हवेचे प्रमाण थोडें थोडें वाढत जाणें चांगलें तसे वऱ्हाडांत होत नाहीं. व त्यामुळें रोग विकारही उद्भवतात.

स्यानिटरी कमिशनर साहेब खिवलदच्यास गेले. ते जाण्या पूर्वी शहरांत व पेठेंत येऊन स्वच्छता आहे नाहीं पाहून गेले. म्युनिसिप्यालिटी कडून सफाईचा बंदोबस्त चांगला आहे असें त्यांस आढळून आलें.

कर्नल बेल साहेब जुडिशियल कमिशनर यांजपुढें मंगळवारीं सेशन मुकदमा चालला. मानबी नावाच्या एका १८ वर्षाच्या मुलीचा लग्न समारंभ चालू असत, लग्नाच्या पूर्व दिवशीं तिला सोमल देऊन ठार मारिलें असा रामु न्हावी याजवर आरोप होता. ती वेड्यासारखें करी ह्मणून न्हावी मजकूर यानें तिला पाणी मंत्रून दिलें व त्यानंतर लागलीच हात ओला होऊन दोन प्रहरांत ती मरण पावली व डाक्टर कडून परिक्षा होऊन तिच्या पोटांत ७ ग्रेन सोमल निघाला. पण तो रामा यानेंच घातला असा पुरावा झाला नाहीं सबब त्यास सोडून दिलें. रामा याचा त्या मुलीशीं फार सलगी होती व वर्ष दीडवर्ष तो तिच्या एथेंच निजत होता असा ही पुरावा झाला होता.

रा. रा. श्रीराम भिकाजी जटार इजुकेशनल इन्स्पेक्टर यांकडे मुंजीचा समारंभ मोठ्या थाटाचा चालू आहे शुक्रवारीं सकाळीं मुंज लागली या प्रसंगीं राव बहादर नारायण भाई, मि० दस्तुर बहिमनजी साहेब सी. आय. ई. यांच्या स्त्रिया तेथें गेल्या होत्या. व इतर सभ्य गृहस्थही पुष्कळ गेले होते. बाहेर गावाहून त्यांचे इष्ट मित्र या समारंभास एथें पुष्कळ आले आहेत. रा. रा. विष्णु मोरेश्वर महाजनी, रा. रा. विनाजी रघुनाथ जोशी, रा. रा. वामनराव अनंत भाळे, रा. रा. वामनराव नारायण बपट, रा. रा. बळवंत नृसिंह मुधोळकर, रा. रा. गोविंद विश्वनाथ भावे, रा. रा. सुंदर दामोदर दवणकर, रा. रा. हरी मोरेश्वर शेवडे, रा. रा. भास्कर लक्ष्मण अभ्यंकर इत्यादि पांच पंचवीस गृहस्थ या निमित्तानें अकोल्यास या आठवड्यांत आले आहेत.

रा. रा. वामनराव महादेव कोल्हटकर नागपुरचे वकील त्यांचे बंधुकडे मुंज असल्यावरून काल रोजी एथे आले आहेत.

उमरावतीस स्माल्कास कोर्टावर मि० निकोलेटस साहेब यांची नेमणूक झाली. व रा. रा. केशवराव महिपत खारकर एक स्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यांस त्यांचे काम पहाण्याकरितां उमरावतीस पाठविलें ते गेले मंगळवारीं तिकडे निघून गेले. केशवराव यांकडे एथें असतां तीन कोर्टाचे काम होतें व ट्रेझरी आफिसाचेंही काम मधून मधून त्यांस पहावें लागे. तरी फार मेहनत घेऊन ते तीं सर्व कामें चांगलीं पहात असत असें आढळून आलें.

उमरावतीचे सिविल सर्जन डा. हावार्ड पहिले तारखेस रजेवर जाणार आहेत.

डिपुटी कमिशनर मेजर बुलक साहेब रजेवर जाणार त्या निमित्तानें मि० दस्तुर बहिमनजी साहेब सी आय ई यांकडे काल रोजीं त्यांस मेजवानी झाली. बेत मोठ्या थाटाचा होता सर्व युरोपियन स्त्रिया आणि पुरुष मेजवानीस होते. मे. बुलक साहेब ६वे तारखेस एथून जाणार.

हैदराबादचे फर्स्ट असिस्टंट रेसिडेंट क्या० स्मिथ साहेब यांना ३ महिन्यांची रजा मिळाली व मि० जे के फिटझरलड मुंबई इकडील सिव्हिल सरव्हिस यांस त्यांचे कामावर नेमिलें असें टाइम्समध्यें लिहिले आहे.

मेजर लाटण साहेब उमरावतीहून डेपुटी कमिशनरचा च्यार्ज घेण्याकरितां काल रात्रीं एथें आले.

मूर्तिजापुरचे तहशिलदार व नायब तहशिलदार यांजवर तेथील रा. रा. वामनराव गोविंद जमादार यांनीं अनुक्रमें तीस हजार व दहा हजार रुपयांचे फिर्यादीत दावे लाविले आहेत असें समजतें. या उभयतां अधिकाऱ्यांनीं आपणावरील मुकदम्यांच्या चौकशा इमानें इतबारें केल्या नाहींत व आपणास विनाकारण शिक्षा देऊन गैरअब्रू केली असें जमादार यांचें ह्मणणें आहे. क० मेंजिस साहेब यांनीं अलीकडे एका मुकदम्यांत असें ठरविलें आहे कीं, तहशिलदार व जमादार यांचें रहस्य नाहीं त्यामुळें असे मुकदमे वारंवार होतात याजकरितां जमादारावर होणारे मुकदमे यापुढें तहशिलदार यांजकडे चलू नयेत. तो आधार घेऊन व मुंबईहून बारिष्टर वगैरे लोकांची संमती आणून हे दावे जमादार यांनीं न्यायाधिकाऱ्यांवर आणिले आहेत. सन १८९०चा आक्ट १८ यांत असें स्पष्ट लिहिले आहे कीं माजिस्ट्रेट आपला न्यायाधिशीचा हुद्दा चालवीत असतां त्यानें जें काम केलें त्याबद्दल त्याबर कोणतेही दिवाणी कोर्टांत फिर्याद देऊ नये. असें असतां त्या कायद्या विरुद्ध या फिर्यादी झाल्या आहेत. व त्या होण्यास क० मेंजिस साहेब यांच्या ठरावांतील अभिप्राय हा जमादारांनीं घेतला आहे व १८०० रुपयांचे स्टांप लावून फिर्यादी केल्या आहेत असें दिसतें. कमिशनर साहेब यांनीं या बदल रेसिडेंट साहेबांचा अभिप्राय विचारिला आहे असें ह्मणतात. तेव्हां आतां पुढें काय होतें पहावें.

अडगावचे एक्स्ट्रा असिस्टंट कमिशनर रा. रा. बापुजी रंगनाथ डिपुटी कमिशनर साहेबांस भेटण्याकरितां एथे आले आहेत.

ठकबाजीचा मुकदमा तारीख २९ रोजीं मे० देविस साहेब यांजपुढें चालला होता यांत पूर्वी बनाऊ दस्तैवजाचे मुकदम्यांत शिक्षा झालेले आरोपी साक्षीदार होते. पैकीं रामा महारानें सांगितलें कीं, विष्णुपंताची माझी ओळख नाहीं. जें केलें तें मी केलें. दुसरा साक्षी नारायण यानें सांगितलें कीं विष्णु या लोकांस घेऊन मजकडे आला नाहीं. पूर्वींच्या मुकदम्यांत हा आला होता ह्मणून कबूल केलें तें दुसऱ्याचे सांगण्यावरून इत्यादि. तिसरा साक्षी परशराम यानें पूर्वींच्या मुकदम्यांत जो जबाब दिला त्याप्रमाणेंच कांहीं कांहीं मजकूर सांगितला असें समजतें.

हल्लीं या मुकदम्यांत पुण्यास कांहीं सवालपत्र गेलें आहे तें येण्यावर मुकदमा तकूब आहे.

पातुरचे चीफ कान्स्टेबल मि० किसनसिंग यांनीं पेनशन घेतल्यामुळें मि. नरसय्या तेल्हाऱ्याचे चीफ कान्स्टेबल यांस १० रुपये झाले व शिगावचे ची. का. मि. फजले अली यांस ९० रुपये झाले. व मि० नागोराव हेड कान्स्टेबल यांस कायमचे ४० रुपयावर नेमिलें.

मे. जुडिशियल कमिशनर साहेबांची स्वारी ९ एप्रिल रोजीं चिखलदऱ्यास जाणार आहे.

वर्तमानसार.

श्री० होळकर सरकारची स्वारी महाबळेश्वरीं जाण्याकरितां पुण्यास येणार सांच्या टांचेंत पू झाल्याचें समजतें. त्यांस उतरण्यासाठीं पुणें व महाबळेश्वर एथें बंगले भाड्यानें घेतले आहेत आणि दोन्हीं ठिकाणचें पाणी कुप्यांत घालून इंदुरास नेलें आहे.

कोल्हापुर एथें पाणी मिळत नसल्यामुळे लोकांस फार दुःखें भोगावीं लागत आहेत.

हिंदु विद्यार्थ्यांच्या सोईकरितां कलकत्यास एक 'बोर्डिंग हौस'' ह्मणजे भोजनगृह करावें असा बंगालच्या ले० गवरनर साहेबांचा इरादा आहे.

कांहीं दिवसांवर मुंबई एथें सबार्डिनेट जडजाची व हायकोर्टाच्या वकिलांची परीक्षा झाली त्या वेळेस आलेल्या उमेदवारांपैकीं दोराबजी करसेटजी नावाच्या एका पारशानें हायकोर्टाकडील छापखान्याचे मुख्य मि० मायकेलकान यांस रुपये १,१०० देऊ करून प्रश्नांचे कागद मागितले. याबद्दल त्यावर खटला होणार आहे.

कंपनी सरकाराकडून जेव्हां हिंदुस्थानची राज्यव्यवस्था राणी सरकाराकडे गेली तेव्हा विलायतेस खर्चासाठीं ७,००,००,००० रुपये पाठवावे लागत असत ते हल्लीं दुपटी पेक्षांही ज्यास्ती ह्मणजे १६,००,००,००० रुपये पाठवावे लागतात. ज्ञा. द.

बजेटांत लिहिल्याप्रमाणें ४॥ रु० व्याजानें ९ कोट रुपये कर्ज काढण्यासाठीं हिंदुस्थान सरकारानें ग्याझट आफ इंडियांत जाहिरात प्रसिद्ध करून टेंडरें मागविलीं आहेत. ने. ओ.

मालवण येथें सुखा लक्ष्मण वाडिवडेकर यानें स्वदेशीय छत्र्या करण्याचा कारखाना सालाबादप्रमाणें सुरू केला. छत्र्या फारच उत्तम तयार होतात.

इं. प्र.

लार्डलिटन यांचें स्त्रीशिक्षणावर भाषण.

या भाषणाचा पहिल्या भागाचा सारांश आह्मीं ता० ९ मार्चाच्या आमच्या अंकांत दिला आहे. बाकीचा राहिलेला तो येणेंप्रमाणें:—

" आपलें वजन व सत्ता सर्वदा पुरुषांवर चालावी अशी स्त्रीजातीस मोठी हौस असते, अशी मनुष्य मात्राची समजूत आहे. आतां सौंदर्य किंवा सुरूपता ही ईश्वरी देणगी आहे; ती कांहीं सर्वच स्त्रियांस असते असें नाहीं, आणि ती ज्यांस असते त्यांच्या अंगीं शहाणपण नसलें तर ती निरुपयोगी होय अथवा अपायकारकही होते. परंतु ज्यांस विद्येच्या योगानें शहाणपण प्राप्त झालें आहे त्यांस जरी देखणेपण नसलें तरी त्या शहाणपणाच्या योगानें त्यांस मोहनीच प्राप्त होते. याविषयीं एक मोठा फ्रेंच ग्रंथकार काय ह्मणतो तें ऐका.—

तो असें ह्मणतो कीं स्त्रियांचे लावण्य किंवा मनोहरपणा त्यांच्या रूपापेक्षां चालचलणुकीवर अधिक असतें- कारण चालचलणूक क्षणोक्षणीं बदलतां येते तसें रूपें बदलत नाहीं. स्त्रियांस रूपवान होण्याचा एकच मार्ग, परंतु मनोरंजक होण्याचे सहस्त्रावधि मार्ग आहेत. यावरून अगदीं स्वार्थपरदृष्टीनें पहातांही शाळेंत शिकणाऱ्या विद्यार्थिणींनीं पक्की खात्री बाळगावी कीं बाळपणीं विद्याभ्यासांत जो काळ आपण घालवीत आहों तो पुढें आपण प्रौढ वयाच्या स्त्रिया झालों ह्मणजे आपलें वजन व सत्ता संपादण्याचें साधन करून ठेवण्यांतच जात आहे, ह्या अर्थीही तो वायां जात आहे असें नाहीं. कारण मला असें वाटतें कीं कोणी पुरुष कोणत्याही देशाच्या धर्माचा किंवा जातीचा असला तरी तो समजून उमजून सुशिक्षित शहाणी स्त्री टाकून अशिक्षित मूर्ख स्त्रीचा समागम पतकरील असें किमपि होणार नाहीं. ही गोष्ट इतकी प्रमाण आहे कीं अशा श्रेष्ठ स्त्रियांचा समागम पुरुषास जेथें स्वकुटुंबांत प्राप्त होत नाहीं तेथें ते बहुधा (मग ते हिंदु असोत किंवा इंग्रज असोत) तो अन्यत्र शोधून काढितात आणि त्यास चिटकून रहातात. मला असें वाटतें कीं, साधारण नित्याचीं गृहकृत्यें करण्यास, भार्यांचीं व मातांचीं कर्तव्यें बजावण्यास, सारांश स्त्रियांचें जीवित सुखदायक आणि त्यांचें वजन व सत्ता हितकारक करण्यास, तरुण स्त्रियांचीं मनें विद्येच्या योगानें विशाळ झालीं आणि त्यांचे विचार विस्तार पावून व्यापक झाले असतां मोठाच फायदा आहे.

सदरील भाषण शब्दशः खरें आहे. व त्याचा खरेपणा सर्वांच्या अनुभवास येतो हे थोड्या विचारा अंतीं ध्यानांत येईल. तथापि व्यवहारांत याचा विसर पडून आमच्या स्त्रिया अशिक्षित रहातात आणि त्याचा परिणाम काय होतो तो आमच्या स्थितीवरून कळतच आहे.

सु. प.

वैसराय व ब्रिटिश इंडियन असोसिएशन.

आह्मी आपल्या गेल्या अंकांत कलकत्ता एथील ब्रिटिश इंडियन असोसिएशन या सभेचा अर्ज व त्यावर नेकनामदार गवरनर जनरल यांचें उत्तर यांचें तात्पर्य साधारण रीतीनें अगदीं थोडक्यांत कळविलें. त्या सभेचा अर्ज व त्याजवरील उत्तर यां संबंधानें आज १९ दिवस या देशांतील सर्व वर्तमानपत्रांत सारखी चर्चा चालली आहे. अर्जांतील मजकूर, त्यांतील लिहिण्याचा प्रकार, त्यांत दाखवलेलीं कारणें, त्याचा एकंदरीनें झोंक इत्यादि गोष्टींविषयीं मुळींच मतभेद नाहीं. अगदीं सरकार तर्फेचीं पत्रें व केवळ स्वदेश व इंग्रजी लोकांचेंच हित यांजकडेच पाहणारी व नेटिवांविषयीं द्वेष दाखविणारीं तशींच जमीनदार लोकांचा अभिमान न धरतां गरीब रयत लोकांचा पक्ष घेणारीं अशा सर्व प्रकारच्या पत्रांनीं त्या अर्जाच्या योग्यतेविषयीं व त्यांचा झोंक प्रतिष्ठित व चांगल्या प्रकारचा असल्याविषयीं एकवाक्यता आहे. आतां आमच्या इकडील बांबेगाझेट, कलकत्याचे इंग्लिशमन, अलाहाबादचे पायोनियर इत्यादि पत्रांचे कर्ते यांस ब्रिटिश इंडियन असोसिएशन या सभेस चांगला शद्बमार दिला ह्मणून मोठा आनंद झाला तथापि त्यांच्यानें त्या अर्जास कांहीं व कोणत्याही प्रकारचा दोष देववत नाहीं. यावरून अर्ज फार चांगला नम्रपणानें सयुक्तिक व कालानुसार योग्य अशीं कारणें दाखवून उत्तम भाषेनें लिहिला आहे असें सिद्ध होतें. आमच्या लोकांचीं पत्रें तर तो अर्ज फार सुंदर रीतीनें लिहिलेला आहे असें ह्मणतात व मानतात हें सांगावयास नकोच. आतां हा अर्ज निर्दोष व इतका चांगला लिहिलेला असतां लार्ड लिटन साहेब यांची तबेत इतकी कां गेली कोण जाणें. तो जबाब त्यांनीं एकाएकी अर्ज येऊन तात्कालिक कांहीं कारणानें तबेत जाऊन रागाच्या झपाट्यांत तेव्हांच्या तेव्हांच विचार न करितां दिला असावा असें ह्मणावें तर तसाही प्रकार नाहीं. अर्ज पूर्वीं त्यांजकडे गेला होता व त्यांनीं चांगल्या रीतीनें वाचून पाहून जबाब लिहून छापून तयार केला होता असें ह्मणतात. तेव्हां हा जबाब क्षणिक व तात्कालिक रागाचा परिणाम नाहीं. तसेंच स्वतां लार्ड लिटन साहेब यांचा स्वभाव, त्यांची विद्वत्ता त्यांचा मनमिळाऊपणा व त्यांची लोकांचा अभिप्राय काय हें कळण्याविषयीं आमची पूर्ण इच्छा आहे असें त्यांनीं प्रत्यक्ष बोलून दाखविलें असतां हा असा एकदम चमत्कारिक प्रकार कसा झाला याचें कोणाच्यानें यथार्थ व समर्पक उत्तर देववत नाहीं. यांच्या कारकीर्दीच्या आरंभापासून ते त्या सभेस व त्या सभेच्या सभासदास फार चहात असत.

त्या सभेचे अभिप्राय निरनिराळ्या प्रकरणांत कळावे ह्मणून सरकारानें त्यांच्या कारकीर्दींत देखील विचारले असतां आज असा अकस्मात अपूर्व प्रकार होतो. तेव्हां यांत कोणी जवळ असणाऱ्या कामगारांपैकीं आपला हात, अशा प्रकारें वैसरायांस पुढें करून, उगवून घेतला नसेलना ह्मणून संशय येतो. लार्ड लिटन इतके अविचारी असभ्य, व क्रोधाविष्ट होऊन अशा योग्य, थोर, विद्वान प्रमुख एतद्देशीय गृहस्थांशीं बेताच्या बाहेर वर्तन व भाषण करतील असें आह्मांस वाटत नाहीं. त्यांतून हा केवळ हलकट, नायकासारखा हसण्याचा व आपल्या घरीं आलेल्या गृहस्थांशीं अपमानकारक रीतीनें वागणुकीनें ताडण करण्याचा प्रकार महाराणी साहेबांच्या प्रतिनिधीकडून व्हावा ही अत्यंत दुःखाची गोष्ट आहे. या प्रकारच्या वर्तनाचा परिणाम अतिशय वाईट व आपल्या हेतूच्या सिध्यर्थ देखील अनिष्ट असा होईल हें त्यांच्या अथवा ज्यांनीं हा त्यांजकडून तमाशा करविला त्यांच्या लक्षांत आलें नाहीं हा मोठा चमत्कार आहे. ब्रिटिश इंडियन असोसिएशन सारखी वजनदार, योग्य व सर्व देशभर मान्य अशी दुसरी मंडळी सर्व हिंदुस्थानांत नाहीं. त्यांत जसे श्रीमान, व्यापारी उद्योगी, विद्वान व सर्व देशाच्या व श्रीमानापासून गरिबाच्या हिताकरितां सारखा प्रयत्न करणारे लोक आहेत तसे दुसऱ्या सभेंत नाहींत. असें असून आपल्या करितां नव्हे, पण आपल्या गरीब व दुष्काळपीडित व त्रस्त झालेल्या अनाथदेश बांधवांच्या हिताकरितां वैसराय साहेबांस विनयपूर्वक मागणें मागण्यास गेलें असतां त्यांचा धिक्कार करून त्यांच्या उखाळ्या पाखाळ्या काढून रागें भरून अपमान केला.

यांत वैसराय यांजसारख्या थोर व मुख्य कामगारानें आपली अप्रतिष्ठा करून घेतल्यासारखें झालें हे फार वाईट झालें. मनुष्य निरुत्तर झालें व उत्तर देण्यास त्यास कारणें सुचेनाशीं झालीं ह्मणजे तो रागावतो आणि अपशद्बांचा उपयोग करण्यावर येतो; तसा प्रकार यांत झाला असें सर्व जगाची समजूत होईल ही गोष्ट वैसराय यांच्या हेतूस बाधक आहे. आज हा प्रकार हिंदुस्थानांतील एखाद्या कोपऱ्यांत झाला तरी तो सर्व सुधारलेल्या जगापुढें येणार आहे. वैसराय व हिंदुस्थान सरकार यांस हिंदुस्थान व हिंदुस्थानांतील प्रजा यांचें पाहिजे तें करण्यास अधिकार व सामर्थ्य आहे. तेव्हां त्यांनीं हा अर्ज आह्मी घेत नाहीं किंवा त्या सभेपैकीं मंडळीस आमची या बाबतींत भेटण्याची इच्छा नाहीं असें सांगितलें असतें तरी उभय पक्षांस चांगलें झालें असतें. बादशाहीच्या गादीवर बसून पृथ्वींतील लोक संख्येच्या एक पंचमांश प्रजेवर राज्याधिकार चालविणाऱ्या पुरुषानें आपल्या राज्यपदास न शोभणाऱ्या प्रकारच्या भाषणानें गरीब, दीन सर्व प्रकारचे हक्क व सत्ता हीन झालेल्या लोकांपैकीं दीनवाणा अर्ज करावयास आलेल्या लोकांस ताडण करणें हें उचित नव्हतें. यांत एतद्देशीय लोकांची सर्व प्रकारें निराशा होऊन पूर्ण असंतोष होणार कारण लोकांस काय तो पार्लमेंट वगैरे नसल्या कारणानें एक दीन मुख पसरून हात जोडून विनवणी अर्ज करण्याचा अधिकार राहिला तोही वैसराय साहेब यांच्या मनांत हिरावून घेण्याचें आलें तेव्हां आतां रयतेस मार्ग या जगांत कोठेंच व कोणताही राहिला नाहीं असें झालेंसें होईल व लोकांस वाटेल. ही मोठी दुःखाची व इंग्रजी राज्य रीतीस विरुद्ध व अनिष्ट अशी गोष्ट झाली. तसेंच लार्ड लिटन सारख्या विद्वान, राजकारणी, व लोकप्रिय पुरुषाच्या योग्याधिकारास लांछन आणणारा प्रकार झाला व त्याजबद्दल विलायतेंतील लोकही त्यांस दूषण देतील ही ही फार वाईट वाटण्यासारखी गोष्ट आहे. सारांश वैसराय यांजपासून तो साधारण सरकारी कामगारांनीं आपल्या स्वताच्या वाटण्यावरच केवळ धोरण न ठेवितां आपली महाराणी साहेबांची व आपल्या राष्ट्राची अब्रू व प्रतिष्ठा राखण्यावर विशेष धोरण प्रत्येक कामांत ठेविलें पाहिजे असें आह्मांस वाटतें.

ने. ओ.

हें पत्र अकोला एथें वऱ्हाडसमाचार छापखान्यांत खंडेराव बाळाजी फडके यांनीं छापून प्रसिद्ध केलें.